

Al Liamm

ƧĭR nà nŌg

Du - Kerzu 2013

© JO

www.alliamm.com

401

Nevez embannet gant Al Liamm

Yudal !

Romant gant
Erwan HUPEL
130 pajenn, 12€

Erwan Hupel

Priz Langleiz 2013

YUDAL !

Romant

Herve Gouedard

Paul Sérusier ul livour e Breizh

Romant

Paul Sérusier, ul livour e Breizh

Romant gant
Herve GOUEDARD
230 pajenn, 14€

Gerry Mc Donnell

Distro

Pezh-c'hoari

Distro

Pezh-c'hoari da selaou gant
Gerry Mc DONNELL
Bzhg gant Kristian Braz
40 bajenn, 12€

Kuzul ar Brezhoneg

14 straed Louzaouenn-an-hañv /rue du Muguet 22300 Lannuon

TAOLENN

Al Liamm 401 , Du - Kerzu 2013

Nedeleg laouen ha bloavezh mat deoc'h-holl !

BARZHONEGOÙ

Ur vag... , gant Garmenig IHUELLOU	3
Pedenn d'ar Goañv , gant Paskal TABUTEAU	5
Luskellerez al lenner , gant Stefan CARPENTIER	7

DANEVELLOÙ

Ar c'harnedig ruz , gant Malo BOUËSSEL du BOURG	9
400 kanaouenn , gant Jerom OLIVRY	22
Ma 400^{vet} deiz-ha-bloaz , gant Milena KREBS	37
Andoche , gant Yann GERVEN	39
C'hoari memor , gant Kristin DAVID	47
DHB , gant Maguy KERISIT	57
Bis Repetita , gant Tangi LEGAVRE	73
Ar c'honter ludu , gant Gweltaz ar BIHAN	77

PRIZIOÙ

Prizioù an diskar-amzer , gant Annaig KERVELLA	83
---	----

HEKLEV SEVENADUREL

A-dreuz lenn	89
Petra nevez ?	94
Kelaouennoù	113
Notennoù	123

www.allliamm.com

Embannet gant skoazell

centre national du
Livre

Al Liamm

Tîr na nOg

Rener

Tudual HUON

7, Bel Air 29460 DIRINONN

Teñzorer

Herve HUON

SekreLOUR

Herve LATIMIER

27, bali Laenneg - 35000 ROAZHON

Kuzul-ren

Tudual Huon, Herve Huon,
Annaig Kervella, Herve Latimier,
Erwan Hupel, Malo Bouessel du Bourg,
Ronan Ménardeau

Burev

Jerom OLIVRY

14 Straed Louzaouenn-an-hañv 22300

LANNUON

alliamm.tirnanog@gmail.com

**Kasit ho skridoù da
tudual.huon@orange.fr**

AL LIAMM Tir na nOg n° 401

Revue littéraire bimensuelle éditée par AL LIAMM, Date de parution : Décembre 2013, Dépôt légal : 4ème trimestre 2013
Directeur de publication : Tudual HUON, 7 rue Bel Air 29460 Dirinon, *Secrétaire* : Herve LATIMIER, 27 bd. Laennec
35000 Rennes, *Administration et abonnement* : 14 rue du Muguet 22300 Lannion, alliamm.tirnanog@gmail.com,
Imprimeur : Ouestélio 505 rue Julien de la Gravière Port de commerce CS 92901 - 29229 Brest CEDEX 2
Abonnement : normal 35€, étudiants/chômeurs 19€, étranger 40€, numérique 15€, prix au numéro 7€
C.P.P.A.P. 0416 G 88189

Ur vag...

Garmenig IHUELLOU

Da Weltaz

(5 a viz Gouere 1970 -

5 a viz Gouere 1992)

Ur vag o vont gant red an dour
Kuit a roeñvoù na keflusker
Erlusket gant an diamzer
Ha kensturiet war urzhiataer
Ur vag o vont gant red an dour
Sioul ha dilavar an treizhour
Mut-simud ar boud en e gichen
Tuchantik, c'hoazh, e-kreiz e vrud
War e zremm skeud souezh ha diskalon
E dud, e vignoned skoet don.
Gant ar Vremañ o vont da get
Kenteuz Dazont ha Tremened
En diabell war an hent hud
Yen-sklas ha didrouz ar roudenn
Gourhent tremen pep krouadur
Ar vag, an Ankoù ouzh he stur.

Ur vag o vont gant red an dour
O steuziañ en ur vorenn
Diwel d'hor bed he forzh termen
Ur vag o vont gant red an dour
Sioul ha dilavar an treizhour
Pellsturiet tresa mentoù all
Dianav-dall dimp-ni he fal.
Tizhet ganto bed o Gwenva
'Wallsammont ket hor postelva
Ar boudoù ker aet da Anaon
Int-i ken tomm all d'hor c'halon
Na stumm na stad n'ouiomp dezho
'Kreiz enkreiz ha displijadur
Da bellspi ur c'henvout dillo
Ne ziskanomp 'met Kenavo
D'ar vag, an Ankoù ouzh he stur.

Pedenn d'ar Goañv

Paskal TABUTEAU

Barrad Goañv lemm, blech da zremm ki,
Ur Glaz henoazh a-raz ma zi
A ziston sioul, mil kivioul.
Te 'gas da bavier tro ma forzh,
Ha penn-da-benn da hent en Norzh :
Kan diremors, preder morskoul.

Ganit ken strizh eo 'n hor zi-soul
Ken omp 'vel morzet en hor zoull.
Rak ar riv ni 'c'houl soulas.
Te, dic'hras, a stign da lasoù
Herrek, skañvig, 'n evnedigoù
'Weez o goug, drouk 'n ez krouglas...

... Yen-ki eo hiziv... siwazh...
Gwezh ne welis er biz biskoazh
Jahin ken gwazh, sklasken lazhus.
Ar gwez 'n o derc'h, te oc'h erc'hañ,
A darzh kreñv-mort gant ar skornañ.
Ar Bed eo, Goañv, a rez klañvus.

... Jamez ne vezez... truezus ?...
M'e deurvezfes, trugarezus,
E splannfe tomm-ruz, a-us deomp
Un heol dibar ma harzhfe
D'ar yenijenn,
« *Goañv... gwall yen eo...* »
Ni az ped c'hwek, lazh da reklom...

Fetez eo gwrez a vez ezhomm.
Evel Job gaezh, Goañv, peusfaezh omp,
M'az aspedomp-ni d'hon tommañ.
Hor c'hlev, ni 'zo ranklez hor c'hlemm,
Bep skoulad eo ferv e flemm,
Ret eo 've kemm diwar vremañ.

Gant levenez, an Nevez-Hañv
Da zont 'zo prest. Goañv, E lest-añ
D'hor frealzañ... kerzh gant da hent...
Bez dichal-krenn, rak a-benn bloaz,
Er mizioù kriz du ha divlaz,
'Po c'hoazh da blas... gras d'an Azvent...

Mesañloren, 16/10/13

Luskellerez al lenner

Stefan CARPENTIER

Ac'hanta! Deuet eo poent

Poent eo mont da gousket
Poent eo lenn teir linenn
Delc'her soñj, ma c'hallfen,
Eus ur ger, un droienn
Da blantañ 'barzh em penn
Barzhonegoù laouen

Ac'hanta! Deuet eo poent

Poent eo mont da gousket
Da vont don diaked
D'arallvro, d'arallved
Da zañsal, da goroll,
Da nijal en avel foll
Ar gerioù dirollet.

Ac'hanta! Deuet eo poent

Poent eo mont da gousket
N'eus ket mui em spered
Nep soñj all estreget
Lonkañ ar gerioù du
Eus ac'hann, a bep tu,
Ha gante ober kofad
Ha peurlipat ar plad
Betek mezevellat

Ac'hanta deuet eo poent

Poent eo mont da gousket
Warc'hoazh 'vo deiz c'hoazh.

Ar c'harnedig ruz

Malo Bouëssel du Bourg

« My brain ? That's my second favorite organ »
Woody Allen

*Da geñver Gouel al levrioù e Karaez e oa bet roet priz kentañ an danevelloù
e brezhoneg da Malo Bouëssel du Bourg evit an danevell-mañ.*

— **A**otrou...

Sevel a ran va fenn war-zu ur prenestr damzigor en tu all da voger-dro al liorzh. Daoulagad bihan gris a zo o lugerniñ a-dreñv ur fri lunedet, buket warnon evel ur biz tamaller.

— Salud deoc'h moereb.

— C'hwi eo ar perc'henn nevez, moarvat ?

Santet em eus un dornad tachoù merglet o c'hrizilhañ dousik en ur volenn Henriot p'he deus digoret he zrap.

— Ya, me eo. N'eo ket echu ganeomp ar ratreañ c'hoazh. Ac'hann d'an distro-skol hor bo annezet... Da c'hortoz emañ oc'h ober un tamm difraostadenn er jardin. D'ober zo...

— Ya 'vat... Gwechall e oa ur gamelliaenn ruz hollgaer duhont, tost d'ar veranda. Unan vras. O ya... Kaer meurbet ! Ya... Diskaret eo bet gant egile all... ar perc'henn kozh.

— Domaj eo. Merzet em eus ar revr gwezenn e-mesk al leton du-hont, ur pezhriad hini, sur...

— Feiz ya, ur pikol gwezenn, Salver Jezuz... Hag evit ar gerezenn-mañ, emezi o sevel he chik un disterañ, emichañs e vo diskoultrout ganeoc'h ?

Lakaat a ra ur paouezig, stouet he fenn war he skoaz, hag adkregiñ a-droc'h-trañch.

— Re uhel eo, Gwerc'hez venniget, kalz re uhel... N'eus ket tu... C'hwil 'oar...

Dammserriñ a ra he daoulagad en ur izelaat he mouezh, din da gompren e teuer d'ar pep pouezusañ.

— Va gwez-roz-me am eus krennet ivez, ya. N'eus ken daou vetr sav dezho bremañ, evel m'eo dleet...

— Gwell e vefe ganin ma lezfec'h ho kwez-roz da greskiñ en o frankiz, moereb. 'Vin ket direnket ganto, tamm ebet. A-hend-all, arabat kemer tregas gant ar c'hozh kerezenn-mañ. Emaon e-sell da zifoarañ diouti. Mazaouet eo bet. Troc'het-didroc'het he brankoù dre an hanter, ur vezh ! Hag ouzhpenn-se ne daol ket frouezh, diouzh klevet. Klañv e tle bezañ. Graet e vo he stal dezhi hep dale !

— Mat, gwell a se enta, ma peuromp war ar memes tachenn... Dalc'hit ho krog, Aotrou.

Ha serriñ ar prenestr, ken prim ma n'em eus ket bet amzer da gimidiñ.

A-daol-trumm e santis ar skuizhnez o waskañ war va chouk. Soñjal a ris er salioù-kibellañ nevez savet, er planchedoù kozh bet spuret ha lakennet, er barrinier houarn goveliet a oa bet ret o skribañ unan hag unan evit lakaat war-wel o gwalennoù kouevr lufus... Kalz re vras e oa an ti-mañ, anat, bremañ ma oa aet kuit ar vugale. Ne oan ket bet plijet tamm ebet ouzh e bremañ. Va gwreg... Ne felle ket dezhi klevet anv eus ur ranndi. Erru e oa poazh gant an dilojadegoù-se, bep tri bloaz...

Paourkaezh glep ac'hanon, hanter enoret, hanter baet. « Ur ranndi ? he doa embannet, biken james ! Gwelloc'h ganin chom va-unan-penn en toull brein-mañ. » Prenet un ti neuze. Unan bras. Tri solieradur, pemp kambr. Gant-se e vo tu da zegemer hor mignoned hag hor familh, evit ur wech ! Ur sal-vevañ frank ha sklaer, siminal ha gwenterezh, ur veranda nevez, ur gegin *dernier cri*, ur c'hrignol vañsardet e-giz war vord ar mor, ur c'hav a-feson da virout gwin mat pezh a gari, hag ul leurenn dek en diavaez, o skeiñ war al liorz ! Un tammig jardin, pa vo lavaret, ar vent wellañ...

En dudi en em gave ma gwreg gant-se, ha n'hellen ket kaout heg outi, daoust ma oan-me riñset da vat ha bac'het etre mogerioù mut an ti goullo-se, chik ha cheuc'h. Hag an dilojadeg !... Foeltret ma c'hein gant an holl voestadoù kozh traoù-se. Ya, brevet e oan, skuizh-divi. N'oan ket bet evit kas da-benn al labourioù terkañ va-unan-penn. Artizaned a oa bet ret goprañ. Hag evit ar pentur zoken...

War he skeul eo kludet ar rouzardenn gant he barr-livañ, troet he c'hein ouzhin. Kouezhañ a ra he fennad blev flamm tost betek he dargreiz. Parañ a ra va daoulagad war he feskennoù noazh-bev. Hejet-dihejet e vez an div vleunienn magnolia grandi flora-se gant krennadennoùigoù, endra ma led-hi ur gwiskad pentur ouzh ar sel war-bouez he brec'h savet uhel. Damc'hweziñ a ra gant ar start m'eo an trevell, ha leuskel hirvoudoù skañv tra ma riskl va selloù a-hed he divorzhed evel ur velc'hwedenn war un delienn letuz glizhennek...

Trumm e teuan ennon va-unan, hantervouget. Disonjet em boa tennañ va alan gant emziskouez ar Werc'hez ruz. Seblantout a ra din he deus ar wrac'h kozh dirollet da c'hoarzhin a-dreñv he stalafioù laou.

Ar plac'h-se, ken glan ha ken trefuus ha Venused Odilon Redon, a oa o rodellat em spered abaoe ar penn kentañ, ret eo anzav. Dic'hortoz eo en em gavout gant ur fulenn a seurt ganti

war ar vicher livezez. Ne oa nemedomp e-barzh an ti, d'an endervezh. Pervezh e labour e buan. Na butun, na bier, na skingomz. Bourrañ a rae gant he lodenn a-hervez. Daouarn fin he doa, ha na oant ket bet ifamet gant al labour-dorn c'hoazh. Etre tregont ha pemp ha tregont e tlee bezañ... Ha koant d'ho poureviañ. En gouzout a rae, moarvat, met ne oa ket ur bebrenn evit kelo-se. Ne zisplije ket dezhi toullañ kaoz ganin pa gasen ur banne kafe martolod dezhi.

Dre labourat en ur geñver ha flapañ bep eil mare e oamp deuet da vezañ tostoc'h. En em fiziañ a rae ennon, neket evel en un tad, rak n'em boa nemet dek vloaz warni, pe-se, met evel en ur mignon a-yaouank kentoc'h. Kement tra hor boa kontet diwar-benn hor bugaleaj a oa deuet da vezañ an douar-teil ma kreske gwriziennoù ur vignoniezh o klask bleuniañ. Goulennnoù ranelloc'h-ranellañ a saven outi, a lakae anezhi da c'hoarzhin gwalc'h he c'halon. Respont a rae pe ne rae ket. Met ne vire ket greunenn ouzhin. Dinec'het e oa marteze o c'houzout e oan dimezet ha tad a familh. Lakaat a rafen hep re a vrabañserezh e plije dezhi ma doareoù fri-furch, a ziskoueze dezhi em boa deur outi, da bep nebeutañ.

Hec'h-unan-penn e veve. Abaoe nebeut, he doa ouzhpennet, gant un trefu a zibennadas ac'hanon a glask gouzout hiroc'h. Hogen a-greiz-pep-kreiz e santis ennon froud ur c'hoant ha ne oa ket a harz outañ, evel ma vije tarzhet mogerenn gozh va c'houstiañs gant bountad dourioù teñval daspugnet deiz-ha-deiz hep rat din. Ne oa ket taol-kurun ar garantez. Gouesoc'h e oa. Feuls ha ferv. Klask a ris stourm er penn kentañ. Ne oa ket anv a stourm avat... Difretañ a raen evit chom war neuñv, met sammet e oan gant troellennoù ha na oan ket evito. Santout a ris edon war-nes koll sont hag ober traoù dibardon. Soñjal a ris neuze er pezh am boa desket p'edon o chom war vord ar mor pa oan bugel. Arabat enebiñ ouzh red an dour pa vez en e greñvañ. Gwelloc'h mont gantañ

ha klask en em ripañ kuit dre neuial a-veskell. Penaos plegañ da gourc'hemennoù va c'hoant neuze anez bezañ koñfontet ?

Dont a reas koun din eus va c'hentelioù katekiz. En ur vousec'hoarzhin e soñjis ne oa ket difur randonerezh an aluzener kabac'h a glaske plantañ pennaennoù ar vuhez kristen en hor pennoù avel. Daoust ha ne veze ket lakaet kemm gantañ etre ar pec'hedoù hervez o natur ? Lakaet e veze da bec'hed lous ar pec'hed a charnalite, evel-just. Met pec'hiñ dre soñjal, dre gomz, dre ober pe dre vankout ne oa ket par-ouzh-par koulskoude... Veniel ar soñjoù, marvel an oberoù... Ne oan ket gwall sur e oa ken plaen-se, evit gwir, met brav e oa din er mod-se. Kement ha pec'hiñ, e oa dinoasoc'h an drouksoñjoù eget an drougoberoù eta. Divizout a ris hoalañ al livevez yaouank a-spered.

Hoalañ pe lorbiñ, ha preizhañ zoken, diouzh ret, en ur enskrivañ dezrevell va arsailhoù sorc'hennet en ur c'harnedig ruz, savet a-ratozh em empenn. Enskrivañ... pe embann em spered kentoc'h, rak ne vefe eus ar c'harnedig-se nemet em fenn. Na paper, na liv. Morse n'hoc'h eus hunvreet edoc'h o lenn ul levr dianav, linenn ha linenn, ha c'hwi kousket-mik, evel pa vije unan gwir anezhañ ? Iskis pegen dispis an troc'h etre ar gwirvoud hag ar faltazi, kea... Bewech ma teufe ur c'hoantezon amzereat war ma soñj neuze, e tigorfen va c'harnedig tasmant hag e kontfen ennañ doareoù va zorfedoù empentet. Ur seurt deizlevr dre-se, ha na vije kavet ennañ nemet eñvorioù va sorbiennoù dianzavusañ ha neket roudoù va oberoù gwir. Ur ridell surentez e oa, e fin ar gont, peotramant, evit komz heñvel ouzh ar wirionez, poubelenn va c'houstiañs. Nemet... ur boubelenn ha ne vije ket bet gwall zisplijus he frondoù.

— Gant-se emac'h, Aotrou...

Diouzhtu ez anavezan mouezh feilhañs dantet va gwrac'h vuiañ-karet.

— Penaos emañ ar bed ganeoc’h, moereb ?

— Fiskal ! Dalc’het hoc’h eus d’ho ker, war a welan.

Diskouez a ra penngos ar gerezenn nevez troc’het gant beg he groñch, ur mousc’hoarzh trec’h-barbar e-kreiz he fas.

— Ac’hanta ! Daoust ha n’eo ket gwelloc’h er mod-se, gant tout ar gouloù a zo bremañ ?

— Re wir... Hag ichou zo ! Plantañ a rin ul lireuenn wenn da ouel santez Katrin. Emichañs ne gresko ket re uhel...

— Kapidan ! Ha kontant e vefec’h d’evañ ur banne te du-mañ ? Trawalc’h hoc’h eus labouret dindan an amzer, ’gav ket deoc’h ?

Kant bloavezhiad kelachoù a lammas em barv pa voe roet digor din gant ar gozhiadez. Krugelloù *Ouest-France*, *Pellerin Magazine* ha *Jardin des Modes*, a oa berniet en trepas, ken e oa arvarus, a soñjis, loveal etre an holl duriadennoù-goz-se. Renkennadoù ar *Reader digest* a oa o vorediñ war stalennoù melkonius, tal-ouzh-tal gant levrioù liesliv ur c’hlub al lennerien bennak, tra ma rene maskl skrijus an holloueziadur *Universalis* en deñvalijenn. Taolennoù, e doare goloioù boestoù chokoladoù, a veze diskuliet ganto ur mennad splann a-fet kenedelezh. An uhelvennad-se ne oa ket dianzavet gant ar c’hantolor skourrek a steredenne e zantelezh gwerajoù a-us da chignon glas-arc’hantet va ostizez.

— Eskuzit an dizurzh... me eo erru teñval va gweled...

Ur paouezig a reas en ur dreiñ war va zu. Mont a ra ma nerzhioù diganin...

— Me a raio seizh vloaz ha pevar-ugent tuchant, va den mat !... Gant kement a skridoù en ti-mañ, a lavare va gwaz, Doue d’e bardono, e vije da dro da duañ paper... Un deiz bennak, pa ’m bo amzer marteze... Ar paourkaezh den ne lenne nemet gerioù kroaz an *Tregor*, ha c’hoazh...

Ur c’hoarzh logodennig a glevis tra ma trotelle Ariane gozh en va raok dre c’haridennoù he douarenn.

Ur bannac'hig te berv a voe diskennet din gant va ostizez a-gevret gant dour-beuz he glabouserezh. Toullgofet em boa he sac'had enñvorennoù e-ser troc'hañ va c'herezenn. Ar c'hobad a voe ret din evañ, foer ha razh...

Karnedig ruz, d'ar 14 a viz Gouere 2013

Gant un taol seul e strapan an nor war va lerc'h. Tapout a ran krog er rouzardenn dre he dargreiz ha stardañ anezhi, dezhi da santout nerzh va c'hoant war he c'hof-bihan. Pakañ a ran he fennad blev ruz gant va dorn mat ha tennañ he fenn war-dreñv. Ur frond gwezvoud ha bara fresk a sav diouzh he gouzoug. Ken prim on bet ma n'he deus ket bet amzer da hopal na da stourm. Ul labous pennfollet zo o skeiñ e kavenn he brusk. Gortoz a ran ur frapadig hep fiñval mui, dezhi da zont d'he meiz, ha bourboutil e pleg he skouarn : « N'on ket evit padout ken ». Bouchañ a ran dezhi war hec'h ividig, war he malvennoù, war he gouzoug, en he zoull-kil, hep diskregiñ, betek santout he c'horfo tistennañ a-van-da-van, beg he bronnoù o pladañ dousik war va feultrin, he muzelloù abaf o respont da'm re, tommoc'h-tommañ, hag he zeod o klask e hent war e nañv. Goustadik e tispegan diouzh he c'hreouichenn. Diskenn a ra va dorn dehou gorrek-gorrek a-hed he bruched, a-hed he c'hof. En em silañ a ra evel ur minoc'h dindan stirenn he bragoù-bihan war-gaout milendall ar baradoz. Hag hi ha chuchuiñ : « Deus... »

Diroufenn an distro-skol. Laouen eo ma gwreg gant he zi, an ec'honnennoù, an armelioù-moger, ar gouloù, al livioù, ar c'harter... Adstaget em eus gant va labour. Skol ar marv mat... Pennad kentañ va c'harnedig ruz am eus dibunet em fenn nouspet gwech, ger-ouzh-ger, e-pad emvodoù-burev diziwezh pe da boent va c'houisk-aez da Sul... Aon am boa chom berr gant va memor er penn kentañ. Met n'eo ket bet ur gwall afer. P'eo bet savet un danevell gant an unan, ha lavaret hag adlavaret stank-ha-stank... Poent bras e vefe stagañ gant un eil

pennad evelkent, kement hag ouzhpennañ ur meudad spisoù er geusturenn. Naon am eus, naon ki. Sankañ a ran klok e kador-luskell ar veranda ha gervel ar Parakled...

Sevel a ra trankilik diwar vourbouilhadennoù va c'hof. Ur pred e vo. Ur pred n'helli ket va fulenn enebañ ouzhin war e lerc'h. Abalamour da betra ? Abalamour ma vo euvret forzh boued kas c'hoant ganti. Hep gouzout dezhi, a-dra-sklaer. Se a zo kaoz e vo lezet a-gostez ar *bois de bandé* hag ar c'horn frikornek ganin, re ziouganek o anv. N'eus ket tinell gwall vat ganin, d'an ordinal, met gant un tamm tro war ar rouedad e teuin a-benn, douetus...

Kroget e vo gant istr ha muskadig. N'eo ket ul laz... Afrodit a zeuas er-maez eus ar mor e-barzh ur grogenn istr, a-hervez. « Lavaret 'peus din out sot gant an istr, ma 'm eus soñj mat... Traoù skañv, dizañjer-kaer evit da linenn ! » Istr... ya, gant zink a-builh enno, hervez lennet, hep diskantañ an iod hag ar fosfor, mat da lakaat he zestosteron da vont e breskenn. Marteze e c'hellfen ober "va ferlezennig" anezhi e-pad ar pred. Nouch ha pout, a ouzon a-walc'h. Met ar fougeoù ne vezont ket degemeret er memes mod gant ur vaouez diouzh ma vezont kaset dezhi hec'h-unan pe d'unan all, ha penn-ouzh-penn pe dirak an holl, am eus merzhet... « Emichañs em bo koñje d'ober va ferlezennig ac'hanout, feno... »

Ha goude ar pladad boued-mor, an dibenn-pred war-eeun. *Cookies* gant chokolad ha spisoù. « N'eo ket ur pezh-micher, am eus aon, met boued an ti eo, ken ez eo ! Fardet em eus anezho diouzh va ratre. Reiñ a ri da ali din. »

Casanova a oa kontet da vezañ paotr ar chokolad. N'eo ket souezh, pa vez kavet L-arginin forzh pegement er chokolad, un amindrenkenn anezhañ hag a vez troet en oksidenn nitrek gant hor bevedeg. E ya ! Ha n'emaoc'h ket na ouzoc'h ez eo stag un efed gwazhiedfrankaus ouzh an oksidenn nitrek... Kaeroc'h 'zo, diwar gedaozennoù ar chokolad e vez produet andorfin,

hormon ar blijadur, na petra 'ta... Mat ! Kement ha plantañ bec'h e lakain un tamm jinjebr, implijet gant impalaered Sina evit reiñ o c'hoant d'o serc'hoù, ur meudad maca, viagra naturel uhelbladennoù Perou, un toullad tachoù jenofl, safran ha kanell. Hag al lañs, ur biz vanilhez, a zo brudet e c'hreunennoùigoù evit o galloud laouennaat. *Cookies*, ya, met eksotek-sovaj ! “Nag ur veaj ! Tomm eo va c'hlipenn... o langourin emaon...”

Ha n'eo ket echu, perlezennig. Gant ar *c'hookies* e tiskennin dit ur c'hwistantin kement ha distanañ dit da c'hourlanchenn. War *doctissimo.fr* em eus kavet ar sekred kegin orin, sañset. Kakao, pebr Cayenne, laezh tomm, rom du, mel...

Da beurdogañ ar stal, un tizan santurig, louzaouenn an eürusted, diouzh gwengelouriezh Hellaz. Berzet e oa er manatioù da vare ar Grennamzer, evit na direizhañ al leaned. Ur seblant mat. “Coucouroucoucous, Paloma...”

Hag erfin, taol ar marv, a-barzh rentañ trugarez da Zoue : tro lous an teir flamboezenn.

Karnedig ruz, d'ar 1^{añ} a viz Du 2013

— *Lavaret 'peus din out sot gant an istr, ma 'm eus soñj mat.*

— *Bastagn ! Teir dousennad istr a lonkfen laouen-kaer...*

— *Mat, ur pladad boued-mor hor bo da goan. Prad-ar-C'houm ! Va gwellañ-karet. Gant ur banne muskadig sec'h. Traoù skañv, dizañjer-kaer evit da linenn !*

— *Peadra zo da vezañ sorbet gant va linenn, loustoñ kozh ?*

— *Kentoc'h troc'hañ rak an droug, perlezennig. Emichañs em bo koñje d'ober va ferlezennig ac'hanout, fenez ?*

— *'Maout ket o c'hokesa, ur seurt ? Gant ur berlezenn n'em bo ket va gwalc'h, gwell eo gouzout... Hmm, da istr ! An teuzar brein ! Emañ ma begennoùigoù o c'hoari toutig-penn...*

— *Ha boulc'h an oferenn n'eo ken !*

...

— *Cookies ??*

— *Ya 'vat, cookies... N'eo ket ur pezh-micher, e an zav a ran, met boued an ti eo ken ez eo ! Fardet em eus anezho diouzh va ratre. Reiñ a ri da ali din.*

— *Ha gallout a reer gouzout peseurt aozennoù kevrinus 'peus lakaet enno ?*

— *Bez fur ! Biskoazh ne vez displeget o zaolioù fuzik gant an hudourien... Kemer... Kemer daou pe dri...*

— *Waou ! C'hwezh vat zo ganto ! Spiset un disterañ... O trabadellat emañ...*

...

— *Unan all 'po ?*

— *'M 'o ket... Leun betek ar skoulm... Direzon-pitoaiap ! Ha gant an evaj flour-barbar-se... Nag ur veaj ! Tomm eo va c'hlipenn... o langourin emañ...*

— *Ur banne tizan santurig a raio vad dit, perlezennig.*

— *Brutal !*

— *Coucourroucou, Paloma...*

...

— *Ha bremañ, un droiadig koazhañ e liorz Eden : c'hoari an teir flamboezenn. Evel ma lavare Pêr : « Quasi modo geniti infantes, alleluia : rationabiles, sine dolo lac concupiscite¹... » Prest out ?*

— *En em lakaat a ran ez trugarez, ma prometez paouez a gomz latin...*

— *Evel-se bezet graet... Blazet mat int. Dastumet em eus anezho er jardin bremaik. Ret e vo dit tapout ar flamboez gant da c'henou, hep skoazell da zaouarn. Sed ar reolenn nemeti. An hini gentañ a vo aes da bakañ. Skoachet eo war galon va dorn kleiz. Sell 'ta...*

— *Hmmm...*

— *Mat-tre ! An eil a zo un tammig dibalamour, marteze.*

1 Pêr 2, 2 « Evel bugaligoù nevez-c'hanet, c'hoantait a galon al laezh speredel disaotr »...

*Mont a ran em gourvez evit he lakaat e bili-bann war va fri...
Arabat touch !*

— *Ouuhhh...*

— *Eus ar c'hentañ ! Deuet eo brav ganit ! Klaoustre e teuy
a-benn eus an amprou diwezhañ.*

— *Tirant...*

— *An deirvet flamboezenn a zo un tamm mat a hardison
ganti, 'm eus aon ! Etre va muzelloù eo en em repuet...*

— *Deus !*

Noz eo. Emañ va gwreg o tiskenn gant an diri. Hec'h hiviz-
noz a zo en-dro dezhi. Heuliañ a ran anezhi e kuzh. Mont
a ra war-raok a-dastorn, he divrec'h astennet dirazi e-giz un
hunvaleerez. N'emañ ket toull an diri war elum. Goustadik
e fiñv an hiviz gwenn en deñvalijenn. Un dra bennak a zo
gant ma gwreg en he dorn dehou. Ne welan ket mat petra eo.
En ur par berr e vez distrewet an deñvalded gant ur bann loar.
Amzer din da spurmantiñ un dremm distronket. Dres d'an
ampoent e strebot va gwreg hag e kouezh a-lamm-stok gant
un hirvoud damvouget. Flastrañ a ra he c'hilpenn ouzh ar
barrinier houarn. N'em eus ket bet amzer da grial zoken. Chom
a ran seizhet ul lajadig. Gweet eo he c'horf evel ur vergodenn
ziempret. Emañ he daoulagad divuhez o parañ war an dianav.
Stardañ a ra ur c'harnedig ouzh he bruched. Ur c'harnedig
ruz. Trumm e vezan aloubet gant gwagenn an didrouz. Frikañ
a ra va feultrin, splujañ a ra em c'halon, treuziñ a ra dezerzh va
buhéz. Petra 'm eus graet ? Petra 'm eus graet ?

Dourc'hwez-dispenn e tihunan, pennfollet-mik. Peoc'h
an noz ne vez trubuilhet nemet gant roc'hadennoù tanav va
gwreg, en tu all d'ar gwele. Un hir a huanadenn a dennan en
ur serriñ va daoulagad gant an disamm !...

Echu eo. Reiñ a ran va ger. Prometiñ a ran. Touiñ a ran
war va le !

Ya, met penaos ober ? Penaos en em zijabliñ ag un dra ha n'eus ket anezhi er vuhez wir ? Penaos devañ ur c'harned ha n'eus anezhañ nemet em faltazi ? Penaos diverkañ linennoù enlouc'het em eñvor ? Ezhomm a vefe eus ur seurt tredangrid pe eus ur walc'hadeg empenn. Nemet... marteze... evel un daramparch... piv 'oar... 'michañs e asanto... An hini na vrok netra na koll na gounit ne ra... Rankout a ran disoc'h gant va mennad. Ret mat eo din.

Prenañ a ris ur c'harnedig ruz.

— Sell 'ta piv ! Abred oc'h paotr paour ! Em flotantenn emañ c'hoazh !

— Va digarezit moereb, tremen a ran evel un tarz h avel...

— N'eus forzh a se ! Pechañs eo deuet an amzer gaer ganeoc'h ?

— Me 'garfe a-walc'h... met un draig a zo deuet ganin evidoc'h avat, ur c'harnedig...

— Ur c'harnedig ? Che !... Se zo gentil alato... Met... Ur c'harnedig 'mit-hu ?

— Evit lakaat hoc'h eñvorioù dre skrid. Dudius-kenañ em boa kavet ho komzoù an deiz all, ha soñjet e vefe un druez koll an teñzor-se.

— Po po po ! N'emaoc'h ket o sodiñ ac'hanon ?

— Tamm ebet, gwir bater a lavaran !

— Fidamdoustik... 'vin ket gouest, paotr paour !

— Geo ! Gall' a rin reiñ un tamm skoazell deoc'h, m'ho peus c'hoant.

— Arsa, abaoe keit-all n'em boa bet profig ebet digant den... 'Faot ket din e vijec'h lakaet diaes dre va gwall avat ! Selaou 'ta, bez e c'hellan mont dre "te" ouzhit ?

— Ya, laouen !

— Deus !

Setu amañ da heul eil lodenn an danevelloù a oa bet kaset deomp evit ar genstrivadeg aozet evit 400^{vet} niverenn *Al Liamm*.

Annie Coz eo a oa aet ar maout ganti evit he danevell *Tro-c'houzoug ar verc'h henañ* (*Al Liamm*, 400)

Trugarekaat a reomp c'hoazh an holl re o deus kemeret perzh er genstrivadeg hag er gouel da vare Gouel al Levrioù e Breizh e Karaez !

© Brieg Huon

Lennerez yaouankañ al lennadeg gant he zud.

400 kanaouenn

Jerom OLIVRY

Habask e oa Jenovefa. Penn-kalet o dije lâret tud zo. Ganet e oa en dachenn 13, karter 2. O tont eus 13.2 e oa ha koulskoude e oa bremañ o chom e 13.1. Ral e oa e c'hoarvezfe kement-se. Ar bignerez sokial ne oa ket un dra ordinal en XXXIII^{vet} kantved. He zud a labour e burevioù ar velestradurezh. P'o doa savet ar goulenn d'en em barañ o doa dizoloet e-pad an enklask psikologel, sokiel ha genetek a veze graet bep tro ma veze savet seurt goulenn e oa kempadus-tre o hil. Muioc'h evit 90% a gempadusted. Ral-kenañ. Douget-bras e oant bet da ouennañ an abretañ ar gwellañ. Antronoz goude bezañ resevet Ar Paper, a liamme anezhe ent-kevredigezhel evit o buhez (gant alc'hwez ur ranndi nevez), e resevjont ur c'hengalv da ouennañ (gant un aotre da chom hep labourat e-pad div eur, sinet gant dorn an Aotrou Perc'henn). Un darvoud bras e oa paradur tud ken kempadus. Dek arbennigour a oa aze da ziwall e vefe graet mat pep tra. Tabut e oa bet : gwelloc'h e oa implijout an teknikoù

nevez evit bezañ sur e vefe ar bugel evel m'o doa ezhomm, pe en un doare naturel ha gwelet peseurt bugel a c'hanfe gant un dregantad ken uhel ? Dibabet e oa bet an teknikoù naturel gant an Aotrou Perc'henn hag a oa dedennet-tre gant an darvoud-se. Istorourien o doa kemeret perzh er blegenn-se ivez evit displegañ dezhe penaos en ober gant an doare naturel : ar vaouez a groge en ur dorlaouiñ rev ar gwaz gant he dorn ; pa oa erru reut a-walc'h en em lakae war he c'halabousoù hag ar gwaz adreki ; ar gwaz a ibilie ar vaouez en ur gemer anezhi dre an divlez evit he lakaat da vont ha dont a-hed-da-hed e rev ; an daou zen a hirvoude hag a huche evit lakaat an had gourevel da strinkañ e forzh ar vaouez. Filmet e oa bet ebatoù an daou zen evit kompren gwelloc'h petra a c'helle bezañ pal an doare-se da ouennañ. Elektrodoù oa bet lakaet ouzh o c'horfoù evit jediñ kement tra a c'houzañve an daou zen yaouank.

En eñvor an istorourien e oa pell mat zo ne oa bet ganet bugel ebet en un doare naturel abaoe kantvedoù, estreget, sur a-walc'h, e 13.5, lec'h ma vije skarzhet torradourien d'ar reolennoù. Bremañ e kreske ar rizhelloù e kofoù kalvezel evit ma c'hellfe ar vamm kenderc'hel da labourat. Gant ma ne oa ket bet douget ur babig gant ur plac'h abaoe ken pell e oa bet diwallet mat ar vaouez dougerez-se. Bemdez ez ae mamm Jenovefa da c'houzañv teutadennoù ar vedisined, emsiladurioù a bep seurt, met bepred gant plijadur. Goût a rae pegen chañsus e oa. A-raok na vefe ganet e ouient c'hoazh e c'hellfe o merc'h labourat e 13.1 gant ma oa he barreezhioù genetek gwelloc'h eget reoù "krouet". Ne chome nemet reiñ dezhi un diorren eus ar re wellañ. Enskrivet e oa bet er c'hlas evit ar re donezonet dreist. Koust a rae div eur labour ouzhpenn bemdez da bep hini eus he zud. Gant ma oa Jenovefa ur babig ispisial (gant ul liamm ispisial d'he mamm) e oa bet aotreet an tad da gemer an eurvezhioù-se war e chouk. Da eizh vloaz, pa oa Jenovefa ur barr en tu all d'ar vugale all, e oa bet kaset er skol e 13.1.

N'he doa ket gwelet he zud ken betek he femzek vloaz, pa oa bet echuet ganti he studioù war ar spiañ, deuet da vezañ begenn ar gevredigezh. Ne oa ket aotreet ar spierien da gaout darempredoù gant tud ar c'harterioù all met tremenet e oa bet dreist ar reolenn-se peogwir e oa Jenovefa chomet 7 vloaz hep gwelet he zud. Gallout a rae, ouzhpenn, profitañ evit lakaat e pleustr ar pezh he doa desket. Chomet e oa daou zevezh gant he zud. Dizoloet he doa e kemere an amezeg muioc'h evit e lodenn zour ha gwerzhañ a rae an dour da dud en ezhomm. Kavet he doa daou zen yaouank hag en em roe da zarempredoù difennet, hag he zad a labourer pemp munutenn nebeutoc'h bemdez. Antronoz he dilec'h e oa deuet tud ar surentez da c'houlennata an holl dud-se. Pep hini anezhe a oa bet kaset da 13.5. Evel-se e oa ar spierien. Ar pezh a gonte ar muiañ a oa ar reolennoù, an urzh. An Aotrou Perc'henn a roe dour d'an holl, zoken d'ar c'harter 13.5. Pep hini a oa dleüs d'an Aotrou Perc'henn ha dleout a rae ober e seizh gwellañ evit sikour ar gevredigezh.

Daou vloaz war-lerc'h, koulskoude, e oa distroet Jenovefa e 13.2 evit spiañ un den diskrediñ warnañ sikour tud 13.3 da dremen e 13.2, lec'h ma oa brasoc'h al lodennoù dour. C'hoant he doa bet da welet he zud en-dro met ar pezh he doa dizoloet en doa leuniet he c'halon a dristidigezh. He zad a oa bet kaset da 13.5 hag he mamm ne rae nemet labourat, pemzek eurvezh bemdez, diskrediñ warni bezañ gouezet ar pezh a rae he gwaz, daoust d'ar pezh en doa disklêriet ar paotr a-raok bezañ barnet. Koshaet e oa ken-ken, ne oa ket koant ken ha ne c'hoarzhe ket ken. N'he doa ket lâret d'he mamm e oa aze gant ma ranke chom ent-dizanv. Graet he doa he labour, lakaet war-wel ur rouedad trafikourien war ar memes tro, ha distroet da 13.1. Gourc'hemennnoù he doa bet a-berzh pennoù ar servij spiañ.

Goude bezañ tremenet pemp bloaz o spiañ annezidi an dachenn 13 e oa bet anvet Jenovefa da “spierez uhelañ”, ar re

a spie an tachennoù all. Ur garg nevez eviti. Anavezout mat a rae doareoù bevañ an dachenn 13, hag aes e oa dezhi ober van bezañ unan anezhe, daoust dezhi bezañ anavezet kazi nemet ar c'harter 1. Stummet e oa bet e-pad daou vloaz war ar yezhoù implijet en tachennoù all. Ne seblante bezañ moull ebet d'he barregezhioù. Daou vloaz goude bezañ kroget e oa gouest da gomz unnek yezh ken mat hag he yezh mamm. Kentelioù yezh a oa ha war ar memes tro kentelioù war ar boblañs, an doareoù da vevañ, ar sistemoù politikel, hag un tammig istor. Goût a rae Jenovefa lakaat an dud da grediñ n'eus forzh petra. Gallout a rae krouiñ ur vuhez nevez bep pemp munutenn, diouzh an ezhommoù.

Ur skipailh a oa e labour kavout penaos treantiñ an tachennoù. Ur wech kavet e veze kaset ur spier, pe ur spierez, diouzh pal ar gefridi. Seveniñ a rae he c'hefridioù e berr amzer ha distreiñ a rae bepred gant traoù a bep seurt, traoù boutin, mekanikoù ispisial, hag all. Traoù ne soñje ket dezhi e vefe ezhomm dioute zoken. Met degas a rae anezhe memestra, e kenkaz. Evel ar wech m'he doa degaset eus 5.4 un tamm paper, skrivet ur ganaouenn warnañ. Ur gefridi a bemp miz e oa. Unan eus ar re hirañ he doa graet d'ar mare-se. Dindan tregont vloaz e oa. Kavet he doa un tad-kozh hag en doa he sikouret evit kavout peadra da evañ. 5.4 a oa ur seurt toullbac'h evit ar re a oa sañset distreiñ d'ar vuhez foran. Bemdez e teue ur skipailh da selaou broudoù-koustiañs ar brizonidi ha divizout hag-eñ e c'hellent adkavout o flas er gevredigezh. An tad-kozh en doa sikouret anezhi a oa aze abaoe pemp bloaz warn-ugent ha n'ae ket ken da welet an dud-se. N'en doa ket c'hoant ken da zistreiñ er gevredigezh ha gwelloc'h e oa dezhañ chom aze ha sikour ar re nevez. Jenovefa he doa tremenet kalz amzer o komz gantañ. Ar paotr-se a soñje dezhañ ne oa ket rediet an dud da c'houzañv ar reolennoù aotrouniek evel ma raent. An dour a oa d'an holl ha ne oa ket mad un nebeud re.

Mennozhioù dispac'hel a oa gantañ ha ne oa ket plijet tamm ebet Jenovefa gant tud a seurt-se. Komprenet he doa buan, koulskoude, e oa ret bezañ gwelet mat gantañ kar goût a rae pep tra diwar-benn an tamm tachenn-se. Graet he doa van bezañ a-du gantañ ha tremen a raent nozvezhioù o hunvreal penaos e krogfe an Dispac'h Bras. Alies e lakae ar plac'h yaouank da gompren e oa un dra bennak gantañ hag a c'hellfe cheñch penn d'ar vazh, gant ma kavfe penaos mont er-maez eus an dachenn ha beajiñ dre ar bed. Dre forzh selaou anezhañ e kroe Jenovefa da gompren e vennozhioù. Poan a vije graet da galz a dud evit aezamant un nebeud reoù all. Soñjet he doa en-dro en he zud. Petra oa pemp munutenn pa labourere he zad pevarzek eurvezh bemdez ? An amezeg ne rae nemet sikour tud all ne oa ket bet ken chañsus hag ar re all. Hag an daou zen yaouank ? Bezañ amouros a oa ken fall ha se ? Un noz, en ur soñjal en he mamm, e oa kroget da ouelañ. Dre he faot dezhi he doa gouzañvet kement a ziseurioù... He mamm hag he doa douget anezhi gant plijadur, daoust d'ar poanioù, d'ar skuizhder. He zud hag o doa graet pep tra evit reiñ dezhi ur vuhez gwelloc'h evit o hini. Penaos he doa gallet ober se dezhe ? Pa teue an deiz en-dro ez ankounac'hae ar soñjoù-se ha kregiñ a rae en-dro gant he c'hefridi : dastum ar muiañ a ditour ma c'helle diwar-benn an dachenn hag hec'h annezidi.

Un deiz e oa kouezhet ar fall war an tad-kozh. Daou zevezh war-lerc'h, pa sante e oa o vont da vervel, en doa dispaket dezhi petra a oa gantañ hag a cheñchfe urzh ar bed. Reiñ a reas un tamm paper dezhi.

— Ur ganaouenn ? a estlammas Jenovefa oc'h en em c'houlenn penaos n'he doa ket gwelet follentez ar paotr.

— Unan eus ar pevar c'hant, ya, a respontas ar paotr gant kalz a boan. N'eus aozour ebet. En XX^{vet} kantved int bet skrivet.

— Tad-kozh ? O koll da skiant out ?

— N'on ket, ma flac'h... Kerzh kuit ac'halen... Kav un doare... Kalz speredekoc'h evidon out... Kavout a ri penaos mont er-maez... E fin pep kanaouenn e vez kavet un ditour war pelec'h emañ ar ganaouenn da heul. An eil a zo en dachenn 52.2. Diaes eo goût pelec'h emaint pa ne oa ket dispartiet an tachennoù er memes mod d'ar mare-se. Ur vougev war aodoù 52.2. Setu ur gartenn eus ar pezh a oa ar bed en XX^{vet} kantved... Na c'houlennez ket diganin pelec'h em eus kavet se. Kav ar 400 kanaouenn hag e vi gouest da cheñch pep tra e dour... Na vir ket ar sekred-se evidout... Sekred eilpennadusted an atomennoù a zo koachet er c'hanaouennoù-se...

Goude bezañ roet he ger e oa darev da glask un doare da vont er-maez, e oant chomet mut betek fin buhez ar paotr. E-pad an noz he doa ankounac'haet ar gartenn. Goude bezañ sellet outi e-pad teir eurvezh e oa gouest da dresañ ar gartenn en-dro, dre eñvor. Brav e kave ar gartenn-se. Klask a rafe tresañ anezhi en-dro ur wech distroet hag he skritellañ e-barzh he sal-dour. Antronoz marv an tad-kozh he doa Jenovefa kuitaet 5.4. Ur wech distroet d'he buhez voutin, he doa roet an tamm paper-se hag ar gartenn d'ar skipailh a zispartie ar pezh a oa pouezus hag ar pezh ne oa ket. An traoù pouezus a vije roet d'ur skipailh all evit bezañ studiet a-dost. An traoù all a vije roet da benn brasañ an dachenn hag a lakae pep tra e-barzh ur c'houfr e 13.0, lec'h ma oa an Aotrou Perc'henn o chom gant e familh hag un nebeud tud all, mignoned pe tud o labourat evite.

P'he doa adkavet he buhez urzhiet, kemeret perzh en-dro e stummadurioù a-hed ar vuhez, he doa ankounac'haet he zud, an tad-kozh hag e vennozhioù a Zispac'h Bras.

Tri bloaz war-lerc'h, koulskoude, e oa bet kaset da 52.2 evit kavout eno ur mekanik hag a sikoure labour ar spieren en ur lenn e spered an dud. Ur gefridi risklus e oa. Ma oa gwir an titouroù resevet e vefe diaesoc'h chom hep bezañ diskuliet. Chom a rae div sizhunvezh war an dachenn. Ma oa

un devezh dale ganti e vefe sellet evel prizoniadez pe varv, da lâret eo ne c'hellfe ket dont en-dro ken. Erru e oa digudenn war an dachenn. Tremenet e oa dre ur vougev na oa gward ebet ouzh he diwall, ar pezh en doa lakaet anezhi da soñjal en-dro e komzoù an tad-kozh. Tremenet he doa daou zevezh o weladenniñ ar mougevioù ha dizoloet he doa penaos e oa diwallet aodoù an dachenn-se. Ur bern a oa met e fin an eil devezh he doa kavet ar ganaouenn. Koachet e oa e-barzh ur voest dindan c'houllo evit tremen hebiou ar c'hantvedoù. Ne oa toull-trap ebet. Nemet ur voestig vihan e foñs ar vougev, e-touez ur bern mein. Ha neuze e oa bet cheñchet he buhez. Ar gwir e oa gant ar paotr kozh. Kanaouennoù a oa koachet er bed a-bezh. Mirout a reas ar voest ha klask a reas mont pelloc'h e douaroù tachenn 52.2 evit ober war-dro he c'hefridi. Goude bezañ tremenet ur sizhunvezh eno n'he doa ket kavet roud ebet eus ur mekanik hag a lennfe mennozhioù an dud. Met gallout a rae disklêriañ o doa ur servij spiañ efedus kenañ. Re zañjerus e oa chom pelloc'h aze ha divizout a reas mont kuit a-raok bezañ diskuliet, ma ne oa ket bet graet c'hoazh. Gant ar santimant bezañ heuliet e kuitas tachenn 52.2, ar voest ganti en he sac'h-kein. Douarañ a reas ar voest he doa kavet war lein un dorgenn a oa a-raok bevenn an dachenn 13.

E-pad bloavezhioù e kemeras he zro eus he c'hefridioù evit klask ar c'hanaouennoù. Muioc'h evit hanter-kant vloaz e padas hec'h enklaskoù. Heuliañ a rae ul louzaouerezh hag a astenne he hoali betek, diwar an disoc'hoù kentañ, war-dro 150 vloaz. Degas a reas ar ganaouenn ziwezhañ pa oa 84 bloaz, da lâret eo hanter he buhez. War an dorgenn he doa savet ul lec'h da strolañ ar c'hanaouennoù, en urzh m'he doa kavet anezhe. Diaes e oa bet dezhi kaout kefridioù el lec'hioù mat da gavout he c'hanaouennoù met deuet e oa a-benn da gavout un nebeud tud en he zachenn da spiañ e-pad o labour pe da vezañ mignoned gante hag heñchañ o divizoù. Jili a oa he mignon

brasañ. Labourat a rae er skipailh hag a lakae ar c'hefridioù er penn a-raok. A-drugarez dezhañ e oa bet anvet Jenovefa war gefridioù e lec'hioù m'he doa ezhomm da vont. Anavezet he doa anezhañ un deiz ma oa o c'hortoz he zro da gaout dour evit ar sizhun. Jili a oa ur paotr hegarat, dedennet gant an dud all ha brav-tre, evel an holl dud e 13.1. Deuet e oa da gomz gant Jenovefa ha peogwir e oa bet desavet mat he doa respontet dezhañ. P'he doa gouiet e labour e Jili er servij-se he doa soñjet implijout anezhañ. Gant ar bloavezhioù he doa graet anaoudegzh donoc'h gantañ ha kresket e oa ar garantez etreze. Buan en doa Jili kinniget dezhi sevel ar goulenn en em barañ met nac'het he doa. Displeget he doa dezhañ e oa abalamour d'he labour. En arvar e oa da chom hep distreiñ ha n'he doa ket c'hoant leuskel anezhañ intañv re abred. Dalc'het en doa da c'houlenn e-pad ur bloaz pe zaou met Jenovefa ne cheñche ket ali. Goût a ouie mat e vije kaset Jili da 13.5 ganti ma vije diskuliet gant unan bennak.

Hag un deiz... O tistreiñ eus ur gefridi e 12.3 e oa Jenovefa pa renkas ar 400^{vet} kanaouenn el loch he doa savet, dindan douar, evit ma chomfe diwelus d'ar re a dremene dre aze. Unan a vanke dezhi koulskoude. An hini gentañ a oa bet roet dezhi gant an tad-kozh. An hini diaesañ da dapout, peogwir oa bet lakaet er c'houfr e 13.0. Kavet he doa penaos mont tre en dachenn. An holl dachennoù o doa ul lec'h hec'hloaz ma oa tu da dremen. Met ur wech e-barzh... Ne oa ket deuet a-benn da zastum kalz titour war an dachenn-se. Deuet e oa a-benn da spiañ an Aotrou Unan, penn brasañ 13.1. Gallet he doa heuliañ anezhañ betek an nor a gase da 13.0. Pelloc'h ne oa ket bet. Un dra vat eta he doa dizoloet : mont a rae an Aotrou Unan d'ar c'houfr bep eil devezh, da eizh eur ugent diouzh noz ha dont a rae en-dro war-dro nav eur dek.

Diwar zisoc'hoù he jedadennoù e oa un eur redadenn etre al lec'h ma c'helle treantiñ an dachenn hag an nor implijet gant

an Aotrou Unan. Div wech e oa aet da 13.0 dre an tuellennoù he doa kavet. N'he doa ket gwelet kalz tra, estreget ur pezh mell savadur war-zu ar Reter, kazi en dremmwel. Dre ma ne dremene ket amzer a-walc'h an Aotrou Unan war an dachenn evit mont betek ar savadur he doa dezastumet ne oa ket ar c'houfr du-se. Ne oa deuet nemet da serr-noz ha ne oa ket chomet pelloc'h evit peder munutenn. Setu n'he doa ket gallet gwelet kalz a dra. Fenoz ez afe diouzh noz. Loar nevez e oa en noz-se. Bez' e c'hellfe mont betek an nor, kavout ul lec'h da c'hortoz an Aotrou Unan hag e heuliañ betek ar c'houfr. Sur a-walc'h e vefe ret dezhi en em gannañ gant gwarded. Met ur spierez a oa ur soudardez eus ar re wellañ ivez.

Gant he sac'h-kein, ar memes hini a gemere evit he c'hefridioù, ez eas a-ruz-kof dre an tuellennoù, hep gouloù, he lunedoù da welet en noz a oa chomet en he sac'h. Desket he doa hent an tuellennoù dre eñvor e kenkaz e vefe ret dezhi tec'hout buan. Difoupañ a reas er-maez alese ha lakaat a reas he lunedoù kerkent. Gwiriañ a reas e oa didud an trowardroioù ha pelloc'h. Ur wech splann ne oa den ebet e krogas da redek a-hed ar voger, evel ma oa bet desket dezhi pell oa hag evel m'he doa graet meur a wech : ur redadenn didrouz. Ne veze ket klevet trouz he c'hammedoù, war al leur vetoñs. Un eur hanter war-lerc'h e krogas da zamwelet an nor a veze implijet gant an Aotrou Unan. Sellet a reas tro-dro dezhi, met ne welas lec'h ebet da c'hortoz hep bezañ gwelet. Tostaat a reas un tammig ha kregiñ a reas da doullañ an douar gant he falhezoug. Ugent munutenn war-lerc'h he doa kleuzet a-walc'h evit mont e-barzh en he gourvez. Skignañ a reas an douar a vefe a re a-hed ar voger, mont a reas en toull, kemer a reas ur seurt tuba hag a stagas ouzh he genoù, ha kregiñ a reas da lakaat douar warni. Ne oa ket un dra aes d'ober ha kemer a rae amzer met pa oa echu ne chome nemet un nebeud toulloù n'he doa ket gallet leuniañ, pe ar re laosket frank evit tennañ he alan ha

gwelet an nor. Chom a reas aze, fin an nozvezh, ar beurevezh, an abardaevezh, ha penn-kentañ an nozvezh. N'he doa gwelet den ebet kostez an nor betek ma erruas tri gward, a oa en em staliet dirazi ha gortoz. Pemp munutenn war-lerc'h e tigoras an Aotrou Unan an nor bounner. An tri gward a saludas anezhañ ha kemer a rejont plas tro-dro dezhañ. Jenovefa a laoskas anezhe da vont un tammig war-raok ha mont a reas er-maez eus he zoull. O heuliañ a rae abaoe dek munutenn pa welas anezhe o vont da aezhenn, na mui na ken. Chom a reas mut, difiñv, o klask kompren penaos e oa posubl. Divizout a reas kenderc'hel memestra.

Kerzhout a rae gant evezh bras, o soñjal e oa toulloù-trap, sur a-walc'h. A-greiz-holl e cheñchas an endro. E plas an douar sec'h ha kalet e oa geot druz, gwez a bep seurt, feunteunioù o tufañ litradoù dour. Kregiñ a reas da glask kontañ pet sizhunvezh a zour e oa e-barzh ar feunteunioù-se ha ne servije nemet da ginklañ brav an trowardroioù. Heuget e voe o soñjal e oa tud o klask war-lerc'h takennoù dour evit treuzveañ pa oa kantadoù (miliadoù, marteze ?) a litradoù implijet evit an arz e 13.0. Dirazi e oa ur pezh mell savadur, rond ha dous, kontrol-mik d'ar savadurioù a anaveze Jenovefa ha ne oant nemet kuboù lakaet an eil war benn egile. Gwez-frouezh a oa o tont er-maez eus al letonenn evel tarzhadennoù buhez n'he doa gwelet gwech ebet, panevet en he levrioù Istor. Chom a reas dirak skeudenn ar baradoz-se un nebeud segondennoù. Dihun a reas trumm en ur glevout mouezhioù : « Estrour gennad gevred ! Heuliit ac'hanon ! »

Er c'helc'hiad nevez-se he doe gallet koach aes-tre e-touez ar gwez, met ma oare ar warded e oa un estrour en dachenn e tleent goût ivez pelec'h e oa. Diouzh ar pezh he doa klevet ne oa nemet tri gward gant an Aotrou Unan. Ne vije ket bet kalz tra m'he dije bet amzer da dapout hec'h arm. Rediet e voe da gemer he lavnenn ha tra ebet all. N'he doa ket bevet seurt plegenn alies. Met goût

a rae petra ober ha penaos. E berr amzer, koachet a-dreñv ur wezenn, e welas dilhad ar warded ha gwelet a reas pelec’h e oa ret skeiñ evit lazhañ anezhe war an tach. O goûg e oa, evel kustum, ne oa ket gwarezet. Ar gudenn a oa o arm a zereadur gwarellel. Diaes-kenañ tostaat. Pa oant erru tost a-walc’h eus ar wezenn e vannas ur maen pelloc’h evit sachañ o evezh lec’h all. Amzer dezhe treiñ o fenn ha tennañ an holl asambles war ar mein, he doa tapet Jenovefa unan dioute, al lavnenn o spinañ e c’hoûg. Goût a rae-hi e oa ezhommm div segondenn etre div dennadenn. Bukañ a reas arm ar gward war unan eus an daou all. Ger ebet etreze. Evel ul luc’hedenn e komprenas Jenovefa e oa ret dezhi tennañ da gentañ. Ar pezh a reas diouzhtu. Ur voulenn skinoù a nijas betek ar gward hag erruout a reas warnañ a-raok m’en defe amzer da ersaviñ. Chom a reas ar paotr difiñv un eilenn, marteze nebeutoc’h, a-raok enbloskañ e kement atomenn a oa. Diouzhtu e tennas an eil gward war-zu Jenovefa hag a oa gwarezet gant korf an trede. En he divrec’h ez enbloskas ar paotr. Amzer d’e arm gallout tennañ en-dro, Jenovefa a oa bet primoc’h. Ar paotr nemetañ a chome a yeas da get gant un trouzig par d’ar bramm ha livioù a bep seurt.

Mirout a reas an arm ha redek a reas war-zu ar savadur. Dousik, gant evezh, ez eas tre dre an nor vras hag a oa chomet digor. Kavout a reas an Aotrou Unan, souchet, tamolodet, en ur c’horn, o krenañ gant an aon. Pa welas Jenovefa o tostaat outañ, an arm buket warnañ, e krogas da ouelañ ha da glemmichal : « Truez... Na zrouklazhit ket ac’hanon... Lâret em boa dezhe... ’oa ket ur mennozh mat... Truez... »

Jenovefa a dostaas c’hoazh, ha gourdrouz a reas anezhañ gant hec’h arm :

— O klask un tamm paper emeon.

— An holl draoù... a zo bet renket hervez ar spier en deus degaset... anezhe. Ho korn deoc’h-c’hwil... a lâras ar paotr en ur ziskouez tu all ar pezh.

— War sav. Ha buan.

An Aotrou Unan a savas, bepred o krenañ, hep kejañ gant selloù ar plac'h e kenkaz e krogfe an tan ennañ. Kerzhet a reas war-du al lec'h diskouezet dezhi. Erru e penn all ar savadur e verzas Jenovefa e oa skrivet meur a anv war ar voger, he hini en o zouez : *Jenovefa ar Glan (Uhel)*. Kregiñ a reas da astenn he brec'h etrezek hec'h anv pa baouezas :

— Te, digor an diretenn-se.

— N'hallan ket... Truez... Skarzhet e vin... ma ran se... Truez...

— Digor an diretenn-se, a lâras ar plac'h en ur vukañ he arm warnañ.

Hastañ a reas da stekiñ ouzh anv Jenovefa hag e tigoras an diretenn goustadik, o tiskuliañ an holl draoù he doa degaset e-doug he bloavezhioù labour dre dachennoù ar bed. Pep tra a oa renket dre vloaz ha dre gefridi. Buan, neuze, ez adkavas an tamm paper bet roet dezhi gant an tad-kozh. Gant hiraezh e kemeras ar pevar c'hantvet kanaouenn en ur soñjal en tad-kozh. Adwelet a rae anezhañ, klañv, war e wele, o tisplegañ dezhi petra oa ar c'hanaouennoù-se, hag hi, ken reoliet ma oa gant ar gevredigezh, a soñje e oa sot-nailh hag e oa kollet e spered gantañ. E-pad ur prantadig, en ur lakaat an tamm paper en he sac'h, e soñjas e oa-hi erru ken sot hag eñ. Mousc'hoarzhin a reas ha sevel a reas he selloù war-du ar paotr a oa o krenañ c'hoazh. Ober a reas daou gammed davetañ, ha, hep ger ebet, e savas un dorn plaen hag a gouezhas war goûg an Aotrou Unan. Da heul ar jestr krenn-se e kouezhas korf pounner an Aotrou a-flav war al leur, semplet e oa. Diouzhtu e redas Jenovefa war-du dor vras ar c'houfr.

Pa oa oc'h erruout er-maez e klevas mouezhioù tud o tostaat : « Arsailhet ar c'houfr ! — Arsailhet ? a souezhas div vouezh asambles. — Heuliit ac'hanon ! » Ret e oa dezhi tec'hout kuit ha bezañ en tu all d'ar voger diwelus he doa

treuzet un nebeud munutennoù a-raok ar buanañ ar gwellañ evit mirout oute d'he gwelet war o radar. Souezhet e voe c'hoazh o welet ar c'helc'hiad o cheñch met stagañ a reas da redek buanoc'h-buanañ. En egor war an takad dizolo-se e oa aes d'ar warded he diskar. Strivañ a reas a-nerzh kalon evit erruout betek an toull he doa graet en derc'hent. Splujañ a reas ennañ, mestroniañ a reas hec'h anal evit adapout nerzh ha chom didrouz. Gortoz a reas pemp munutenn evel-se, hep klevet trouz ebet, mouezh ebet. Sevel a reas he fenn. Mann ebet en trowardroioù. N'halle ket chom pelloc'h m'he doa c'hoant mont er-maez. Sañset e oa da vont betek 23.3 evit ur gefridi. Ganti e oa hec'h urzh-kefridi da ziskouez d'ar warded a ziwalle an nor da vont er-maez.

Distroet e 13.1 ne chomas ket da strañ. Soñjal a reas e Jili ha ne welfe ket ken. Re ziwezhat e oa, n'halle ket cheñch ali ken. Goût a oare an holl dud gant piv e oa bet arsailhet ar c'houfr. Mont a reas buan betek an nor, gant ar spi ne oa ket emgavet ar c'heloù betek 13.1 c'hoazh, ar pezh a oa c'hoarvezet e 13.0. War ar pezh a ouie Jenovefa ne oa nemet an Aotrou Unan hag a c'helle reiñ urzhioù da warded 13.1. Keit ma chome e palamoutig n'he doa aon ebet da gaout. Ne oa ket evit kelo-se e ranke chom aze. Erruout a reas dirak an nor, hag evel da gustum e voe yen an darempredoù. Diskouez a reas hec'h urzh-kefridi, gwiriañ a rejont bevsinadur an Aotrou Unan, reiñ a rejont an urzh en-dro da Jenovefa en ur hetiñ dezhi ul labour efedus evit ar gevredigezh, digeriñ a rejont an dorioù pounner-kenañ ha mont a reas Jenovefa er-maez. Tra divoaz-kaer, kregiñ a reas da redek a-raok na vefe serret an dorioù penn-da-benn.

Un tamm pelloc'h e klevas an dorozioù o tigeriñ en-dro, mouezhioù o huchal traoù ne gleve ket. Met pell e oa dija, aet diwar-wel a-drugarez d'an tizh he doa paket. Div eur war-lerc'h ez erruas war lein an dorgenn ha digeriñ a reas dor he annez kuzhet dindan douar.

Gant lid e lakaas an tamm paper en e blas : an hini kentañ. Amzer he doa bet da zielfennañ penaos e oa aozet an tammoù paper. Da gentañ e oa ar pozioù, gerioù lakaet an eil war-lerc'h egile alies, hep ster ebet, diboell. Dindan e oa ar pezh he doa dizoloet evel bezañ notennoù, skeulennoù, da lâret eo penaos kanañ ar pozioù. Un enklask war istorourien an arz he doa graet evit kompren kement-se. Poan he doa bet o kavout un istorour a c'hellfe displegañ dezhi penaos ez ae en-dro an doare-se da skrivañ ar sonerezh. War fin e vuhez e oa an hini he doa kavet. Sot-pitilh e oa gant kanaouennoù ar XX^V^{vet} kantved, ma vije implijet c'hoazh an doare-se. Chomet e oa gantañ div sizhunvezh-pad, amzer dezhi da gompren mat pep tra.

Diaes-kenañ e oa dezhi kanañ daoust d'he barregezhioù korfel ha kefredel, met enrollet he doa 103 kanaouenn c'hoazh. Ret mat e oa dezhi chom aze betek m'he defe enrollet anezhe holl. Berniet he doa lodennoù boued ha dour en ur c'horn. Trawalc'h he doa evit daou pe dri miz. Tapout a reas ul lodenn voued en he dorn ha kilañ a reas evit ober marzh war an holl ganaouennoù strollet a-benn ar fin, goude trizek kantved. Moustrañ a reas war an daeroù a oa o tont en ur soñjal en hent he doa ergerzhet, en holl draoù o doa lakaet anezhi war an hent-se. O soñjal en he zud e oa pa glevas ur vouezh adreki :

— Deuet out a-benn neuze, Jenovefa.

Chom a reas ar plac'h difiñv, dispourbell he daoulagad, o sellet ouzh an tammoù paper. Anavezet he doa mouezh ar paotr en doa goulennet diganti meur a wech en em barañ. Jili a oa aze. Goût a rae e oa e-unan, met sur a-walc'h e oa ar re all o c'hortoz er-maez.

— Ma-unan on, Jenovefa. N'eus den er-maez. O klask war da lerc'h en tu all d'ar vro emaint. Jenovefa...

Tostaat a reas e zorn ouzh blev ar plac'h, chomet mut gant ar spont, ha flourañ reas he zoull-kil en ur genderc'hel :

— Abaoe ma 'z out ganet e ouien e rafes traoù pouezus evit ar gevredigezh. Pa 'm eus gwelet an tamm paper, gant ar ganaouenn... Gouezet em eus e teufes a-benn d'ober ar pezh ne oan ket bet me gouest d'ober. Evit lâret ar wirionez ne greden ket en istor-se ken, deuet da vezañ ur vojenn evidon. A-drugarez dit eo deuet ar vojenn-se da wir, Jenovefa, a vouzlavaras Jili en ur bokat dezhi en he goûg. Cheñch a rimp ar bed, ma dousig, a gendalc'has en ur flourañ he c'horf. Asambles.

Ne deuas ket Jenovefa a-benn da voustrañ war an daeroù ha leuskel a reas anezhe da veuziñ he daoulagad pa vouse'hoarzhas ar paotr dreki en ur stardañ anezhi kreñv etre e zivrec'h.

Ma 400^{vet} deiz-ha-bloaz

Milena KREBS

O tostaat ouzh ma 400^{vet} deiz-ha-bloaz emañ. Ne blij ket din bout ken kozh ha-se. Gwir eo em eus gwelet kement a dud, ar re binvidik kement hag ar re baour, merc'hed gant brozhioù hir, paotred gant togoù belouz, kasketennoù pe blev touzet, bugale o redek, tud kozh o vale goustad...

Kezeg ar chouanted 'm eus gwelet ivez, laeron Marion ar Faoued, meur a zen iskis o klask jiboesa diaotre evit tapout eged pe chas-dour war vord ar stêr. Evit gounit un tamm arc'hant pa vanke bara war an daol.

Gwelet em eus ar Resistanted o tont d'ar vilin evit selaou ouzh De Gaulle er radio e-pad an eil brezel bed, a-drugarez da rod ar vilin a droe tredan d'ar mekanik. A-drugarez d'ar stêr vras a rede kement. A-wechoù em boa ma zreid beuzet, gant a bep seurt loustoni o tremen em c'hichen.

Ya, gwelet 'm eus 400 nevezamzer gant c'hwezh vat ar bleu-nioù spenn-gwenn, tud yaouank em c'hichen o sellout ouzh an delioù dre zindan, o reiñ promesaoù ken brav, re vrav evit bout kredet a-hed ar vuhez.

Gwelet 'm boa ar Vadalen gozh ha kement a dud all o tont da echuiñ o buhez start en dour, hag e veze kavet o c'horfoù beuzet kalz pelloc'h.

'Benn ar fin em eus gwelet a bep seurt traoù, a bep seurt tud, a bep seurt doareoù. Nebeutoc'h a besked, nebeutoc'h a loened, nebeutoc'h a dud. N'ouzon ket re perak. Trouzusoc'h eo gant laboused gwenn o tremen ingal en oabl, orjalennoù bras zo bet staliet, evit implij tredan, evit pellgomz, evit mont e darempred gant ar stered, ar bed a-bezh. Da betra servij ? Hag eürusoc'h int ? An dud a zeue da glask kistin evit debriñ ha mez evit boueta ar moc'h. Delioù evit lakaat e kraou ar saout.

E-traoù ar flondrenn emañ em sav atav. Goude 400 vloavezh. Rouanez ar gwez, unan eus ar re goshañ er vro.

Gwezenn derv, dervenn milin Pachtol, milin Kergueffr, eus An Arzhanaou on-me.

Andoche

Yann GERVEN

Kentelius eo atav lenn un heuliad anvioù skolidi pe studierien skopet gant ur mekanik evel ma vez bremañ, gant an anvioù-familh ha rumm klok an anvioù-badez evit pep hini. Eno e vez kavet alies merk an tad-kozh pe ar vamm-gozh, hag e c'heller lenn anvioù bihan souezhus pe diamzeriet douget gant paotred ha merc'hed ugent vloaz e-kichen o anv-badez kustum. Hep klask re e pen-naouer un eostad kaer a Anastasie, Eléazar, Césarine, Amédée, hag all, hag all, ha n'eo ket diaes neuze divinout anv bihan unan eus an dud-kozh.

Perak on dedennet gant anvioù-badez divoas ma c'henvroiz, a c'houlennit ? Ma, tudañ kaezh, me zo bet lakaet Andoche Erwan Daniel war gaier bras an ti-kêr. Gwashat c'hoazh, ma anv-badez kustum zo en eil plas.

Bevañ a raer hep damant gant ur gwiskamant souezhus betek ar poent ma vez lakaet dindan daoulagad hentez. Evidon e oa un nebeudig mizioù a-raok ar vacho, e penn kentañ ar

bloavezhioù 2000, neuze, an deiz ma oa bet roet deomp hon livred skol ; Erwan e oan bet a-viskoazh evit an holl, breudeur, kerent, mignoned ha mistri-skol. Hag an deiz-se...

Ma amezeg Benead K., ur mignon a-feson koulskoude, ki-zidik hag hegarat, o lakaat e viz lous leun a liv war golo ma livred, o tont da vezañ mouk hag o tarzhañ a-greiz tout evel ma tarzha ur volotenn c’hwezhbet betek re : evedo o paouez lenn al liketenn speget war ar bajenn gentañ gant ma anvioù en o hed. Hag e c’hoarzhe, hag e skrogne hag e tiskrogne, hag e pasae, hejet ha dihejet war e gador, ’m eus aon en doa staotet en e zilhaden. zoken.

Gant ma biz ’m boa diskouezet ma anv-badez kentañ d’ar c’helenner a oa tostaet, gant ar freuz hag ar reuz a oa em c’hi-chen. Gant ur palefarzh mousc’hoarzh war e vuzelloù, en doa lavaret din :

— N’eus ket peadra da ruziañ a-gaozenn d’un anv bihan. Galois a oa Evariste, ha Lie a oa Sophus, ha se n’en deus ket miret deus oute a vezañ e-mesk ar gwellañ empennoù eus o amzer.

Eya, an deiz-se, gant ar pres a oa warnon da lenn ar pezh a oa bet skrivet war ma c’hont gant ma c’helennerien, ne ’m boa ket taolet pled e oa ma sekred war-wel d’an holl, an anv Andoche milliget-se. Ha gwerzhed e oan bet dre zievezh.

Perak e oa bet lakaet an anv souezhus-se din, a c’houlen-noc’h marteze ? Sañset e oan da vezañ badezet Erwan, an anv dibabet gant ma zud, ha ma zud-kozh a oa ivez da lakaat pep a anv bihan ouzhpenn. Padal, pa oa bet leuniet ar paperioù, en ospital ma oa ma mamm o paouez gwilioudiñ, e oa just ma zud-kozh a-berzh tad er gambr, hag ur fazi a oa bet graet gant ar sekretourez, he doa lakaet Andoche a-raok Erwan ; Mamm, ha ne zistage ket he selloù diouzh he babig nevez-ganet, hec’h

hini kentañ, soñjit, n'he doa ket taolet evezh n'evedo ket Erwan er plas mat. Ha setu e oan chomet Andoche Erwan Daniel, gant anvioù-badez ma daou dad-kozh ouzhpenn.

Abaoe 'm eus bet goulennet gant ma zad, ha n'eo ket ur wech hepken, ar perag deus an anv digustum-se.

— Memestra, Pa, e gamaladed, ar re a vez o c'hoari boullou gantañ, lakaomp, a ya gant Andreig deus outañ, ha n'eo ket gant Andoche.

— Goût 'walc'h, Erwan, e vamm ivez a yae gant Andreig outañ. Pezh a zo, pa oa ganet ha pa oa bet kel a zisklêriañ anezhañ dindan ar stumm Andreig, ne oa ket bet posupl : d'ar c'houlz-se e oa ul lezenn eus amzer an Dispac'h bras hag a vire deus sekretour an ti-kêr a skrivañ un anv-badez gant ul liv brezhonek, setu en doa skrivet hennezh ar pezh a soñje dezhañ e oa ur stumm bihanaat da Andreu.

— Hiziv an deiz, gant an anvioù saoznek, Kevin, Willy, hag all, hag all, en dije lakaet Andy, moarvat, a lâren bep gwech en ur zistreiñ d'am aferioù.

Da c'hortoz e oan kondaonet da zougen ar memes anv hag unan eus marichaled Napoleon, ar gwaz nemetañ am eus kavet gant an anv-badez-se : Andoche Junot. Un anv divalavoc'h eget divalav hag a rim e galleg gant *bidoche* ha *belle-doché*, hag e brezhoneg gant penn droch ha yar-gloch.

Klasket 'm eus kuzhat an anv-se ar muiañ posupl : e-pad ur pennad, pa zeue war ul *listing* urzhiataer, e lakaen ul loaiad-vason a *vblanco* pe plastraj war ma anv-badez kentañ. Ehanet 'm eus goude ur remerk graet din gant ur c'helenner pa oan er skol-veur :

— Diwallit deus al laboused, Aotrou Segalen. Gwelloc'h hag aesoc'h e kavan pa ne vez ket re a gaoc'h pichon fresk war gopioù ma studieren.

N'on ket ur paotr troet d'ober prezegennoù na da ziskouez ma zrivliadennoù d'an holl ; daoust hag-eñ ez eo ma anv-badez a zo pennkaoz d'an dra-se, moarvat n'eo ket an abeg nemetañ, mes n'en deus ket sikouret ac'hanon da vezañ dilu. Estroet n'on ket, bepred, kentoc'h on serret warnon ma-unan.

Daoust ma n'en deus ket netra da welet gant ma micher, ez on bet dedennet a-hed ar wech gant an Istor, ha dedennet muioc'h c'hoazh gant ar sekredoù hag ar c'hevriñoù, dreist-holl ar re a vez kuzhet ez-ofisiel ouzh ar Bobl ; marteze ez eo abalamour d'ar sekred a zougan hag a guzhan, me ivez. Peseurt kevriñoù, mutu ? Er bloavezhioù 2010 e oa bet votet gant ar Parlamant ul lezenn hag a gastize kement hini a zinac'he gouennlazh an Armenianed : ma, savomp ivez ar ridoj a zo bet tennet war ar pezh a dremenas e Vendée e 1794 ! Trawalc'h eo teuler ur sell war sifroù ar boblañs e 1793 ha 1800 er c'hêrioù bihan etre Bressuire ha Challans evit gwelet e oa digresket ni-ver o annezidi eus an hanter, pa n'eo ket eus an tri-c'hard.

Hervez an Istor e oa bet distaget gant Neil Armstrong ar frazenn vrudet : *Ur c'hammed bihan evit un den, ur c'hammed bras evit Mab-den*. Ha ma vije komzet deus an eil frazenn a zis-tagas, hag a seblante dont eus deun e galon muioc'h c'hoazh evit an hini gentañ ?¹

Ouzhpenn misterioù an Istor e plij din ivez ar c'hudennoù metafizikel, mes nebeutoc'h memestra, hag en o zouez : perak tri ferson e Doue, ha n'eo ket pevar pe bemp, pe nav pe zek ? Evit jediñ volum ur parallelepiped, daoust hag-eñ e ranker en em lakaat en diavaez deus outañ (savboent relativel) pe en diabarzh (savboent metafizikel) ? Pajennoù duet kaer-mogedus gant Bergson a c'heller lenn war ar sujed-se, hag am eus lennet, evel-just. Perak seizh liv er c'hanevedennoù abaoe an triwec'hvet kantved, pa ne oa nemet c'hwec'h a-raok ? Penaos

1 An eil frazenn distaget gant Armstrong : *Good luck, Mr Gorsky !*

an diaoul e vez dibabet izili kuzul-ren *Al Liamm*, ur gudenn vetafizik ma zo unan ? Kaer 'm boa bet lenn ar pevar c'hant niverenn eus ar gelaouenn, azalek an niverenn 1 betek an niverenn 400, ne oan ket gouest c'hoazh da respont.

D'ar c'houz-se e oan krog da zaremprediñ ur strollad c'hoariva amañ en Naoned. O, ne oa ket a-seurt gant *Ar Vro Bagan* na gant *Teatr Penn-ar-Bed*, pell alese, mes kentoc'h ur strollad tud hag a blijer dezhe ur sevenadur a-feson – klaseloc'h evit se e varver –, hag a bleustre war pezhioù-c'hoari Plautus ha Terentius dreist-holl. En o mesk e oa ur vaouez yaouank, ken lent ha ken abaf ha ma oan, ma n'eo ket muioc'h c'hoazh, a veze graet Melly deus outi gant ar c'hoarierien all. Ne oa ket donezonet e mod ebet evit finval war al leurenn – me ne oan ket ivez, siwazh –, ha tremen a rae ul lodenn vat eus hec'h amzer gant he fri er skrid latin, o kemer notennoù.

Un abardaez ma oamp bet o tibunañ pennadoù deus *Ru-dens*, ar Fun, setu an nemorant eus ar strollad o nijal kuit war 'm eus ket soñj peseurt digarez ken, re-bar d'ur vandenn glujiri spontet gant un tenn fuzuilh. Ne oa chomet nemedomp hon-daou, hag ar wech kentañ e oa din en em gavout asambles ganti hep den war hon tro. Kinniget am boa dezhi – en ur vesteodiñ – dont ganin da bakañ ur banne en ostaleri dostañ. Asantet he doa en ur ruziañ un disterad. Komzet hon doa eus c'hoariva, eus ar pezh a raemp er vuhez, eus ar pezh a blijer deomp ober a-hend-all, ha savet am boa ur goulenn dinoaz outi, ur goulenn hag a cheñchfe ma buhez memestra :

— Ar re all er strollad a ra Melly deus ouzhit, emon-me, mes se zo ur stumm bihanaat evit Mélanie pe Melody, moarvat ?

Neuze em boa gwelet he dremm o kemeret liv ar sivi flastret, hag a vouezh izel, en un tenn alan, he doa respontet din :

— Nag an eil nag egile, allaz ! Melpomenê eo ma anv gwir.

Ha me, aesaet din en un taol gant ar sekred e oa o paouez kofesaat aze – e-pad pemp segondenn e oa kroget ar strafuilh ennon memestra : salo n’eo ket bet lakaet homañ “Mélen-chonne” gant kerent diaviz, evel ma ’z eus bet kavet kerent ken diaviz all evit lakaat o merc’h Mazarine –, me neuze o tigeriñ ma c’halon dezhi hag oc’h anzav an trubuilhoù am boa gouzañvet gant ma anv-badez ofisiel Andoche. N’he doa ket c’hoarzhet ; an hini gentañ moarvat ha n’he doa ket bet da nebeutañ un astez mousc’hoarzh oc’h en em stummañ war he bizaj o klevet an anv-se. Un tamm truez ouzhin, marteze ? Mes komprenet he doa ac’hanon, hag hi ivez he doa digoret he c’halon.

Dedennet e oa dreist-holl gant ar c’hevrimoù a droe en-dro d’al lennegezh ha d’ar vuhez lennegel vrezhoneg :

— Sell, emezi, un dra zo ha ne oar ket an dud ar peurliesañ : brudet eo ar chaloni Falc’hun gant e labourioù war an anvioù-lec’h deuet eus ar galianeg, labourioù o doa kemeret tout e amzer hag e nerzh betek ma oa aet war e leve...

— Ya, ya... am boa graet gant ma fenn.

— Ma, setu bremañ ar pezh a zo chomet kuzh betek-henn : e fin e vuhez en doa stlapet ar galianeg da vale, hag e oa en em lakaet da dreiñ oberennoù Miller e brezhoneg ar Vourc’h-Wenn. Da’m soñj ez eus un tu bennak, e Ifern ul le-vraoueg bennak pe en ur c’horn eus ur c’halatez, troidigezhioù eus *Tropic of Cancer*, *Tropic of Capricorn*, *The World of Sex*, ha marteze re all ouzhpenn. Chomet int diembann, rak anat eo n’en doa ket bet nag *Imprimatur* na *Nihil Obstat* gant eskob Kemper. Ma c’hellfen seulamant lakaat ma c’hrabanoù war an dornskridoù-se...

Ha deuet e oa he dremm da vezañ mouk-beterabez poazh en ur lavaret se.

Se ne 'm boa ket klevet. Goût a raen just, diwar-benn Miller, e oa an Ao. Morvannoù o treiñ *Sexus* e brezhoneg, goude bezañ lakaet vikel vras eskopti Kemper da grediñ e oa un oberenn dianav gant Thomas Morus, nevez-diskoachet en un abati, hag e oa e soñj lakaat al levr e gwerzh e kement porched-iliz eus Kemper ha Leon.

Melly ne oa ket dic'houzvez ivez diouzh ar pezh a dremene war ar rouedad. Kement *bruzz*² a gave hag en doa da welet gant an Emsav e selle-hi aketus outañ :

— Hervez, he doa silet din e pleg ma skouarn en ur zont da vezañ roz-splann adarre, e vefe Guy Etienne ur mab kuzh da Roparz Hemon ha Maria Prat. Lod a chom diskredik, mes tost on da vezañ kendrec'het gant an arguzennoù a zo bet kinniget gant lod all...

A c'hall bezañ, ma Doue... Krog e oan da gomz eus metafizik, eus ar goulennnoù a saven ouzhin ma-unan a-wechoù, mes buan a-walc'h he doa troc'het Melly ma c'homzoù din – en ur gemeret liv ar roz-moc'h – evit lavaret :

— E-touez ar c'hudennoù metafizik ez eus unan evidon a dalfe ar boan klask dirouestlañ anezhi, ha n'eo ket piv en deus krouet ar Bed na penaos, na piv zo gouest d'ober toaz kaleted ed-du dibouloud ha penaos, mes homañ, sell : penaos ma Doue e vez dibabet izili kuzul-ren *Al Liamm* ? Emaon o paouez lenn an niverenn 400 ha n'eo ket sklaeroc'h atav.

*

* *

Allelouia ! Graet e oamp evit en em glevet, sklaer hag anat, hag abaoe pemp bloaz bremañ – e 2018 omp – ec'h eomp

2 “Brud” + “buzz” a ro “bruzz”.

an eil deus egile gant Andoche ha Melpomenê ; pezh zo, er
sizhunioù a zeu e savo ur skoilh all : Melpomenê zo o tougen,
ha peseurt anv 'vo lakaet d'ar plac'h vihan a zo da zont war ar
bed, un anv hag a sikouro anezhi, mard eo posupl, da vezañ
diluoc'h eget he zud ?

20 XII 2012

C'hoari memor

Kristin DAVID

— **D**'an 22 a viz Du... e oa bet ar wech kentañ
din tapout ur friad, a lâras Denez d'e wreg
d'an deiz-se pa savas.

— Mmm, a sardonennas Claris.

Abaoe pell zo, ne selaoue ket ken fin ur frazenn a groge
gant *ar wech kentañ*. 36 vloaz e oant dimezet.

Ma zad-kozh Dede na oa na bras, na bihan, hanter voal,
ha lunedoù war e fri. Berrwel evel ar c'hozh vihan brudetañ er
bed (an hini a oa bet graet kakac'h war he fenn). Pegen farsus
e oa hep e lunedoù a denne kuit evit « gwelout gwelloc'h »,
a lâre. A-benn lemel, da skouer, ur sklisenenn goad gant ur
bigosell diouzh hon bizied. Gwelout ! Setu ar pezh em boa
desket gantañ. Abalamour dezhañ on bet taget gant ur preñv,
pe marteze ur seurt genenn ouzhpenn en doa legadet din.
Karantez evit an traoù munut.

Yaouank-flamm e oa pa en doa merzet blaz berrbad an nevezded. Al laouenidigezh mezhvus pa oa bet o plantañ tizh war an hent bras evit ar wech kentañ d'ar 26 a viz Mae – 110 km/e (ha c'hoazh...) – hag eñ da grediñ e oa ur feson *superman* – o vont da zibradañ ne oa ket deuet en-dro biskoazh ha kaer en doa bet tizhout 150 km/e (ha muioc'h marse...). Biken ken ne ranko c'hoari biz meud evit mont da vakañsiñ, a-drugarez d'un tamm paper roz prizius hag an *Opel Kadett* a vije bet badezet “Luc'hedenn” gantañ m'en dije gouezet un tamm brezhoneg d'ar mare-se. Morse ne zebras gwelloc'h kouskous eget an hini bet servijet d'ar 26 a viz Genver er *RU* (preti ar skol-veur), rak dianv en e familh e oa, anat. E Tunizia zoken n'en doa ket kavet ar meuz-se ken saourus.

Ar boaz a grogas d'ar 14 a viz Gwengolo. « 10 vloaz, ma faotr, soñj 'ta ! » a lâras e dad. Profoù plijus. Ne oa ket bet kalz anezho peogwir ne oant ket gwall binvidik ha seizh a vugale a oa er familh, 'fin c'hwec'h d'ar poent-se hepken. Profoù plijus memestra, muioc'h eget kustum : un dablezenn chokolad evitañ e-unan, ur c'harned-deiziater chik ha cheuc'h gant ur golo plastik du lufus evel lâr gwerniset. Bon, hini ar bloavezh o vont da echuiñ (stokoù a oa e burev an tad sur mat). Ur bluenn-liv. Un deiziater hag ur bluenn-liv ? Ha deuet war-wel kerkent ur c'hoant nevez. Ar c'hoant skrivañ ! Emaon o vont da skrivañ. Barzhonegoù, evel ar re desket er skol. Pe prederiadennoù kentoc'h. Pe istorioù. Met unan diaes d'ober gantañ eo ar c'hoant skrivañ pa ne zeu ket, siwazh, meni istor ebet da heul.... Siwazh, siwazh... Mezevellidigezh ar bajenn wenn a steuzias kuit diouzhtu koulskoude. Eurêka. Derc'hel soñj ! Pa vin kozh, tapet kleñved *Alzheimer* ganin (ne oa ket kaoz eus *Alzheimer* c'hoazh en amzer-se... met komprenet ho peus...) e vin laouen o lenn em boa bet evit ar wech kentañ d'ar 14 a viz Gwengolo, ur stammenn ruz, nevez ha n'eo ket unan bet gwisket gant ma daou vreur henañ araozon. Ha warc'hoazh e vo un dra nevez

all da skrivañ, dre ret. Un andon dihesk a zarcvoudoù o tiffukañ a oa an amzer da zont. Ne oa ket dreist-ordinal darvoudoùigoù buhez ur bugel a fizie d'e garded. Ar wech kentañ dezhañ kavout ur pezh moneiz er straed pe ur velchonenn beder en ur prad, ar wech kentañ ma voe staget un dresadenn dezhañ ouzh mogerioù ar c'hlas. Ha pa oa deuet a-benn da c'hwitellat gant daou viz en e c'henou (d'an 11 a viz Du)...

Met evit gwir e oa diwanet ar boaz iskis-se a-raok deiz-ha-bloaz e 10 vloaz. Ne oa nemet pevar bugel er familh. Sul-Fask. Kaset da di un eontr gant e zaou vreur evit disammañ e vamm a oa o paouez gwilioudiñ. Da di un eontr hag e wreg yaouank o doa mil boan o kaout bugale – an dra-se en doa klevet kalz diwezhatoc'h. D'an deiz-se e oa birvilh enno evel logod dirak un hanter lur kig-sall o vont kuit eus ar gêr ha bet graet diouto evel rouanez, ur pred lipous, ur bourmenadenn gant an oto ! Ha dreist pep tra... deuet e oa en-dro d'ar gêr o tisklêriañ bamet d'e vamm : « Gwelet hon eus ar Pab en tele ! » Ganet er bloavezhioù hanter-kant pa ne zeue an nevezentioù na gant internet, na gant ar pellgomz zoken, met gant ar radio, ar c'hazetennoù ha mat pell zo. E ti Tonton Jañ e oa ur skinwel er gegin ! Ar c'heleier a veze *gwelet*, ha *gwelet* tud kazi mojenel evel ar Pab.

C'hoari ur bugel 10 vloaz a zeuas da vezañ un doare prederouriezh : diskuliañ munudoù nevez en heuliad devezhioù a hañval bezañ klonoù an eil d'egile, ken e c'heller soñjal e finve an amzer ur wech ar bloaz nemet ken pa cheñcher oad. Degouezhioù, traoù nevez graet, nevez desket... Da bep devezh e zibarelezh.

Evel-just e oa bet paket alies gant red e vuhez. Mizioù a oa aet hebiou ha disoñjet gantañ menegiñ tra pe dra en e

Deiziakaer a chomas a-gostez e-pad bloavezhioù. Betek an 19 a viz Mezheven, kit da c'houzout perak, pa glevas keloù marv Coluche. « Penaos kenderc'hel da vevañ hep Coluche ? » a c'houlenne titloù pennadoù meuleudius er c'hazetennoù. A-drugarez da baotr e frag hag e sketchoù en doa merzet pegen efedus ha galloudus e c'hell bezañ ar c'hoarzh, lemmoc'h eget un taol-kleze a-wechoù. Ur seurt heklev, dek vloaz goude ur bellgomzadenn a resevas d'an 13 a viz Mezheven. Aet karr e dad, d'ur sulvezh mintin, a benn en ur wezenn ha den evit kompren petra an diaoul e oa c'hoarvezet. 15 000 km pelloc'h e oa Denez d'ar c'houlz-se, abaoe 6 miz, oc'h ober e servij e Tahiti, ya plijus, enrollet er Morlu, ur gwir hunvre evit ur paotr na oa ket aet da vageal pelloc'h eget morioù romantoù Jules Verne. Dizoudardet diouzhtu evel "skoazell familh". Roet en doa e bompoñ ruz d'ur geniterv yaouank en ur asuriñ dezhi e touge chañs.

N'eo ket marvidigezh hepken a skrive er c'harned. Ha kentoc'h e klaske disoñjal seurt deiziadoù. En aner. Chom a reas goullo an devezh ma oa bet adkavet gant e wreg o tont en-dro da gas o mab d'ar skol, e vreur henañ krouget. Un nebeud mizioù a-raok eured e vreur yaouankañ. An deiziad-se n'en doa ket meneget kennebeut pa ne oa ket ar wech kentañ e timeze ur breur dezhañ, ha mat en doa graet rak dispartiet e oa ar c'houblad nav bloaz war-lerc'h.

Na ganedigezhioù zoken. D'ar 17 a viz Mae e vab Erwan, e verc'hed Youna d'an 12 a viz Eost ha Maina d'an 2 a viz Genver met plas ebet ken evit an toradoù nized ha nizezed, ha bremañ bugale an nized ha nizezed. Dav eo dezho feurmiñ ur c'hastell evit bodañ an holl d'an Nedeleg. Petra neuze ? A bep seurt. Ar wech kentañ ez eas da votiñ d'ar 7 a viz Meurzh : dilennadegoù ar c'hanton, ne oa ket gwall entanus. Petra 'ra lakaat un tamm paper en ur golo-lizher ha klevout e anv just a-raok « Votet

en deus » ? Pas kalz a dra 'benn ar fin. Met ur paotr “a zlead” e oa ha kenderc'hel a reas da vont da votiñ memestra, a-gleiz evel-just 'giz an darn vrasañ eus an dud a oad gantañ. Ha d'ar 15 a viz Eost pa stagas da zeskiñ brezhoneg ha p'en doa kredet digeriñ ar pakad bet kaset gant *Skol Ober* a oa bet lakaet en ur c'horn a-gostez. Da c'hortoz petra ? Amzer, a lâre. Kalon e gwirionez : « Bremañ n'em bo digarez ebet ken » (*N'on ket bet ganet e Breizh-Izel ha forzh penaos n'eus den em familh a oar brezhoneg* hag all hag all, mil anavezet an diskan).

— Evel-se ne zisoñji morse deiz-ha-bloaz hon eured, a lâras Claris p'en doa anzavet an tech drol-se dezhi.

C'hoarzhin a reas-hi :

— Notet 'peus pegoulz 'poa lamet da varv evit ar wech kentañ ?!

— D'ar 27 a viz Kerzu.

— O farsal emhout !

Hep dale e voe sklaer eviti ne rae ket.

— Ha deiz-ha-bloaz petra eo hiziv ?

— Bô... Ar bellgomzadenn gentañ. Soñj 'peus eus ar rod gant toullou evit ar sifroù ?

— Bon, deiz-ha-bloaz laouen dit, neuze.

Met buan e voe erru skuizh gant ar c'hoari-se.

D'an 31 a viz Meurzh e voent gant pevar zest, dirak an aotrou Maer. Ha d'an 2 a viz Mezheven « Dimezet hag eurejet hag ouzh an daol o koaniañ ». 'Fin e ti tud Claris e oa bet pedet kerent ha mignoned ha diredet tud eus a bell vro dre ma oa bet Claris diabaradez pa oa plac'h yaouank e Holland hag e Rusia ('blam da se ez eus ur samovar er saloñs). Plijet e oa bet o welet ar benveg goude bezañ lennet *Brezel ha Peoc'h* (echuet da lenn d'an 30 a viz Eost. Ur gwir burzhud rak erru tro-dro d'ar bajenn 1000 e oa kouezhet al levr diouzh e zaouarn. Tremenet ar film er skinwel, mallozhtou, hag aet ar *suspens* kuit gantañ.

« Domaj e vefe, paotr, arabat chom e-kreiz ar roudour ! » – ur paotr a zlead, goût a rit). Diredet tud eus pevar c'horn Europa met ar beleg avat, n'en deus ket soñj tamm ebet war zigarez petra, ne oa ket deuet. Hag ar moerebezed kozh o c'hrozmolat : « Un eured eo se ? Petra 'ri, mod-se 'mañ, bremañ. »

— Ha perak ne vefe ket lidet deiz-ha-bloaz ma c'harr kentañ, te 'oar, ar c'hozh *Opel Kadett* ruz !

Clariss a vukas he selloù er vann hep rannañ grik, furoc'h e oa.

D'ar 7 a viz Kerzu p'en doa gwelet Clariss evit ar wech kentañ n'eo ket se a skrivas en *deiziakaer* met « Amprouet eo : bez' ez eus eus un taol-kurun ». Evit unan aet war ar studioù skiantoù (efedusoc'h hervez e dud evit dont maez al lagenn eget studioù Lize) e oa keloù mat. Penaos displegañ e oa deuet e glopenn evel tour an iliz-veur da Sul-fask *bimbaoñ ! bimbaon ! bimbaon !* Dic'hortoz, burzhudus, marzus, digomprenus da virviken ha gwell-a-se !

Merc'h d'ur c'hizeller. Ur bed nevez a ziflukas dirazañ pa 'z eas da welet e dud-kaer evit ar wech kentañ (26 a viz Meurzh). Un ti kozh ha bras nepell eus al Liger e Bro-Touraine. Arrebeuri rekis nemet ken, taolioù, kadorioù, gweleoù ha strewet un tammig e pep lec'h, pezhioù koad, oberennoù arzel, sañset. Ne lâras mann. Met dont a reas d'e soñj ne oa ket ar c'hefioù diskolpet gant ar vourc'hal, bet gwelet el liorz, koad d'ober tan met seurt totemoù, da lavaret eo oberennoù arzel. Ur arzour brudet ouzhpenn, an tad-kaer, an hini en doa graet Aoter Vras nevez Itron Varia Pariz (kensakred d'ar 16 a viz Mezheven)... mar plij ganeoc'h. Un denig barvek hag uvel a lâre « ne vez ket ijinet netra ganeomp, diskoachet tamm-ha-tamm sekredoù an Natur nemetken ».

— Hiziv e vo lidet ar wech kentañ ma oan bet o tibuniñ er straedoù.

Ne oa ket e 1968 rak o prientiñ un arnodenn e oa. Prientiñ arnodennoù a oa lod e vuhez pemdeziek abaoe ar skolaj. Ne oa ket kalz a zigarezioù da c'hoarzhin er familh, an diouer a arc'hant, hag a blas er ranndi, tri faotr o kousket er memes kambr. Berr lost an arc'hant met kaset e oant bet d'ar skolioù gwellañ. Hag ur ger-stur : studiañ. Studiañ, dezho da vont er-maez eus al lagenn. Soñj mat en doa eus al lagenn, gwechall pa ne oa na tredan, na dour en ti ha ret d'e vreur henañ mont da gerc'hat an tad betek an ostaleri (*an tregont vloaz klodus* evel 'vez lâret. Klodus ? Ma revr). Studiañ. Ouzh e daol o teskiñ, lonkañ levrioù ha levrioù, o lenn adlenn kentelioù, oc'h ober hag adober poelladennoù, o sankañ gouiziegezhioù en empenn, Sul-Gouel-pemdez hag e miz Mae 1968 ivez. Bloavezh *Prepa*. E 1968 ne oa ket er straedoù. E 1998 avat (tost heñvel ar sifroù, met 30 vloaz oa aet hebiou) e oa e Roazhon « *Evit ar brezhoneg, cheñch ar vonreizh* » d'ar 4 a viz Ebrel. « Evel-just, morse ne vo Breizh, na dizalc'h na dieub. N'eo ket posubl, met unvanet dija e vefe dreist. » Hardizh en doa disklêriet se d'un den en doa graet anaoudegezh gantañ e-kerzh an dibunadeg. Hag hennezh da eilgeriañ : « Ha perak ne vefe ket ? » Denez a glaskas arguzennoù. Chom a reas bout, ya... 'benn ar fin... perak ne vefe ket posubl ? « D'ar 4 a viz Ebrel on bet o vanifestiñ evit ar wech kentañ ha lavaret em eus "n'eo ket posubl" evit ar wech diwezhañ. »

Ijinaour gounezoniour, setu petra e oa deuet da vezañ. Ha kaset evit e bost kentañ da Charleville Mezières. Hir e kavas e amzer betek an devezh (25 a viz Gwengolo) ma lakaas e anv en ur c'hlub Judo. En amzer-se ne veze ket kaoz c'hoazh eus Tae-Kwon-Do-Tai-Chi-Yang-Cheng-Gong-Chuan-Minh-Long-Viet-Vo-Dao, ha gouren e Charleville... Mat, greomp Judo, neuze. Hag er c'hlub Judo e welas Claris. N'eo ket deuet da vezañ ur maout war ar sport-se nag e hini all ebet, forzh penaos, met pa zeuas en-dro da welet e vamm d'an Nedeleg, ne oa ket e-unan.

Tamm-ha-tamm e voe staget da bep devezh, war-bouez nebeut, un deiz-ha-bloaz bennak hag un abeg da evañ ur banne bier. « Hiziv e vo lidet... »

— Hiziv e vo lidet... ha ya ! Ar wech kentañ em boa resevet *Al Liamm* er gêr. Fier-droch pa grogas da zamgompren an danevelloù.

*
* *

Diaesoc'h-diaesañ eo ober traoù dic'hortoz bremañ. Ne chom nemet un nebeudig-tre a zevezhioù ha n'int ket karget a eñvorennoù. « Lammat diwar ur pont ur stirenn rodillet tro-dro d'an ufern n'hallan ket ober ('fin betek pe oad e vezer aotreet d'en ober ?). » Mont a reas da *surfñ* war internet, ha kredit ac'hanon, ul lec'hienn a zo *100 tra d'ober a-raok mervel*. Al lodenn vrasañ eus ar c'hinnigoù en doa sevenet dija (« Ken kozh-se on ? »). Unan, startoc'h eget ul lamm diwar pont an Artuby : bezañ e daou lec'h er memes koulz. Unan pe zaou a gavas dedennus¹.

— Claris. Gwelet 'peus peseurt devezh emaoamp hiziv ?

— Ya. Ar 24 a viz C'hwevrer. 20^{vet} deiz-ha-bloaz hon ti.

Torr-penn e kave Claris e vefe degaset da soñj dezhi bemdez Doue ne 'z ae ket war yaouankaat...

— 'Pefe ket c'hoant da eskemm hon ti ur wech c'hoazh ? Gant tud Norvegia da skouer. Bro ar *fjord* !

— Feiz... Ur soñj kaer...

Paouez a reas da lidañ e lostennad deiz-ha-bloazioù dirak Claris a zifronke raktal. Dre chañs (c'hwil'welo perak) e timezas o mab (d'ar 5 a viz Ebrel) hag e voe ganet d'an 21 a viz Mae, ur plac'hig, me, Josephine ma anv.

1 Gwelout gouloù-norz ha kousket en un *igloo*.

— Hiziv e vo lidet...

Josevihan a gemeras an *deiziakaer* ha dao gant an arnodenn. Honnezh a ouie lenn abaoe peder pe pemp sizhun, c'hwec'h d'ar muiañ hag aketus e tistripe an deiziadoù :

— 10 a viz Eost ?

— Tapet ganin an aotre bleniañ.

— 24 a viz Meurzh ?

— Ma Fask Kentañ.

— Petra eo se ?

— Kendalc'h 'ta !

— 18 a viz Du ?

Toc'hellañ a reas an tad kozh.

— C'hoari koukou evit ar wech kentañ.

— 3 a viz Gouere ?

(« Perak n'he deus ket goulennet “Petra eo se ?” »)

— 3 a viz Gouere, 'ouezez ket ?

— Bet o veajiñ gant ar c'harr-nij betek Tunizia.

— 30 a viz Meurzh ?

Ne oa ket ar wech kentañ dezhañ nijal. Mab ur c'henderv d'e dad en doa kinniget o c'has ur wech. Plas evit tri den er c'hoban. Fraoñverezh mezevellus ur mekanik o vont da darzhañ ha, bep ma save ar *robin*, ar bed o vont da c'hoariell. Bedig bihanadurioù, boulomoùigoù, saout moutig, tiezigoù, ha war an hentoù kirri bihan a hañvale bezañ aes c'hoari ganto...

— Tad kozh !

— Petra ?

— 'Peus ket klevet ? 30 a viz Meurzh !

— Ma sigaretenn gentañ. Hag an hini diwezhañ, a ouzhpennas fonnus. Arabat butunat, fall eo evit ar yalc'h hag evit ar yec'hed.

— 16 a viz C'hwevrer ?

— Ar wech kentañ am boa gwelet loenedigoù diwelus en ur mikroskop.

Saouzanet Josevihan :

— Ha te 'oar pep tra dre 'n eñvor e-giz-se ? a c'houlenнас, dispourbellet he daoulagad ganti !

— Eya ! Tapet e vin gant an Ankoù met gant ar paotr Zheimer ne vin ket.

— Penaos e rez ?

(« Ya pa soñjan pegen nul e oan en Istor, divarek da ebarzhiñ deiziad ebet. Da betra stambouc'hañ ma spered ganto ? »)

— Ma buhez eo... Din n'eo ket diaes.

Tonket e oa, un devezh e teuas ar bloavezh da vezañ leun chouk war-bouez un devezh...

— Mervel a rin d'ar 23 a viz Here, a lâras d'e wreg. N'eus deiz all ebet dieub, me 'gred.

Naoned, d'ar 15 a viz Genver 2013

DHB

Maguy KERISIT

Ur mintinvezh kaer a viz Gouere. Ar vakañsoù.
A-benn pemzektez. Korsika.
Skoulm e gravatenn. Ur sell er milouer. Mat.

Skoet e voe e-kreiz e vruched, en ur vont er-maez, gant
sioulder hegarat an aer. Richan al laboused, madelezhus, brokus.
« Reizh eo : un ti 400 000 euro en ur c'harter sioul. » Cheñch
ton a reas al laboused raktal : richan goapaus a zeuas ganto.

— Tad, tad !

— Savet oc'h dija !

— Deiz-ha-bloaz laouen, Tad !

— Mersi deoc'h ma labousedigoù. Ya, labousedigoù chik
zo ac'hanoc'h.

— 'Faote dezho lavaret deiz-ha-bloaz laouen dit a-raok
n'ajes kuit, Daniel.

— Klask a rin dont d'ar gêr abretoc'h fenoz.

— Ya, ya...

Troet he c'hein ganti dija. O c'hlebiañ he chaosonou er glizh 'oa Flora vihan.

— Kae kuit alese marmouz, kae da-heul Mammig.

E-lec'h sentiñ e oa dispariset tro-kein an ti. E vab a oa aet ivez. Tavet 'oa al laboused, ha tomm 'oa an heol dija. Takenn leizhder ebet ken en avel. Grizias 'vefe an deiz... Ezhomm en doe da zistardañ skoulm e gravatenn kerkent ha stlaket dor e wetur gantañ. Gwasket 'oa e galon. Loc'hañ 'reas, kuit da vont pelloc'h war-zu ar perag eus ar wask-se.

*

* *

Didud 'oa kêr, reizh 'oa, miz Gouere. Ur blijadur bleniañ anez soñjal. War talbenn an ti-kêr e oa ledet ur skritell bras-kenañ :

1992-2012 – Ugent vloaz gouelioù ar mor

Meur a wech en doa gwelet anezhi. Hiziv avat e chomas ar roud eus an deiziadoù-se e foñs e zaoulagad, hag o hent a rejont, sioulik, tre betek foñs e empenn. Re domm dija, ya, mouest e zaouarn ouzh ar rod-stur, ha broudet 'oa e zaoulagad gant hollen ar c'hwez, nemet gant hini daeroù e vefe. Torchañ anezho a reas.

« Ur skritell vil. Ugent vloaz. Livioù nul. Glas, ar mor glas, sell, pegement eo bet gopret, an istrogell 'n deus diskoachet ar c'hozh liv-se?, ar mor glas, kêr-benn ar mor, ar mor, gouelioù ar mor, bigi gwenn, gouelioù gwenn, spoum gwenn, gwennili, gouelioù gwenn, gouelioù ar mor, a, a, a... »

SKRIIIIIIIJJJJJ

TÛÛÛÛÛÛÛÛ

Gast ! Darbet d'ar *BM* tapout un taol-bount kentañ klas en e revr. « *Connard!* » 'n doa huchet egile a-raok fuc'hañ kuit

gant ar foeltr ruz. Klevet en doa, mat. Gant tommder miz Gouere e tiskenner gwerennoù an otoioù. *Connard...* Ha se ne rae mann ebet dezhañ e gwirionez. Ur sell er c'hilmelezhour. Penn ur *c'honnard* ? Ya, kredapl.

E-lec'h lakaat gwilc'her ar *BM* war an tu-kleiz, ha pignat gant ar straed da vont war-zu e labour (D.-H. Berregar, Noter), kenderc'hel a reas war-eeun pik, ha mont hebiou ar C'hastell evit diskenn war-zu ar porzh-kenwerzh.

*

* *

Amañ ne oa ket partiet jeu bras gouelioù ar mor c'hoazh hag o ugent vloaz. War ar portolo 'oa an dud, 'giz e vezont. Pelloc'h, war ar porzh-bageal, e oa birvilh en aotrouien dija, ken a findaone, sur, o c'hortoz an douristed hag ar retredidi, ar re zo war o fennoù kasketennoù mezher glas-teñval, hag en o c'hreizoù eneoù moraerien dispons, ar re a zeuio prestik da foraniñ o gwenneien er pretioù boued-aod chik.

Amañ, etre burevioù ar valtouterien ha bag Enez-Eusa o vransellat sioulik ouzh ar c'hae, ne oa ket an traoù na bravoc'h na viloc'h eget boaz. Parkañ a reas Daniel ar *BM*, ha mont war droad etrezek penn pellañ ar c'hae. War-lerc'h an avel-vor e oa, eñ ivez. An avel-vor, gouzout mat a rae petra 'oa. Tra ken met serriñ e zaoulagad, ha setu an avel-vor, ur bedig-bed o c'henel dre gement skiant a zo ennañ : an tonnoù o strakal ouzh ar reier, blaz ar fru hag al lann flastret dindan an treid – poultrenn an hent ivez, ar wenodenn a rede Daniel warni. Dindan e vizied, mein garv, douar brug. En e veg, blaz ar boued-gavr. Setu. Ha kavet 'vefe en-dro amañ, e kêr veur Gouelioù ar Mor ?

1992-2012...

Micherour 'oa bet e dad. Amunuzer war bigi ar Marin a vrezel. Se 'oa gwechall. Ha donezonet an den. En o zi bihan, e Loperc'hed, e oa an darn vrasañ eus an arrebeuri bet fardet gantañ, gant e zaouarn hag e benn, traoù dilorc'h. Traoù mat, traoù solut. Ur pezh bennak hepken a chome c'hoazh, e karrdi e di bras (400 000 euro, pezhioù-arrebeuri koad eus ar broioù tomm, hag ul livadur koustus bennak ouzh ar mogerioù ; arabat sellet berr). E kanastell an tad-kozh, er c'haraldi, e yae Mael ha Flora da c'hoari kuzun vihan, pe da renkañ o c'hirritan munut.

Skrijañ 'reas Daniel un disterañ e skeud ar savadur uhel, daoust d'an heol tomm-berv a oa en-dro dezhañ. Iskis 'oa, ha plijadurus-meurbet, bezañ azezet aze, hep pal ebet, bezañ divizet leuskel safar kêr pelloc'h, a-us d'ar porzh. Un avelig a floure e vlev, evel bizied madelezhus o kas kuit ar boan-spered. Poan-spered petra, ma Doue ? Pinvidik 'oa, ha berzh a rae e ofis noter. Pa oa aet war studi ar gwir, e oa bet e vamm e barr an neñvoù. E dad ivez, ya, sur. Sur. Marv 'oa e dad. E ti ar re gozh 'oa e vamm. Un ti a-feson. Pegement ar mizvezh eno, oula... Marv e dad, kabac'h e vamm. 'Vel ur bern tud all. 'Vel ur bern tud...

Kregiñ a reas Daniel da vranzellat e gorf, war-raok, war-gil, dousik, 'vel pa oa bugel. Se a sikoure anezhañ da zastum e dammoù soñjoù holl 'sambles. Ha serriñ e zaoulagad. A, setu hag a ra vad...

— E !

— Kwaaa !?

Ul lamm 'n doa graet. Paket e-kreiz e wirionez, gwashoc'h eget bezañ paket en noazh.

— E. Ur sigaretenn zo ganit, paotr ?

*

* *

Azezet 'oa ar c'hrennard en e gichen raktal, hep bezañ merzet zoken e oa pellaet Daniel un disterañ.

— Neuze ? Ur sigaretenn ?

— N'eus ket. Ne vutunan ket. Ken.

— A.

Gwechall e vutune. Ur gwall vutuner 'oa bet e dad ivez. Bremañ avat, gant ar boan en doa o sevel gant an diri, en e labour... Paouezet 'oa.

— Sportour, hañ ? Domaj eo dit. Vad a ra, ur sigaretenn, ur wech an amzer.

— Mmmm...

Sachañ e skasoù gantañ a rafe hennezh prestik emichañs ? Noter a-vicher 'oa Daniel, pe ne oa ket ? E selloù micherel “serret-prennet-kachedet” a ouie yenañ ar brasañ pilbegoù a oa. Gwelet 'ri, labousig. Un taol-lagad a-gorn a reas memestra. Ur c'hrennard, ya, un duard, ur chupenn lêr du gantañ war e chouk, daoust d'an amzer domm. Blev fonnus (re hir), daoulagad bihan, ivinoù du evel re ur mekano. Uhel-uhel en oabl e oa ar gouelini gant o jabadao, mezevellet gant an heol, hag an ec'honder glas a oa dezho. Troet 'oa an heol dija, just a-walc'h, ha serriñ e zaoulagad a rae Daniel evit klevet gwelloc'h ar wrez o kregiñ e kroc'hen noazh e zivrec'h. Fourret 'n doa e gravatenn en e valizennig noter.

« Pa zigorin ma daoulagad en-dro e vo aet kuit an duard... »

Chaus. Harp ennañ 'oa atav, tostoc'h zoken. O vutunat.

— Butun 'oa ganit, paotr !

— Ne lavaran ket.

Mousc'hoarzh. Pe oad e oa ?

— Sell !

Ha sellet a reas Daniel. Ar vag da vont da Eusa e oa kroget he c'heflusker da dreñ.

— Da vilhed zo ganit ? Deus !

— N'eus bilhed ebet ganin.

— O c'hortoz petra emayout amañ neuze ?

Goulennou gant ar mous, bremañ ?

— Mann 'bet. O vont da'm labour emاون.

— Labour ! Ne welan burev ebet e-tal dit.

— Forzh zo dit ?

Difoupet 'oa ar gerioù a-raok n'en doa bet amzer da soñjal. Evezh bras a daole atav ouzh an ton hag ar gerioù a rae ganto. Hiziv avat e oa difoupet gerioù rok.

Ur c'hruz a reas egile yaouank d'e zivskoaz. Sankañ a reas e zaouarn e foñs godelloù e vragoù jeans toull-didoull. Met ne fichas ket. Ne oa ket en tu all da c'hwezek vloaz, nann. Penn kalet 'oa Daniel da c'hwezek vloaz ivez, rok ha pennek, ya. Bremañ e oa aet rouez ar blev war gern e benn, ha gwall danav 'oa e groc'hen kêriad dindan heol ar porzh. Ar mor, ouzh kaeoù ar porzh-kenwerzh, ne oa tamm ebet an hini a lakae e benn da dreñ pa oa c'hwezek vloaz. Na pet tra evel-se en e vuhez, kollet o liv hag o blaz ganto ? Uz an amzer, gast, gwell 've d'an traoù mont da get en un taol krenn.

— E ! Gortoz 'ta !

— Petra ?

— N'eus bilhed ebet ganin.

— Ganin ez eus daou.

— Met, da-unan emayout.

— N'emaon ket peogwir emayout ganin.

— Met...

— Ha forzh zo dit ?

Mousc'hoarzhin an eil ouzh egile. Hag e bourzh. Buan e pellaas ar porzh-kenwerzh, en ur vihanaat a-vuzur, en ur vont munut-munut, evel ar peurrest eus kêr.

— Lâr din da anv bremañ.

— Daniel. Daniel-Hervé Berregar.

— Ac'hanta. Me zo Matias. Tias, ma kavez gwelloc'h.

— Tias.

— Ya.

— Pe oad out ?

— Ugent. Ha te ?

Sed aze ur goulenn. Ne respontas ket.

— Gout 'rez, 'ran ket forzh. Me 'zo o vont da Eusa, echu eo al labour ganin. N'eo ket un torfed. Te 'ra 'pezh 'peus c'hoant ivez, forzh pe oad zo dit.

C'hoari a rae an avel en e vlev re hir, ma oa chomet enno, iskis eo, ur c'hwezh bennak eus moged e sigaretenn. E-traoñ ar vag e oant o-daou, lec'h ma oa kreñv trouz ar c'heflusker, ha birvidik ar gwel eus ar spoum dirollet.

— Ya, rezon 'peus. N'on ket tad dit.

— Ha me n'on ket mab dit. Me 'ouie a-walc'h ivez : degemer mat, paotr ! Un devezh vak e-kreiz ar mor ! Na tad na mab da zen ebet !

Gant e viz-yod hag e viz-kreiz e rae Tias evel gant ur re sizailhoù, oc'h ober van da droc'hañ avel. Hag e c'hoarzh.

— Un troc'h, un troc'h berr ! Distro ebet, war ar mor bras, war-raok bepred ez a ar vag.

— Nemet ha kabiten 'vefes ?

— N'on ket, siwazh.

A-du 'oa Daniel. Pell 'zo ne oa ket bet a-du evel-se. Kenglotañ a rae pep tra abaoe m'o doa kuitaet Brest : an oabl, ar mor, trouz ar c'heflusker ha c'hoarzh Tias zoken. En em lezel a reas da vont, douget ha lijer. Prestik e oant en em gavet er porzh en Eusa. Moustret 'n doa Daniel war e c'hoant da c'houlenn adarre gant Tias evit piv 'oa an eil bilhed.

— Gant an otokarr ez aimp memestra.

— Ma, me n'in ket. Bale 'ra vad.

Fourret 'n doa Tias e chupenn lêr a-istribilh ouzh ar sac'h 'oa war e gein. O sevel gant an hent da Lambaol 'oa dija, pep a selaouell en e zivskouarn.

— Gortoz 'ta... Petra eo ar muzik-se ganit.

Ur selaouell a roas Tias da Zaniel, en ur genderc'hel da vale, ha mouskanañ evitañ e-unan. Un istor kroazioù da zougen, kanet gant ur vouezh amerikan, ha penaos e oa kriz ar bed evit a re a zo o-unan, ha penaos e c'heller choaz atav... Ur sell a-gorn war ar c'hrennard, en ur dorchañ ar c'hwez diwar e dal. Gleb-teil e roched mañchoù berr dindanañ. Taolet 'n doa e chupenn chik war goubl e vrec'h, ha brañsellat a rae e valizennig noter ouzh e gostez. Pa errujont e Lambaol e oa poazh an den kaezh, anat deoc'h.

— Raaaaa !

— Amañ zo freskadurezh, deus.

— Petra, er veredig-se amañ ?

— Beñ ya.

An douristed a selle outo.

— Ni 'vo gwashoc'h aze evit marmouzien en ur gaoued.

— 'Giz 'plijo ganit.

Azetet-brav 'oa Tias dija war ur bez, en disheol, ha digeriñ a reas ur ganetenn chug-frouezh, en doa tapet en e sac'h.

— N'emañ ket c'hoar honnezh en da sac'h ivez, evidon-me ?

— Dal.

Ur bez all a yeas da gador dindan revr tener an noter.

— Bered ar veleien eo amañ.

— Me 'wel mat a-walc'h, ya.

— Hennezh 'oa yaouank-flamm, sell.

— Me 'wel mat, Tias.

— An droug-skevent, kredapl. Pe ar vosenn, kae da c'houzout.

— E. 'Peus ket traoù all, sederoc'h, da gontañ d'an dud ?
Te zo unan eus ar grennarded-se, mod "gotek" pe betra ?

— Tamm ebet. N'on ket krennard ken, da gentañ. Ha kaoz ar marv a dalv ur gaoz all. Te 'oar a-walc'h, peogwir out noter. Ober a rez war-dro aferioù ar re varv.

Skrabat e benn a reas Daniel. Aiou ma Doue, un taol-heol don 'n doa paket e benn disto. Petra 'lavare hennezh, aferioù tud varv ?

— Aferioù ar re vev eo a ran war o zro, aliesoc'h. Gwerzhañ tiez dezho.

— Gwell a-se dit, moarvat.

— E, Tias. Perak out deuet da Eusa hiziv ?

— Evit touristañ.

— 'Gredan ket.

C'hoarzhin a reas Tias adarre, en ur beurlipat e ganeten-nad.

— Evidon-me, n'on ket un tourist war an enezenn, nann.
Me zo bet ganet amañ.

— Ugent vloaz zo.

— Beñ ya. Perak ?

— Ma zad-me zo marv ugent vloaz zo. Eus un enezenn all
'oa. Enez-Sun.

— 'Mañ ket pell. Kar eo an inizi.

Didrouz 'oant chomet ur pennadig. Tro-dro dezho, mone-
done Eusaiz, hag an douristed. Skeud brokus ha degemerus ar
wezenn e korn ar veredig. Etrezo hag ar bed, ur gael verglet.

— 'Peus ket naon ?

— 'M eus ket, toull sac'h ar boued ganin.

— Deomp d'ar *Huit à Huit*.

Er stalig e oa anavezet Tias evit doare. Saludiñ anezhañ
ha skeiñ war e skoaz a reas ar perc'henn, en ur ober "mabig"
anezhañ. Ar santimant 'n doa Daniel e oa-eñ treuzwelus. Ur
sell enervet a daolas ouzh e vontr. D'an eur-mañ, war an douar
bras, ar sekretourezed... Ar c'hast a *Rolex* a oa chomet a-sav.
Tennañ a reas e hezoug diouzh e c'hodell, ha ne voe ket evit
mirout a vallozhiñ :

— E, ne dapan tamm sinal ebet gant ar c'hast a... Tias, ur
sinal bennak a dapez-te ?

Tias ne oa hezoug ebet gantañ, hag okupet 'oa e zaouarn
gant prenatalennoù. Fourrañ a reas Daniel e vitrak en e valizen-
nig en ur chaokat gerioù gros.

Debriñ pep a sandwich a rejont e-tal dor vras an iliz,
astennet o divhar ganto evel kantreerien, nemet gant Daniel
n'eo ket dilhad-kantreal a oa, ha liv al legestr poazh a oa war e
benn hag e zivrec'h bremañ. C'hoarzhin a rae Tias. Ne groge
ket an heol e kroc'hen ar paotr yaouank, liv kalet dezhañ.

— Lâr din 'ta Daniel, peseurt botoù tener zo en da dreid
aze ?

— Farsal, farsal. Ar re-se zo meur a gant euro en o lâr,
'c'hallez krediñ.

— Bo, botoù kroc’hen ma revr, ya. Ne badint ket betek reier ar C’hreac’h pelloc’h. Bon. Ale.

Aet ’oa Tias en e sav en ul lamm krenn.

— Petra zo bremañ ? Da belec’h emamp o vont ?

— Kavet ’vo dilhad ha botoù dit.

— Gortoz ! Met gortoz ’ta ! Ar foeltr ganez, aiou !

Ha gwir ’oa : dare ’oa e dreid da darzhañ evel toaz e go e-barzh fornioù e ziv votez. Da gac’hat gant al lêr koustus. Ur misi tennañ anezho ha bale gant pep a votez en e zaou dorn, ouzhpenn e valizennig. Dirazañ e kerzhe Tias war an hent ter-du, ha goude-se dre ur ribin geot-tout, betek an ti bihan. Gwechall, pa yae da vakañsiñ d’ar C’hab, en doa bet Daniel gwelet tiez bihan evel-se, lec’h ma oa c’hoazh ar siminal don ha du gant ar maged, lec’h ma veze poazhet o boued d’ar moc’h. Tiez bihan uvel, ouzh kostez an tiez “bras”. “Bras” ! Mousc’hoarzhin a reas Daniel. Gwall vihan avat, e-skoaz an tiez a-vremañ. Digeriñ a reas e veg gant ar soñj kaozeal eus e hini. 400 000 euro, ne ouiec’h ket, geo ? Met a-greiz tout ne gredas ket rannañ grik ebet, ha chom a reas da bakañ kelien. Bezañ war e loeroù (toull), gant e benn poazh hag e *Rolex* marv war Enez-Eusa, se ne oa netra. Met digeriñ e veg noter en tu all d’ar gloued c’hlas, dirak ar paotr-mañ, hag e diig razet-gwenn... Daniel ne ouie ket re perak, met gwell e kave serriñ e c’hlapez pelloc’h. Gwell, ya.

— Petra zo ? O tont emaut ? Gwelet ’peus un tasmant pe betra ?

— Dit eo an ti ?

— Beñ ya. Bremañ eo din, ya. Ti-vakañs pa oan bihan. Bremañ eo din.

Ur sal hag un estaj bihan, izel dindan an doenn end-eeun, razet-gwenn an diabarzh ivez. Gwer tev ouzh ar prenester

munut, boledoù koad, glas evel-just. Ortañsia, evel-just. Rouedoù propr a veze gwelet el loch, pleget brav. C’hwezh an holen hag ar bezhin kraz. En diabarzh e oa naet pep tra, ken e trelle an daoulagad. Ur gwele bihan, un arbel. Un daol, div gador koad gwenn. Un dar, ur yenerez. E-traoñ an ti, ur sal-dour vihan, ur gannerez. Ur re votoù-kantreal a dapas Tias e-tal kichen an nor. Evit ar wech kentañ e verzas Daniel pegen ledan ’oa e zaouarn, kroc’hennet-tev.

— Pesketour out ?

Daoulagad bras e penn ar paotr.

— Me ? Ha te, te zo noter marteze ?

— Beñ, ya.

Dirollañ a reas Tias gant ar c’hoarzh.

— Ha me ’oa o farsal ! Sell, poan-gof a dapin ganez !

Hag e talc’has da renkañ pourvezioù en arbel vihan, en ur c’hoarzhin.

Biskoazh ne oa bet graet goap ouzh Daniel-Hervé Berregar noter. Pa oa en oad gant Tias, e rene buhez ur studier leunmat e c’hodelloù a arc’hant, pezh ne oa ket e gwirionez, met kompren en doa graet abred : ar seblant eo a gont. Merc’hed, alkool... Normal, kea. Meur a wech e oa bet aet en egar, nozhvezhioù a oa, ouzh paotred all a gave dezhañ, e brumenn e voeson, o doa graet goap outañ. Terriñ o gouzoug d’al lastez !

Hemañ dirazañ, gant e benn du, e oa fresk e c’hoarzh, ha dizrouk. Ne rae ket a boan da Zaniel. Prestik e oa o c’hoarzhin asambles gantañ.

— Deomp da vale en aod, deomp d’ar C’hreac’h. Laka honnezh war da benn, ma kerez, re ziwezhat ha pa vefe, ha cheñch bragoù. Aesaat a ray dit.

Ur gasketenn vartolod, heñvel ouzh meur a hini bet uzet gant e dad. Pegeit 'oa... Eusa a vanne ouzh daoulagad Daniel un daolenn vev eus traoù a gave dezhañ e oant marv. Steuziet 'oa ar skuizhder ennañ. Lijer 'oa.

*

* *

Anat eo e anaveze Tias an enezenn evel godell e vragoù. Luc'hañ a rae e zaoulagad gant ar joa en ur grapat ouzh ar c'herreg. Ampart, gwevn ha nerzhus 'oa e gorf, troket gantañ e vragoù jeans hag e chupenn lêr ouzh ur bragoù berr hag un t-shirt.

— Te 'vefe bet brav dit bezañ diwaller en un tour-tan amañ.

— Ya, se 'vefe bet plijet din. Met re ziwezhat on bet ganet.

Ha krediñ a rae ar pezh a lavare ? Tristidigezh eo 'n doa klevet Daniel, ken fu hag aezhenn, e gwrez an tornaod ?

— Arsa' ta, yaouank a-walc'h out evit bezañ mab din. Nag a draoù a c'hellez ober c'hoazh !

Ehanañ o doa graet e beg ur garreg. Pelloc'h, kalz pelloc'h war-draoñ, ar mor a fuc'he hag a c'hroze, gwenn ar reier gant *flamenco* fuloret ar spoum. Nag a gas gantañ, daoust d'an amzer gaer ! Ya, daoust d'an heol, e oa ar reier begoù lemm-se heñvel a-walc'h ouzh dent ur genoù o c'hoarzhin skrijus. Hag an avel, ya, an hini a flourike o blev dezho, ne oa ket bizied gantañ da gregiñ e-barzh, ha kas anezho da welet ar spoum a-dostoc'h, ha kontañ pet dant bruket a zo e genoù ar vougev pelloc'h ?

— Diwall ! Diwall, pa lavaran dit ! Koll kempouez a ri, penn brell !

Ur mousc'hoarzh goapaus all, ur jestr gant e zorn, hag aet ar paotr : fellout a rae da Dias diskenn, izeloc'h, donoc'h er reier, tostoc'h bepred ouzh ar mor. Ne oa ket ar wech kentañ dezhañ daremprediñ reier ar C'hreac'h, geo moarvat ! Daoust ha ne oa ket bet ganet amañ ? N'eo ket ur Brestad, evelkent, hag a...

— Aaaaaaa !

Ur maen war-ziruilh, fallvarchañ 'n doa graet. Diblaen an douar geotek a-hend-all, boukaet gant pet ha pet gwrizienn vrug, ha gant ar glaveier bras 'oa bet, n'eus ket pell... Piv 'oar ? Kilhet ar paotr gant aer mezevellus “e” enezenn... Piv 'oar ? Ripet 'n doa, ha prest 'oa an tornaod da gemer e lodenn er pardon. Klask a rae Tias kaout e vuhez en ur gregiñ mort er blokadoù geot moan. Ne gie ket. Ne oa ket aet un eilenn hebiou ma stagas daoulagad Daniel ouzh e re, mort ivez, ha war un dro e oa stag dorn an eil e brec'h egile. A-stok e gof 'oa Daniel war ar garreg diblaen, bosoù ha begoù o kinnig dont tre en e gig eus a bep tu. Met prennet 'oa e zorn dehoù ouzh brec'h Tias, ha gant an dorn all, ha gant e dreid e kroge er maen a-benn sachañ an daou anezho war-zu ar vuhez adarre.

— Klask chom sioul 'ta, boulc'hurun. Ma fichez re omp kouezhet, hon-daou ! Sioul 'ta. Klask... harpañ gant da dreid tu bennak... Un troad da nebeutañ, ya, setu. Paouez a firbouchal. Da zorn all, er c'hrec'h, er c'hrec'h !

Gant ar memes striv diwezhañ, hag ar memes youc'hadenn, e teujont a-benn o-daou da bakañ ar garreg dindan o zreid adarre. Bloñset ha kignet 'oant, met dousoc'h 'oa ar garreg dezho bremañ eget ur pallenn gloan. Sevel a rejont, brall-divrall. An douristed, pelloc'h, n'o doa ket gwelet netra.

— Diwall 'ta bremañ ma kerez. N'a ket d'ober ul lamm faraon all, 'm bo ket nerzh ken da dapout krog e kroc'hen da zivfeskenn...

Ur stirlink bihan a glevas Daniel, hag ur bann-heol a vlinklas war ar *Rolex* pa gouezhas en islonk. Kas keloù a rafe d'ar gasketenn, a oa nijet di bremaik dija.

— A. Kaoc'h ki ! a lavaras Tias.

Ur c'hruz a rejont d'o divskoaz, war un dro, hag ur mousc'hoarzh jenet, an eil ouzh egile.

*
* *

Distreiñ a rejont d'an ti bihan da louzaouiñ o bloñsoù.

— Moaien 'teus kavet da lojañ un apotikerez amañ ivez ?
Ur baradozig eo.

Hag e oa. Torchennoù ledan a daolas Tias diwar ar gwele, war al leur, dezho da deurel o fouez gant aezamant tro-dro d'un daol izel. Ur voutailhad kozh a zivontas Tias, ha lakaat a reas e sigaretennoù war an daol e-kichen ar gwerennoù.

Bloñset da vat e oant o-daou, ya. Daniel 'oa ruz-tan e groc'hen gant an heol ouzhpenn, ha kollet 'n doa e *Rolex*, hañ. Kement a draoù 'dije lakaet anezhañ da vallozhiñ ar seizh mil diaoul kamm, normalamant. Hiziv hag amañ, e oa anat dezhañ mont en tu all d'ar poanioù-se. Poanioù, poanioù petra. Biskoazh c'hoazh ne oa bet en tu all d'ar seurt-se.

Prestik e oa mesket c'hwezh ar butun, ar gwin hag ar c'hañfr gant hini an holen war ar rouedoù ha bezhin al liorz. Kaoz a oa gant an daou baotr, e-leizh. Biskoazh c'hoazh n'en doa Daniel kaozeet evel-se, erfin... pas abaoe m'en doa kollet an eñvor eus livioù gwir ar mor hag ar brug. Pezh a lavarjont avat, ne aparchant ket din lavaret deoc'h. Souezhet 'voe Daniel pa savas Tias en ur lavaret :

— Poent deomp tostaat. Gant an otokarr ez i betek ar porzh en taol-mañ, me 'gred !

— Ez in ? Ha te ?

— Me n'eus bilhed-distro ebet ganin.

Ur frailh a stagas da zigeriñ e kalon Daniel gant ar soñj treuziñ ar mor e-unan.

— Amañ 'chomin 'pad an hañv, 'giz boaz, a lavaras Tias. En unan eus tavarnioù ar vourc'h e vezan o labourat, bep hañvezh.

Uhel ha splann 'oa an heol atav pa lavarjont kenavo an eil d'egile, e-kichen bered vihan ar veleien gozh. E diked-distreiñ war an douar bras a oa gant Daniel en e zorn. Briata an eil egile a galon vat a rejont. O pellaat 'oa Tias, ha prest 'oa an otokarr da loc'hañ kuit pa zigoras Daniel ar prenestr.

— Tias ! O, Tias ! Gouzout a rez un dra ? Ma deiz-ha-bloaz eo hiriv, me... me zo daou-ugent vloaz hiriv.

Ur mousc'hoarzh ledan a splannas war dremm Tias. Buan-ha-buan, peogwir e oa loc'het an otokarr dija, e stlapas e bakad sigarettennoù dre ar prenestr, ha Daniel a zeuas a-benn da dapout anezhañ. En diabarzh, e-touez an drailhajoù butun, e oa un alc'hwez eus an ti bihan.

Echuet d'an 8 a viz Du 2012

Ich habe endlich eine Bleibe

(A-benn ar fin, bez' am eus ul lec'h da chom)

Peter Handke

Bis Repetita

Tangi LEGAVRE

Sevel a ran ma fenn. Gris eo ar savadur. Ha bras ivez. E lec'h-mañ-lec'h ez eo teñvaloc'h ar voger. Togoù-touseged ? Bezhin ? Diaes eo termeniñ orin an dinaouadur. N'eo ket ma micher. Den ebet n'en deus displeget din penaos fuilhañ ur voger. Pignat a ran gant ar skalier simant. Mouest eo dornell an nor. Displijus eo. Santout a ran saotradur miliadoù a dud o deus sachet warni gant o daouarnoù lous. Dilezet o deus roudoù o c'hleñvedoù heugus war ar c'houevr. Emaon en trepas bremañ. Pemp munutenn evit gwalc'hiñ ma bizied. Ur vunutenn evit pep biz. Ra vo meulet an hini en deus ijinet ar serviedenn dilouezus da deurel. Harzet eo kresk an anken. Lenn a ran ur frazenn skrivet war un tamm paper, peget ouzh ar voger : *stanket eo ar bignerez*. N'eo ket chalus. Ne 'm bo ket ezhomm da bignat. N'on ket evit lavarout penaos e ouzon emañ ar gambr niverenn 400 en ardraoñ ar savadur, met gouzout a ouzon n'emañ ket er pempvet estaj. Heuliañ a ran tresadennoù ar c'harrelladur. Enlakaet eo un tric'horn

en ur c'harrez. Souezhus eo. Alies e vez gwelet ar c'hontrol. Ur c'harrez o c'helc'hiañ un tric'horn. Prederiomp ! Ne c'hell ket ur c'harrez kelc'hiañ un dra bennak. Met ur c'helc'h e-barzh un tric'horn, hag ur c'harrez e-kreiz ar c'helc'h. Perak ne oa ket bet dibabet ar c'henaoadur-se gant ar c'hinklour ? Ma vefe aozet ar vuhez evel tresoù ur c'harrelladur direbech, pegen aesoc'h e vefe hon tremenadenn war ar blanedenn. Dirollañ a rafe an darvoudoù, plijus ha doanuis, dirak hon daoulagad hep souezhadenn ebet. N'eus forzh petra a c'hoarvezfe e chomfe difiñv ar c'harrez, an tric'horn hag ar c'helc'h... da viken.

Setu. A-gleiz. Emaon o flourañ ar sifroù metal. 400. Seizet on. Me 'm eus soñj bezañ resevet ur gemenadenn : *kambr 400, 16e30*. Ne oa ket meneget ar chomlec'h. Deuet on dre 'n eñvor. Klevout a ran trouz ma dorn o skeiñ ouzh an nor. Dasseniñ a ra an heklev en trepas didud. Mouezh ebet o respont da'm galv. Skoomp ur wech all. Ken bras eo an heklev ken e teu ar mennozh din e c'hellje bezañ goullo ar gambr. Pa lavaran goullo ez eo ret kompren n'eus netra a-drek an nor. Den ebet evel-just, met an arrebeuri a vije bet tennet ivez. Distaget ar plañchod, distrujet ar speurennoù e teuje ar gambr da vezañ un ec'honder goullo. Ma vije digoret an nor a-daol-trumm e vijen sachet e-barzh. Ne c'helljen ket ken analiñ en ul lec'h ken goullo. Ma gwareziñ a ra an nor.

Un trouz em c'hichen. Penn ur vaouez kozh o sellout ouzhin. N'on ket evit gouzout hag-eñ ez eo kounnaret gant ar safar em eus graet. Koulskoude... merzout a ran gwaziennoù bihan he daoulagad. Ruilhal a reont en o foull.

— Itron, ma digarezit. Gouzout a rit piv a zo o chom amañ ?

Respont ebet.

— Amañ. Er gambr niverenn 400.

Emañ ar gantouilhenn o tigeriñ he genoù.
— Ur farsadenn eo ?

Ne 'm eus ket bet amzer da respont dezhi. Aet eo kuit.

Merzout a ran ur blantenn en ul logell. Bac'het eo en he fod. Kemer a ran ar pod. Kleuziek eo foñs ar pod. Plas zo evit kuzhat un alc'hwez. Ur c'harr ruz. Un doug-alc'hwez eo ar c'harr ruz... par d'an hini a oa bet profet din. Pegoulz ? N'ouzon ket ken. Da vare un Nedeleg bennak. Gantañ e tiskennen an hentoù war-ziribin e-kichen an atant. Skornet e oa ar pri. Buanaat a raen er yenijenn betek santout an daeroù o ruilhal war ma divjod.

Mont a ra gwikefre ar potailh en-dro. Digor eo dor ar gambr 400. Bras eo. Emañ an abardaez oc'h echuiñ. Treuziñ a ra skinoù an heol rideoz ar prenestr. Dañsal a ra ar poultrennoù er sklêrijenn damvouget. Un daol vihan a zo e-kichen ar gwele. En ur framm alaouret ez eus ur skeudenn. Ur paotr, du e vlev troc'het berr. Diaes eo reiñ un oad resis dezhañ. Etre tregont ha daou-ugent. Ur gleizhenn zo war e dal. Gwelet a reer anezhi gwall vat peogwir ez eo rouzet e zremm ha n'eus nemet al linenn-se a chom disliv. Gwiskañ a ra ur roched ruz ha marc'had-mat. Kravatenn ebet. Seblantout a ra din ez eus unan eus e ziskouarn a zo brasoc'h eget eben all. Ne vousec'hoarzh ket. Moan eo e vuzelloù. Kollet eo e zaoulagad evel pa vefe sachet e evezh gant ur gudenn zifetis. Souezhet ha souezhus eo an istrogell-se.

Strebotet em eus. Piv en deus taolet ar pallenn war al leur ? Ha pelec'h emañ al liñsel ? Sellout a ran a-gleiz hag a-zehou... a-raok distreiñ war ma c'hiz. Emañ al liñsel a-istribilh ouzh ar voger. Un dra bennak a zo kuzhet. Sachañ a ran warni. Ur melezeour.

Er melezeour-se e welan ur paotr, du e vlev troc'het berr. Diaes eo reiñ un oad resis dezhañ. Etre tregont ha daou-

ugent. Ur gleizhenn zo war e dal. Gwelet a reer anezhi gwall vat peogwir ez eo rouzet e zremm ha n'eus nemet al linenn-se a chom dislivet. Gwiskañ a ra ur roched ruz ha marc'hadmat. Kravatenn ebet. Seblantout a ra din ez eus unan eus e ziskouarn a zo brasoc'h eget eben all. Ne vousec'hoarzh ket. Moan eo e vuzelloù. Kollet eo e zaoulagad evel ma vefe sachet e evezh gant ur gudenn zifetis. Souezhet ha souezhus eo an istrogell-se.

Adlakaat a ran al liñsel en he flas. Goustadik, emeon o kerzhout etrezek an nor. Stank eo ar veketenn ha pounner ma zreid. Sankañ a reont donoc'h-donañ. Penaos ober mod-all ? Setu. Emañ ar veketenn o lonkañ ma daouufern, ma daoulin, ma divgroazell. Klask a ran tizhout an nor met re verr eo astenn ma brec'h. Tregont kantimetr c'hoazh. Hegazet eo ma fri gant ar boultrenn. Hag-eñ e c'hellin streviñ pa vin beuzet da vat ? Diskuizhañ a ran ma daoulagad en deñvalijenn. A-raok ankounac'haat pep tra e klevan trouz un nor o strapañ.

War ar riblenn-straed. Takennoù glav a ra vad din. Sioulaat a reont an derzhienn a zev ma c'hroc'hen. Dallet gant ar glav e welan ma bizied o vale war glavier ma hezoug evel pavioù ur gevridenn. Divinout a ran an arouezennoù digomprenus a zo o lugerniñ war ar skramm : *kambr 400, 16e30*.

Ar c'honter ludu

Gweltaz ar BIHAN

Ar Sul a oa, nevez tremenet e oa ar Bloaz Nevez. Pedet e oa bet Yann-Ber Pellen da vont gant e familh da g/Kerzivoret evit deiz-ha-bloaz e filhorez, Mona, merc'h e gamalad, Paol Mageur. Er sizhun-se he doa bet daouzek vloaz.

Da deir eur ez eas Yann-Ber, Maria hag o daou baotr, fier dezho gant ar *4L* nevez, war-zu arvor Lambaol-Gwitalmeze. Tremena rejont dre g/Kroaz-an-Aber, Kerleac'h, ar C'harpont, Kerc'hign ha d'an eur merket e oant erru e Kerzivoret : digor-bras e oa ar porrastell, treuziñ a rejont ar porzh hag e lezjont o c'harr el leur, e goudor an hangar bras leun a golo hag a foenn.

Diouzhtu e voent degemeret en ti : un etev koad derv a oa bet lakaet en oaled ha brav e oa bezañ bodet e-tal an tan. A-benn ur frapad ec'h en em lakaas ar re vras da c'hoari domino hag ar vugale a oa ganto a bep seurt c'hoarioù d'o diduiñ. Edo ar gerent ouzh an daol vras a-benn d'ar prenestr, etre ar veselier

koaret-mat hag an horolaj bras ; profet e oa bet hemañ da Baol gant e dud pa oa deuet da vab-kaer da Lambaol. Mestr an ti a daolas ur sell ouzh an eur hag hep gouzout dezhañ e lennas « Cavarec, à Kerlouan » evit an nouspetvet gwech warn-ugent. Eus Gwiseni e oa e dud ha chomet e oa an horolaj er familh abaoe ouzhpenn hanter-kant vloaz. Pa welas an eur e sellas ouzh Janig, e wreg, hag e lavaras-hi : « Ata, tudoù, pa vezo echu an dro domino-mañ e vezo poent deomp debriñ merenn-vihan ». Ar pezh a voe graet ; nebeut goude e voe klevet pemp taol o tintal. Lakaet e voe an traoù war an daol : gwer-sichenn evit ar gwin mat, gwer a liv evit ar vugale, asiedoù brav evit ar c'hilhevardon hag ar c'houignoù, bolennoù bihan evit ar c'hafe pe ar chokolad tomm ha gwer bihan, d'ar wazed evit an hini kreñv, ha d'ar merc'hed evit an hini dous, *Marie Brizard* evel kustum.

Pep hini a zebras hag a evas gant plijadur ha kaoz a oa forzh pegement, gant ar vugale diouzh un tu hag ar re “gozh” diouzh un tu all. Kazimant echu ar “c'hafe-bloaz-nevez”, e voe klevet mouezh Yann-Ber : « Deus amañ 'ta, filhorez. Un dra bennak a zo ganin ha n'ouzon ket petra ober gantañ ! » Lakaat a reas etre he daouarn ur pakad plat, paper a bep seurt livioù en-dro dezhañ. Pokat a reas ar paeron d'ar verc'h : « Deiz mat penn-ar-bloaz dit, Mona ! » emezañ. Pep hini d'e dro a roas dezhi tri fok trouzus. Digeriñ a reas Mona ar pakadig gant evezh hag e tiskouezas laouen ul levr brav nevez troet e brezhoneg *Kastell ar C'harpatoù*, diwar ar romant gallek *Le Château des Carpathes* gant Jules Verne. Chom a rae ar plac'hig da sellout ouzh ar skeudenn war ar golo : mogerioù uhel ha teñval, peadra da vagañ spouron ha d'ober gwallhunvreoù en noz ! « Lavaret e vefe mogerioù uhel ha teñval maner *ar C'harpont*, gant an iliaev warno, » emezi. Ha neuze e teuas ur soñj dezhi : « Va faeron, un dra bennak am eus da c'houlenn diganez-te : c'hoant a-walc'h am befe klevout ac'hanout o kontañ istor ar

C'harpont ». Mousc'hoarzh ar verc'hig a oa ken hoalus hag he daoulagad ken kuñv ma asantas-eñ diouzhtu. Ouzhpenn-se e plije dezhañ kontañ marvailhoù, dreist-holl re ar c'hornad a anaveze ken mat :

« Pevar c'hant vloaz 'zo e oa pevar maner e Lambaol : Roservo, ar C'harpont, Lestremeur – hemañ a zo bremañ war zouar Gwitalmeze – ha Kerc'hign. An daou ziwezhañ-mañ a oa disteroc'hik. Hanter freuzet int o-fevar, met menel a ra memestra tammoù brav anezho c'hoazh.

« War hent Sant-Pabu e oa bet savet er XV^{vet} kantved maner ar C'harpont en un draoniennig, war ribl ur wazhig-dour o tont eus ur feunteun, e-kichen. Er c'houlz-se e oa un doare kenkiz kaer-meurbet, e-toare eo bet unan eus bravañ manerioù Bro-Leon. Ne chom eus kaerder maner kozh ar C'harpont nemet un nebeud prenester krommvegek¹ pe kinklet gant bannoù-etre², gwaregeier³, mein bennerezh. En e sav emañ c'hoazh ar porched gotek bras, ar mogerioù uhel en-dro d'al liorzh hag un ti bet savet e penn kentañ an XX^{vet} kantved, gant mein kozh ar maner.

« A nebeudoù e oa bet aloubet ar savadurioù gant an drez hag an iliaev goude an Dispac'h Gall. Diouzh ar pezh am eus bet klevet gant ar re gozh, ez ae ar vugale, betek war-dro 1920, da c'hoari en tour meur, e lec'h ma oa o chom ur c'hlasker-bara lesanvet “an Erer Kozh”. E dibenn an XIX^{vet} kantved e oa bet kemeret mein ar maner evit sevel skol laik ar baotred, deuet da vezañ an ti-kêr abaoe.

« Ur vojenn a zo stag ivez ouzh ar C'harpont. Galloudek hag a renk uhel e oa mestr ar C'harpont e penn kentañ ar XVII^{vet} kantved. An Aotrou a g/Kergolay, Marc'heg, Aotrou

1 krommvegek : *à ogives*

2 bannoù-etre : *meneaux*

3 gwaregeier : *arcs en plein cintre*

a g/Kersalaun a oa e anv, pe kentoc'h e anvioù ! Dimezet e oa gant Mari a g/Kerlec'h, merc'h d'an Aotrou a g/Kerlec'h ar Maner e Gwitalmeze. Pinvidik-mor e oant : an drederenn eus douaroù hag atañtoù parrez Lambaol a oa dezho. Ar vrud en doa an aotrou da vezañ ur gwall zen, didruez ha kriz zoken. Gwazh a se d'ar verourien na c'hellent ket paeañ o Gouel-Mikael e koulz : taolet e vezent dizamant er-maez. Arabat e oa pakañ droukrañs ar mestr. An dienez a rene e-touez an dud : ne oa ket brav bezañ kouer gant ur seurt aotrou fallakr. Euzhus e oa emzalc'h an Aotrou a g/Kersalaun : tennañ a rae, am eus bet klevet, war ar gouerien e-giz ma lazher ar c'helien !

« Un deiz e teuas ur paour da c'houlenn bod ha boued. D'an ampoent edo ur vatez o paouez tennañ diwar an tan ur pezhriad chaodouronad yod evit un dousennad tud. An aotrou a lavaras d'an den kaezh mont en ti : « Debrñ a ri, emezañ, ar chaodouronad-mañ en e bezh ; paneve-se e vezi toullgofet gant va c'hleze ». Spontet en em lakaas ar paour da zebriñ ar yod a-zevri, dindan evezh an aotrou. Allas ! Buan a-walc'h e voe leun e gof gantañ, hag e chome c'hoazh an daoufarzh eus ar chaodouronad ! A-daol-trumm e voe klevet un trouz bras er porzh ; mont a reas ar mestr da doull an nor da welout petra a oa nevez. Neuze e tostaas ar vatez ouzh ar c'hlasker-bara hag o lakaat he dorn e pleg e skouarn : « Genaouog ! Laka buan en da vruched ar pezh ne c'hellez ket da zebriñ ». C'hoariet e voe an dro-gamm gantañ ha pa deuas Kersalaun en-dro, e oa ar paour o skrabat ar c'hreien diouzh strad al lestr-kegin. Ne chomas ket da dortal, anat deoc'h, sachañ a reas e skasoù gantañ ar buanañ ar gwellañ ha ne oa ket bet gwelet ken war-dro eno da c'houde.

« Meur a vloavezh diwezhatoc'h e c'hoarvezas gant an aotrou ar pezh a c'hoarvez gant an holl, zoken ar re binvidik : sammet e voe e-barzh karrig an Ankoù. Met goude e varv e veze gwelet alies, war a laverer, o troial en-dro d'ar C'harpont

en ur c'harroñs houarn trouzus. Evit kaout ar peoc'h dioutañ e voe ret en stoliañ⁴ hag er c'has da v/Maen Penven da straniñ. Pa c'houlennas Kersalaun pegeit e rankfe chom war ar roc'h-se, e voe respontet dezhañ : « Sed aze ur varrikennad ludu, a gasot ganeoc'h ha ne vezot ket aotreet da vont kuit ken e vezot gouest da lavarout deomp ped poultrennenn ludu a zo er varrikenn ». Ur wech, e-toare, e oa deuet a-benn – pe dost – d'o jedadenniñ, ne chome gantañ nemet ur c'hrouerad da niveriñ pa savas en un taol-kont ur barrad avel hag a skubas al ludu kuit. Dav e voe dezhañ adkregiñ gant e labour...

« Meur a hini a gred dezhañ bezañ gwelet meur a wech ar c'h/Kersalaun-se e Maen Penven. Un deiz e klaskas ur fri kurius dichipot mont betek ennañ, pakañ a reas war e jod ur pezh krabanad, n'ankounac'haas biken.

« Anvet eo bet ar maen-se “ar C'honter ludu” gant Lambaoliz. An holl diwar-dro a oar ez eo Maen Penven ur pezh karreg uhel, gant ur penn ront ha gwennaet gant an amzer – ar glav, an avel hag an heol – hag ivez gant kaoc'h al laboused-mor. Emañ war-dro daou vil-vor er maez da Lambaol, dirak an Aber Benniget, etre enez Trevoc'h hag enez Geniog. Gwechall-gozh ne oa anavezet gant tud ar vro nemet dre e anv mojennel, *ar C'honter ludu*.

« Setu aze ar vojenn. Pa oan bihan, ne vanke ket ar merc'hed kozh da dennañ ur gentel diwarni : « Gwelout a rit, bugale, mat e ranker bezañ evit ar beorien, ar reuzeudien, ar glaskerien-vara, paneve-se e vezot kaset du-hont en donvor, betek ar C'honter ludu, evit sikour ar c'h/Kersalaun fallakr-se da niveriñ poultrennennoù e varrikennad ludu ».

« Pa zeuio an amzer vrav e kasin ac'hanoc'h, bugale, d'an aod dre ar Ribl, war lein an tevenn dirak Koulouarn hag eno e tiskouezin deoc'h ar c'herreg hag an inizi etre enez ar Beg hag an Aber-Ac'h. »

4 stoliañ : *exorciser*

Echu an abadenn, e oa poent mont d'ar gêr. Maria a bedas
Paol hag e re : « Deuit 'ta du-mañ disul kentañ da bakañ d'ho
tro ur banne kafe-Bloaz-Nevez ». Kimiadiñ a rejont ha kerkent
e pignas Mona d'he c'hamb, kement a vall a oa warni da lenn
Kastell ar C'harpatoù.

Annaig KERVELLA

Prizioù an diskar-amzer

Priz Imram 2013

Kenderc'hel a ra Dodik Jegou da gas war-raok emgavioù etrevroadel ar Varzhoniezh e Sant-Maloù da vare ar skubdelioù. Un digarez da vodañ barzhed hag arzourien a bep seurt, o tont eus a bell a-wechoù. D'ar Sadorn goude merenn, 12 a viz Here, oa bet displeget d'ar saliad tud bodet e Kastell La Briantais piv a oa priziet gant izili juri *Imram*. Jean-Claude Morvan ha me hon oa neuze taolennet piv eo Youenn Kervalan ha petra a skriv. E vab Malo eo a oa aze rak ne oa ket Youenn Gervalan evit mont da glask e briz, tapet ma oa gant e vicher.

E sal Tour ar milinoù, stok ouzh ramparzhioù Sant-Maloù oa bet enoret al loreidi dirak ur c'hant bennak a dud. Lakaet oa bet war wel skridoù liesseurt ha puilh Youenn Gervalan hag e varzhonegoù peurgetket. Fromus oa bet lennadenn *Soudard yaouank Laz* bet displeget tro-ha-tro ganin, Malo an Henaff

ha Jean-Claude Morvan. Ur varzhoneg nevez skrivet gant ar barzh e koun ur soudard yaouank flamm bet en em zistrujet e 1913 hag a vo embannet en hor c'helaouenn e penn kentañ 2014.

Malo an Henaff o tisplegañ *Soudard Yaouank Laz*

Priz danevelloù Kêr-Karaez

Danevelliñ a blij d'ar skrivagnerien vrezhonek hag an danevelloù d'al lennerien. Buan e tap brud Priz danevelloù Kêr-Karaez. War leurennig savadur bras Glenmor e Karaez e oa deuet Visant Abaziou da ginnig ar priz en anv an ti-kêr. E-touez ar re a oa bet kaset dezho e oa div, koulz lâret, rampo. Start oa bet an dibab hag aet ar maout gant *Ar c'harnedig ruz*, danevell hor c'heneil Malo Bouëssel du Bourg. Un istor leun a

vousfent, a erozegezh ha savet gant tro hag ijin. Displeget en deus brav al loread a rofe gounid ar priz da *Skol Diwan ar Felger* paeroniet gantañ. Stad a zo ennomp o kinnig hor gwellañ gourc'hemennoù da Valo hag ivez da bPaskal an Intañv en doa kinniget *Maybellene* bet embannet e niverenn 397 *Al Liamm*.

Malo Bouëssel du Bourg o resev e briz, e-kichen Visant Abaziou

Priz Langleiz

War-eeun eus leurenn abadenn *Bec'h de'i* produet ha renet gant Lionel Buannic oa bet roet priz Langleiz ar bloaz-mañ da vare Gouel Levrioù Breizh e Karaez d'ar Sadorn 26 a viz Here.

Digant Gaëtan de Langlais, mab Langleiz, en doa resevet hor c'heneil Erwan Hupel Priz Langleiz. Ur mare kenlodet gant skrivagnerien ha perzhidi all evel Lena Louarn e anv ar Rannvro, Visant Abaziou e anv ti-kêr Karaez, Tudual Huon rener *Al Liamm*. Evit e levr nevez embannet *Yudal !* oa bet

tapet ar priz gant Erwan Hupel. Ul levr a zassono e bajennoù evel stlak ur vell war ur voger simant pe a zaskreno e c’herioù tenerañ evel un deliennig chomet war ar skour dizeil.

D’ar skrivagner yaouank en deus gouezet “yudal” gant nerzh ha frome kinnigomp ivez hor c’hwekañ gourc’hemenoù.

Erwan Hupel o resev Priz Langleiz

Priz kenstrivadeg *Al Liamm*

Ur priz “dreist-kont” a oa ar bloaz-mañ ivez. Hini hor c’helaouenn da geñver he 400^{vet} niverenn. Dodenn an deiz-ha-bloaz pe/hag an niver 400 a oa kinniget d’ar genstriverien. Bravat degouezh evit profañ ur c’houmanant buhez-pad d’al loread a zo bet ul loreadez. Annie Coz a oa stad enni o vezañ enoret evel-se evit he danevell *Tro-c’houzoug ar verc’h henañ*.

N'eo ket bet eus an aesañ dispartiañ danevelloù zo. Teir pe beder a zo bet kavet dreist d'ar re all gant izili ar bodad barn (5 a dud ennañ). Ul lodenn anezho a oa bet embannet en niverenn 400, ul lodenn all a vo kavet en niverenn-mañ c'hoazh. Laouen bras eo bet ar gelaouenn o resev danevelloù digant skrivagnerien ampart pe nevez. Bepred eo pal *Al Liamm* broudañ ar skrivañ, kas debron ar c'hrouiñ, an ijin hag ar faltazi ha gant se pinvidikaat dibab an danvez kinniget d'al lennerien. Trugarez d'an holl re o deus kemeret perzh gant ar spi e skrivint stank ha brav e-pad pell c'hoazh. Hor gwellañ gourc'hemenoù da Annie Coz.

© AGK2013

Annie Coz, loreadez kenstrivadeg 400^{vet} Al Liamm

Al Liamm

war ho tablezenn niverel !

Grit plas en ho levraoueg !*

Eus Kerlouan da Varakech, *Al Liamm* bepred ganeoc'h !

15€ ar c'houmanant niverel

Kit buan e darempred gant ar sekretourva !
alliamm.tirnanog@gmail.com - 02.96.48.03.00
14 straed Louzaouenn-an-Hañv - 22300 LANNUON

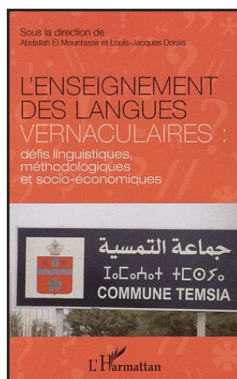
www.alliamm.com

* Gant ur c'houmanant niverel ne resevit ket ur skouerenn war baper ken ha dre-se e rit un dra bennak mat evit an endro.

Herve LATIMIER

**L'enseignement des
langues vernaculaires :
défis linguistiques,
méthodologiques et
socio-économiques**

dindan renerezh
Abdallah El Mountassir
ha Louis-Jacques Dorais,
L'Harmattan, 2012,
292 pajenn, 30€

Setu ul levr a bouez evit an holl re a fell dezho “e talc’hfe yezh o hendadoù da vezañ implijet, ha kadarnaet, nerzh bleuniañ enni” evel ma lenner en unan eus ar pennadoù ha n’eo ket evit ar re ne ouzont treiñ o selloù nemet war an amzer dremenet.

Ur skrid digeriñ ha nav studia-denn diazezet war skouerioù resis : an euskara, ar c’hatalaneg, an amazigh e Bro-Varoko, plas ar yezhoù orin er broioù Afrikan

“galleger”, saviad ar Benin, Kaledonia nevez hag Hawai’i, yezhadur yezhoù an Inuit, hini yezh an Innu (Ameridianed Norzh Kanada), arnod ar gelen-nadurezh liessevenadurel e Bro-Chile.

Pennadoù ’zo a zo kentoc’h a sokio-yezhoniezh ha reoù all kentoc’h a yezhoniezh pleustrek (framm ar yezhoù, sevel yezh-adurioù...). Ar pouez a zo war ar skoliata ha doareoù kelenn ar

yezhoù “minorelaet” evel-just. An holl a glask diskouez penaos sevel ha n’eo ket leñvañ war an diskar. N’int ket gwelwelour eeunik evit kement-se. An tuoù gwan hag an diaesterioù a ziskouezont ivez zoken e broioù a ginniger evel skouerioù da Vreizh alies...

An ezhomm ret eus ur yezh voutin (standard pe Κοίνη), un doare boutin da skrivañ ; an ezhomm da grouiñ gerioù ; penaos delc’her kont eus an

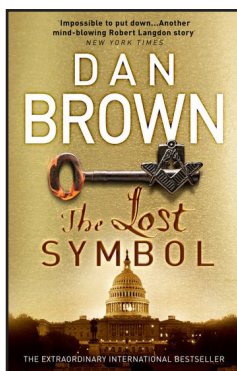
disheñvelerioù ; pouez ar soubidigezh... Setu krafoù a bled meur a bennad ganto. Danvez evit ar re a fell dezho prederiañ a-zivout ur politikerezh yezh modern treuzkaset dre an deskadurezh pa ’z eo deuet an treuzkas familh da vezañ dister. Hag en ober war ziaezoù skiantel... Meur a dachenn all eus ur politikerezh yezh (kleweled, buhez foran, buhez e-maez ar skol...) a c’hello tennañ gounid eus al levr-se ouzhpenn...

The Lost Symbol,

gant Dan Brown,

Emb. Corgi Books, 2010,

670 pajenn, 8,90€

E niverenn 386 *Al Liamm* e venegen lodenn levr Marie-France Etchegoin ha Frédéric Lenoir, *La saga des Francs-Maçons*, gouestlet da *The Lost Symbol*. Goude bezañ lennet oberenn Dan Brown em eus adlennet al lodenn-se ha kavet anezhi dedennus-kenañ : sikour a ra d’ober e soñj war ar pezh

a lenner e *The Lost Symbol*. Evel e levrioù all Dan Brown e kaver ur meskaj *suspens* gant displegadennoù diazezet war fedoù, hervez, a-zivout ar c’hevrioù kozh-noe treuzkaset gant ar Frañmasoned, levezon ar re-mañ war diazevadur ar Stadoù-Unanet hag hini kêr Washington, liammoù ar

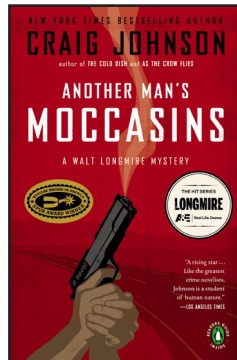
c’hevriñoù-se gant an *Noetic Sciences* a studife levezon ar spered war an danvez ha danvezelezh ar spered ma c’heller implijout ar ger. Luzietez evel boaz gant diazezoù gwirion (aon en deus bet Dan Brown bezañ gwelet evel iriennelour betek re) ha kalz a faltazi (kement war ar Frañmasoned ha war an *Noetic Sciences*). Gellout a reer kavout ar meskaj-se un tamm dizonest rak ne sikour tamm ebet an oberour d’ober an disparti, er c’hontrol.

An istor a zo un tamm “*gore*” ha digredus. Darempredoù familh luziet, feulster, tudennoù iskis, kalz darvoudoù ha souezh-

adennoù diaes da grediñ. An haroz (Robert Langdon) a gaver un tamm eeunik alies. Diaezamant em eus bet o krediñ e vefe bet ken nec’het ar *CIA* gant un afer drougtunañ diazezet war ar gourdrouz da ziskuilhañ ez eo uhelidi ’zo eus ar Stadoù-Unaned Frañmasoned... Ma lezer a gostez an tu “lavaret e vo deoc’h traoù gwir a vez klasket kuzhat ouzhoc’h abaoe kantvedoù”, ma tegemerer an avanturioù faltazius evel ma tegemerer reoù Rocamble Ponson du Terrail e c’heller kaout plijadur o lenn *The Lost Symbol* koulskoude. Lennet em eus buan al levrr...

Another man’s moccasins, gant

Craig Johnson,
Emb. Penguin Books,
2009, 326 pajenn,
\$14,00

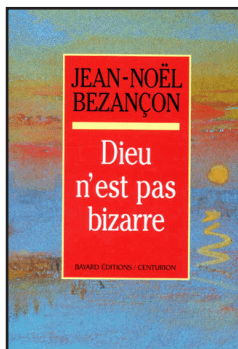
Pevare istor ar *sheriff* Walt Longmire eo *Another man’s moccasin*. Anavezet eo gant an holl al lavarenn vrudet-mañ : Spered Meur gra na varnin den

ebet hep bezañ kerzhet (ur mil-tir pe ul loariad, hervez ar stumm) gant e vokasinoù. Kregiñ a ra an enklask gant kavadenn korf ur plac’h yaouank a vro Viêt-

Nam, un indian Crow, Virgil White Buffalo, a seblant bezañ kablus... Met ne blij ket an diskoulm re anat-se da Walt Longmire hag ur skeudenn bet kavet e-touez paperoù ar plac'h yaouank a grou ul liamm gant un enklask bet renet gantañ e 1967-68 e-kerzh brezel Viêt-Nam. Tro hon eus eta da heuliañ daou

enklask ha da dañva aergelc'h ar Wyoming er bloavezhioù 2000 hag hini, gwall zisheñvel, ar Viêt-Nam da vare ar brezel. Dont a ra a-benn Craig Johnson da liammañ dreist, hep o meskañ, an daou istor ha da daolenniñ tud, lec'hioù ha degouezhioù. Ne gaver ket hir e amzer me lavar deoc'h...

Dieu n'est pas bizarre,
gant Jean-Noël
Bezançon, Emb. Bayard
ha Centurion, 1996,
176 pajenn, 89FRF

N'eo ket nevez al levr peogwir ez eo ur skouerenn eus ar pempvet embannadur am eus kavet en ur werzh "c'hwennadenn" e levraoueg eskopti Roazhon, Dol ha Sant-Maloù... N'eo ket nevez met leun eo a zavez preder. Mat evit ar gristenien karget d'ober katekiz, evit ar re a fell dezho prederiañ war o feiz ha mat evit ar re o deus c'hoant gouzout hiroc'h war ar gristeniezh a-vremañ... Daouzek chabistr berr ha skrivet en un doare simpl ha buhezek,

diwar benn ar pec'hed "orinel", sakr ha disakr, natur Jezus, an Drinded, liked ha beleien... A-hed al levr e kaver pouez karantez Doue ha talvoudegezh an enkorfadur, ar sinergiezh etre Doue ha mab/merc'h-den evit santelaat (peurzenelaat) ar bed. Ur sell gwellweler, modern ha dinamek. Danvez preder evit ar gristenien ha diazez evit eskemmoù frouezhus ha digor gant ar re n'int ket kristen.

Une apologie des oisifs,
gant Robert Louis
Stevenson, troet diwar
ar saozneg gant Laili Dor
ha Mélisande Fitzsimons,
Emb.Allia, 2003,
80 pajenn, 6,10€

Skrivet em boa a-zivout levr Paul Lafargue *Le droit à la paresse* en niverenn 389. Setu ul levrig dic'hortoz diwar bluenn Robert Louis Stevenson. Kregiñ a ra gant ur pennad diwar-benn an arouaregezh, termenet evel-henn : n'eo ober netra met ober ur bern traoù ha ne sentont ket ouzh dogmoù ar renkad ren ha ganto kement a dalvoudegezh hag al labour koulskoude (p.8)... Pouezañ a ra an oberour war ar pezh a grou darempredoù, a ziskouez brokusted, a zegas levez, buhez... N'eo ket hir ar pennad bet embannet evit ar wech kentañ e 1877. Kavout a reer da-heul daou bennad bet embannet e 1882 a-zivout ar c'haozeadennoù hag ar gaozeerien. Dic'hortoz ivez ha digor a spered. Pennadoù plijus, fur ha modern war un

dro a-zivout ar re gozh hag ar merc'hed. Un tu n'eo ket gwall anavezet eus personelezh ar skrivagner skosat brudet.

PETRA NEVEZ ?

**Herve LATIMIER &
Malo BOUËSSEL du BOURG**

Yudal !,
gant Erwan Hupel,
Al Liamm,
130 pajenn, 12€

Yudal ! gant ar skuizhder, an diskalon pe an hegaz a sant ur mestr-skol brezhonek yaouank diwar strivañ a-zevri a-benn kaout ur vuhez ordin evel ma tlefe bezañ buhez n'eus forzh peseurt mestr-skol. Adal ar bajenn gentañ e santer pouez an disouezhenn evelato. N'eo ket un ebat kelenn, ha kelenn brezhoneg peurgetket, daoust pegen mennet e ved, daoust

pegen divrall e ve feiz ar mestr-skol yaouank en e vicher hag en e yezh. Bezañ m'eo Anjela Duval ur « gouloù lutig evit mont war-raok dindan glav ar galleg », hervez un notenn traoñ pajenn, e c'hell poltred ar varzhez kozh peget ouzh moger klas ar re vihan lakaat ur paotrig da leñvañ « abalamour d'ar... sorserez ». Gant *Yudal !* e kin-nig Erwan Hupel un damskeud

gwirion eus doareoù ar c'he-
lenn brezhoneg en hentennoù
divyezhek. Ha kriz a-walc'h an
daolenn, daoust d'ar mousfent
soutil a oar an aozer pebrañ e
destenn gantañ. En ur bed intret
gant ar galleg, penaos kelenn
brezhoneg hep bezañ bac'het
en ur podig tikedennet "brezho-
neg" warnañ, ha tra ken : « Me
a oa ar *brézonèqueu*, me a oa
egile ».

Diaezamantoù a zeu war-
wel gant kelennerien c'hallek
hag o deus aon rak koll o
micher deiz-pe-zeiz gant kresk
ar brezhoneg, pe c'hoazh gant
kelennerien vrezhonek hag
a oar petra eo brezhoneg mat,
distaget flour, ha petra n'eo
ket, diouzh spered ar "brezho-
neg a-ouenn" : « Ne gomprenan
ket perak e rankjen lavaret
krennlavarioù koustet a gous-
to. Kement ha reiñ blaz d'an
traoù ? Daoust ha n'on ket
"tipik" a-walc'h ha ret 'vije
din dañsal ar gavotenn a-raok
digeriñ kaoz ouzhpenn ? ».

Ur melezhour eus ar gevre-
digezh eo ar skol a-hend-all. Ur
melezhour didruez. Nag un
dachenn emgann a-wezhioù :
« Staot, dislonk, kreionoù
distouv, paper war al leur.

Traezh e daoulagad Baptiste,
gwad war fri Pierre a oa bet
torret gant Logan, liv war
dremm Julie. Flaer gant an
holl ». Abadenn zo alies gant
freuz-dimeziñ ar gerent, pe gant
diaesterioù ar vuhez dre vras,
pa vez graet eus ar mestr-skol
tredeog ar c'hoarioù familh.

Skrivet eo bet *Yudal* ! e
stumm un deiz-levr. Ur studi-
adenn sokiologel a-feson eo
war ar memes tro, diwar-benn
stad ur yezh vinorel a glasker
adperc'hennañ en ur gevre-
digezh hollec'hallekaet. Penaos
tremen hep bezañ minorelaet
pa zibaber mont gant ur yezh
minorelaet ? Penaos gwareziñ
ar vugale diouzh ar bec'h-se ?
Daoust ha gallout a raint ober
o mad eus pinvidigezh dibar
an divyezhegezh hep bezañ
lakaet da nevez-indianed ?

Petra bennak m'eo teñval
a-walc'h romant Erwan Hupel,
dre forzh bezañ onest, e santer
evel un nerzh dibleg e don-
donañ ar mestr-skol yaouank.
C'hwerv eo a-wezhioù, met
trenk n'eo ket. En desped d'ar
skoselloù diniver lakaet war e
hent, e kar e vicher !

MBdB

Lizher ur vaouez dianv,
gant Stefan Zweig,
brezhoneg gant
Gérard Cornillet,
An Alarc'h,
78 pajenn, 8€

Embannet e oa bet *Lizher ur vaouez dianv* evit ar wech kentañ er gazetenn *Neue Freie Presse* e 1922 e Vienna, ma oa bet ganet Zweig e 1881. Un istor karantez diroll ha kriz eo, e stumm un hir a lizher kaset gant ur vaouez d’ur skrivagner brudet he deus gouestlet he holl vuhez dezhañ hep na ouife seurt ebet hag hep na anavezfe anezhi gwech ebet zoken, dallet m’eo gant ur seurt emgreizadelezh. N’eus nemet gant servijer ar skrivagner, un den munut anezhañ, e vo anavezet ar plac’h. Gantañ emañ ar galon hag an denelezh a vank d’e vestr. Bewech ma vezer war-nes kavout hir hon amzer gant an danevell e c’hoarvez un darvoudig nevez. Ur c’honter dibleg a zo eus Zweig. Kregiñ a ra e dorn e

lenner ha ne ziskrog ket kent bezañ kaset anezhañ e don-donañ an ifern. Ar plac’h emaberzhet, koulz hag ar skrivagner hunvreer ha digas, a sell o buhez o tremen hebiou evel ma vefent dic’houest da vevañ er bed-mañ. “Ma buhez hepdon” diouzh ma skrive Armand Robin... Tonkad ur plac’h ha ne zeu ket a-benn da zisklêriañ he c’halon gant ur paotr ha n’hell ket skoulmañ darempredoù gwirion.

MBdB

Ar Waremm Vras,
gant Kervalan,
Al Lanv,
318 pajenn, 14€

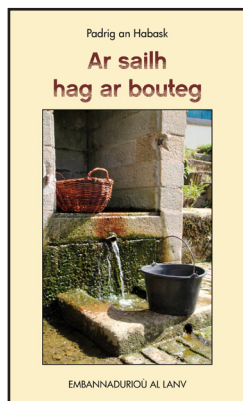

Mudez eo deuet da vezañ Gaid Bozeg goude al lazhadeg hag ar walladeg hirisus m'eo bet test ha reuzied e-pad an eil brezel-bed, p'edo ar vro dindan dalc'h al lu Alaman. Digomz ha dic'halloud ez arvest kouerriadez Plogoneg ouzh ar bed o treiñ buanoc'h-buan en-dro dezhi. En em ledañ a ra ar vodernelezh war maezioù Breizh. « Kac'hat en ti, nag un araokadenn, eme ar re gozh en ur c'hoarzhin gwalc'h o c'halon ». Ar c'hezeg a vez erlec'hiet gant an traktourien, ar c'harzhoù a vez distrujet, ar vugale a nij kuit da glask fred e kêr, ar brezhoneg a ya war zisteraat e lodenn betek ma vo adroet lañs dezhañ gant *Diwan*. Soñj he deus ar vaouez kozh eus he bloavezhioù skol, pa oa bet disprizet ha kastizet garv gant ur vestrez skol berr he spered : « *Je ne ferai plus de*

chagrin au petit Jésus, je ne parlerai plus breton ». Mude-rezh ar benndudenn a zeu da vezañ ur seurt arouez eus muderezh ar bobl bet troc'het diouzh he yezh ha diouzh he sevenadur. Daoust ha divudet e vo Gaid pa ne zeu arbennigour ebet a-benn da bareañ anezhi ? Deoc'h da lenn *Ar Waremm Vras* betek penn da c'houzout hiroc'h. Plijadur ho po gant ar freskenn virvidik-se, en desped d'un toulladig adlavaroù. Fromus-kaer eo arroudoù zo, kontet eeun ha didro. Ur plas a-bouez en deus tonkad ar brezhoneg en danevell, a zo bet dediet gant an aozer da Vetig an Dred-Kervella ha da Anjela Duval, ha « d'an holl re o deus gouzañvet hag a c'houzañv c'hoazh hizivandeiz, abalamour d'ar politikerezh-nac'h renet a-enep d'ar brezhoneg ».

MBdB

**Ar sailh hag ar bouteg,
gant Padrig an Habask,
Al Lanv,
130 pajenn, 9,50€**

Ur voestad ostilhoù evit ar gelennerien hag an diskibien eo al levrig plijus-se. Diwar bennaennoù an TPR (*Total Physical Respost*) eo bet savet *Ar sailh hag ar bouteg* gant Padrig an Habask. Da lavarout eo : kelenn dre liammañ ar yezh ouzh ar pemp skiant hag ouzh an ober, diouzh ma kinnige Per Denez.

Kregiñ a ra al levr gant ur gentel yoga : gourc'hemennnoù an heol (Surya Namaskara). Gant-se e vo piaouekaet geriaoueg ar c'horf. Goude-se e vez kinniget anvioù loened deomp, a zegas keñveriadennoù ha troioù-lavar a bep seurt : « Spazhañ c'hwenn gant un durkez. *Pismigañ betek re.* » An holl zisplegadurioù a vez roet e brezhoneg, un dra heverk

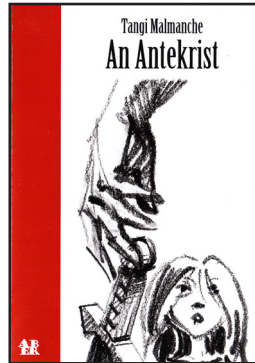
eo pa seller a-dostoc'h ouzh ar braz eus al levrioù-deskiñ brezhoneg. Met, just-a-walc'h, mankout a ra displegadurioù gwezh ha gwezh all (ral a wech, pa vo lavaret) evit kompren mat an droienn-mañ-troienn meneget er pennad 4. Da skouer, n'eus displegadenn ebet gant an droienn : « teurel war ziskrap, nep a dap a dap ». M'eus aon eo aet diwar soñj an aozer, gwezhioù zo, emañ ul lodenn vat eus e zanvez lenne-rien o teskiñ brezhoneg... Levr ar mestr kentoc'h eget levr an deraoudi neuze ? Ket. Boued vo kavet gant an holl : keñveriadennoù, krennlavarioù, bommoù-lavar graet ha tout e div lodenn : « *'Rez ket bil, Emil !* » E fin al levr e kaver sketchoù berr evit c'hoari

a-stroll gant ar yezh, ha reolennoù ar c'hoari manilh. N'eus ken pleustriñ d'ober :

« Petra 'lâr ar gwenan ? Evit dastum, kemer poan. »

MBdB

An Antekrist, gant
Tangi Malmanche,
Aber,
130 pajenn, 13€

E 1950 e voe embannet *An Antekrist* evit ar wech kentañ gant *Al Liamm-Tir na nÓg*. Ha diviet al levr abaoe. Iskis a-walc'h eo ar pezh c'hoari-se, a gemer harp war tudennoù istorel koulskoude : Gi-Eder a Fontanella, bet Kabiten eus an Unvaniezh ha torfedour brudet e kornôg hor bro, ken e voe lesanvet “An Antekrist”, peotramant “Ar Bleiz”, ha Mari a Goadelan, pennehêrez a dad hag a vamm, hag a voe skrapet gant Gi-Eder e maner Mezarnou, e Bro-Leon, hag hi nav pe zek vloaz nemetken. Kaset e voe en ur gouent gantañ ha nebeut goude e timezas ganti. Mari a voe

lesanvet “Mamm ar beorien” gant ar bobl, hervez an hengoun. Un iskis a goublad neuze, en deus kemeret harp Malmanche warnañ evit sevel ur vojenn diouzh e ratre. Tri Akt hag ur ragarvest a ya d'ober e bezh-c'hoari. Er ragarvest e vez displeget deomp un desteriadur luziet a-walc'h eus ur frazenn tennet eus ar Bibl, hag a vo soliet warni dodenn ar pezh-c'hoari : « Doue a grouas an den diouzh E Skeudenn ; e grouiñ reas diouzh Skeudenn Doue ; o c'hrouiñ a reas gwaz ha maouez ». Alese un den divreizhek er penn kentañ. An disrannadur etre paotred ha

merc'hed a zo un diskar dic'hlan, andon ar pec'hed a charnalite... N'edo ket Malmanche gwall bell eus kredennoù ar Gatared, hervez Fañch Morvannou (*Histoire littéraire et culturelle de la Bretagne*). Bezet pe vezet e chomo Mari gwerc'hez ha glan dindan bluenn Malmanche, daoust ma oa he fried ur gwaller touet a-hend-all... Evel pa vije bet trellet spered Gi-Eder gant glanded Mari. Ur c'hleze a vo lakaet gantañ e-kreiz o gwele e fin an eil Akt, evel ma reas Tristan. Ne vo ket saveteet ganti diouzh bourreviadur ar rod evelkent, bezañ ma klasko breutaat kaoz he fried dirak Roue Frañs, met en neñv e vint unanet evit ar beurbadelezh, a c'heller soñjal e fin an trede Akt.

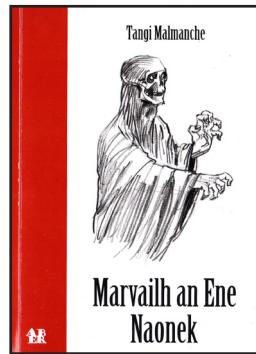
Ne lakfen ket ar pezh c'hoari-se e-touez ar re wellañ gant Malmanche. Un tammig stambouc'hus ha diwirheñvel eo ar prezennoù hir, ouzhpenn bezañ luziet. Ha dreist-holl, n'eo ket eus ar c'hentañ troc'h e-keñver c'hoariva. Teir zaolenn ne reont ket ur steuñvenn, daoust

pegen plijus e ve adkavout skridoù hor brasañ dramaour.

Rakskrid Morgan ar Menn a zegas un tamm sklêrijenn diwar-benn Malmanche hag e *Antekrist*. Meur a skeudenn e liv a ziskouez al lec'hioù m'o doa bevet ar penndudennoù. Gant ar c'hentañ stagadenn e c'hello al lennerien ober anaoudegezh gant skritur Malmanche. Luc'hskeudennet eo bet deroù e zornskrid, bet miret er *CRBC* e Brest. Ouzhpennet ez eus bet gwerz Fontanella en eil stagadenn, tennet eus ar *Barzhaz Breizh*, hag a ro da soñjal ne zalc'he ket kas ar bobl ouzh an torfedour. Dre benn da vadelezh Mari, Mamm ar beorien, marteze...

MBdB

Marvailh an Ene Naonek,
gant Tangi Malmanche,
Aber,
98 pajenn, 13€

Sedemaomp gant c’hwec’h-
vet embannadur ha pevare
maladur pezh-c’hoari Mal-
manche. Malmanche a blije
dezhañ adlakaat al labour war
ar stern diabouez. E 1900 e
voe embannet *Marvailh an
Ene Naonek* war ar gelaouenn
L’Hermine evit ar wech kentañ,
e brezhoneg hag e galleg, tal-
ouzh-tal. Displeget e voe ar
pezh e maner ar Rest e 1901
gant an dramaour e-unan, a
c’hoarie roll Yann Varg, ar
mab fall. Goude-se e voe
advoullet e 1904 gant *Spered
ar Vro*, kazetenn Malmanche,
berrbad met pouezus, dre ma
voe un diougan da *Walarn*. Ar
stumm orin-se a zo bet
advoullet gant *Al Liamm* e
1973. Adskrivet hag adem-
bannet e voe ar stumm gallek e
1926. Ar stumm gallek-se a zo
un tamm mat disheñvel diouzh

an destenn orin. Lakaet e voe e
brezhoneg gant Malmanche ha
skignet war *Radio Roazhon* e
1943, gant strollad *Gwalarn*.
Met kollet e oa bet bizskrid an
eilstumm-se. Dre zegouez ha
dre chañs eo bet adkavet gant
Morgan ar Menn, kenlabou-
rerez ar gelaouenn *Aber*, e-ser
furchal e dielloù Herri Caou-
issin, betmignon da Valmanche,
tra ma oa-hi o studiañ buhez
hag oberenn ar skrivagner.
Embannet eo bet ar stumm
“kollet”-se war niverenn 18
Aber e 2004, a-gevret gant ur
studiadenn fonnus gant ar
glaskerez. Setu bremañ enta
un embannadur nevez, e stumm
ul levr, kresket gant notennoù
hag evezhiadennoù talvoudus
Morgan ar Menn.

Malmanche ne oa nemet
pemp bloaz warn-ugent p’en
doa embannet *Marvailh an*

Ene Naonek evit ar wech kentañ. Oberenn ur paotr yaouank eo enta, tra m'eo an eilstumm labour ur skrivagner hag un dramaour e barr e vrud. Ar stumm kentañ a zo levezonet gant spered ar misterioù hag ar gwerzioù kozh. Hini Yannig Skolan peurgetket, dre ma vez anv eus ur paotr fall a zeu en-dro eus ar bed all evit ma vo roet e bardon dezhañ gant e vamm aheurtet. Gwerzaouet eo ar stumm orin-se hag intret gant un aergelc'h barzhoniel m'en em vesk ar bed diabarzh hag ar bed all, ar gwirvoud hag an hunvre.

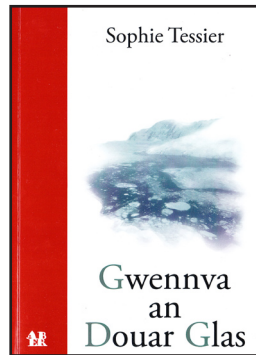
Miret en deus Malmanche tem nozvezh an anaon en eil stumm, met n'eus ken keal a spesoù nag a Ankoù, nemet e vefe e spered mamm Yann, ar vaouez kozh-se a gred e sorbiennoù eus un amzer zo bet. E komz plaen eo bet adskrivet an destenn. Modernoc'h ha tostoc'h ouzh ezhommoù ar c'hoariva. Nebeutoc'h a varzhoniezh, met un tamm mat a fent, hag ur steuñvenn ampartoc'h. Tudennoù a zo bet ouzhpennet : Janed an amezegez, ha 202, ar galeour war dec'h. Lodennet eo ar pezh e

div nozvezh. Yannig, mab fall ha mezhvier daonet, a c'hoarzh goap ouzh e vamm hag ouzh ar gizioù kozh. Mervel a raio koulskoude pa zeuio e vignoned d'ober ur farsadenn dezhañ da zeiz an anaon. En eil lodenn, an deiz-se penn-bloaz, e teu ur galeour da c'houlenn un tamm bara digant ar vamm. Emañ ar chas war e seulioù. An tec'her a vo kammgemeret evit e vab gant ar vaouez kozh ha roet boued lipous dezhañ gant un dakenn dour benniget, dezhañ da vezañ disammet diouzh bec'h e bec'hedoù ha dieubet diouzh an ifern. Kompren ra ar galeour he deus kemeret ar vaouez kozh gwenn evit du, met ne zislavaro ket anezhi kement ha profañ dezhi un tamm frealz.

Fromus hag efedus eo ar stumm nevez-se ma weler ar bed nevez oc'h ober e dreuz e Breizh-Izel, ha ma tiskouez un den kondaonet gant ar gevredigezh muioc'h a vadelezh ha muioc'h a zoujañs eget e genseurtet evit hunvreoù ur vaouez kozh. Lezenn ar galon a zo trec'h.

MBdB

Gwennva an Douar Glas,
testenn ha skeudennoù
gant Sophie Tessier,
brezhoneg gant
Pierrette Kermoal,
Aber, 98 pajenn, 15€

Dres d'an ampoent ma teue troidigezh *Groenland est er-maez e ti embann Aber*, dindan pluenn Pierrette Kermoal, e reseve Sophie Tessier priz ar varzhoniezh e Saloñs Levrioù an Inizi, war enez Eusa. Ken e voe diskouezet keñver-ha-keñver ar stumm gallek hag ar stumm brezhonek gant an aozourez war ar saloñs. Ul levrig kizidik hag heneuz eo *Gwennva an Douar Glas*. Barzhonegoù, notennoù beaj ha skeudennoù e liv (un tregont bennak) a ya d'ober an teskad-se. Troet eo Sophie Tessier gant broioù an hanternoz ha boemet eo gant Greunland (Douar Glas), m'eo bet teir gwech dija. Tomm eo he c'halon ouzh sevenadur an Inited. Reiñ a ra un tañva eus o mojennoù en he deiz-levr. E-doug he beaj diwezhañ he

deus bevet en ur gêriadenn vihan e-touez an annezidi. Eno eo bet ganet *Gwennva an Douar Glas*, e-kreiz glandet ha gouezoni an natur. « Ur valgudenn a rikl war jod yen / ha louet ar sav-heol / a flap e zivaskell / da seveniñ gouestl ar gouloù ».

Barzhonegoù lakonek ha skedus a zeu gant Sophie Tessier, tost da fulennoù tapet war ar prim, hag a gouez didrouz war ar bajenn evel malzennoù erc'h.

MBdB

En ur lenn
Barzhaz-Breizh,
gant Fañch Elies-Abeozen,
Preder,
254 pajenn, 21 €

Da geñver kentelioù lizhere-gouriezh bet roet gant Abeozen e Skol-Uhel Emil Ernod Roazhon e 1941, en doa savet notennoù diwar-benn 16 kanaouenn diwar ar 56 a ya d'ober lodenn gentañ ar *Barzhaz Breizh*. Al labour-se a oa bet embannet gant *Preder* etre 1951 ha 1961, dres d'ar mare ma reas tezenn Francis Gourvil e reuz a-enep Kervarker (embannet e 1960). Talvoudus ha plijus eo lenn notennoù pizh Abeozen, anezhañ un den gouiziek, spiswel ha ledan e varregezhioù. Studiañ a ra pep kanaouenn gwerzenn ha gwerzenn, gant evezhiadennoù a bep seurt diwar-benn an istor, ar stummoù rannyezhel, doug Kervarker da glask koshaat orin ar barzhonegoù, e bleg da “c’hlanaat” gerioù pe stummoù

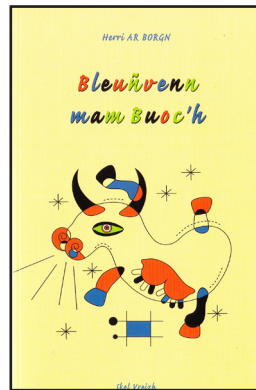
zo, ar fazioù yezh, ar c’heñveradennoù gant eilstummoù dastumet gant tud all : Penwern, an Itron de Saint-Prix, Fañch an Uhel... Menegiñ a ra Abeozen labour Jubainville, Ernod, Vallée, Gonideg... Ur veaj vurzhudus, pa lavarin mat. Diskouez a ra ivez penaos eo bet levezonet Francis Gourvil, ha dallet en ur mod, gant an droukyoulet ma oa : « Suroc’h e vije bet ar sklêrijenn-se ma ne vije ket bet buket he bannoù gant dorn an enebiezh pe, evit komz fraeshoc’h, ar gasoni ». Re wir, pa ouezer pezh na ouie ket Abeozen c’hoazh, gant labour Donatien Laurent... Ouzhpenn ar pennad digeriñ, gant Per Denez, e vo kavet en eil embannadur-mañ un pennadig diwar-benn ar *Barzhaz Breizh* bet embannet gant Jakez Riou war *Le Courrier du*

Finistère e 1929. Un dra all a zo bet kemmet gant an embanner : dibabet en deus erlerc'hiañ an termenoù yezhadurel a rae Abeozen ganto gant an termenoù gramadeg a vez arveret gant *Preder* bremañ, e *Gramadeg*

ar verb pergen. Mat e vije bet kinnig ur c'heriaoueg e fin al levr avat, evel ma vez graet gant embannadurioù *Aber*, evit al lennerien na vestroniont ket anezho. Kalzik zo, 'm eus aon...

MBdB

Bleuñvenn mam buoc'h,
gant Herri ar Borgn,
Skol Vreizh,
88 pajenn, 7€

Estreget ar saout a oar mont e breskenn. Amañ eo mabden an hini a zo aet diskiant, pa heulier mat prederiadennoù Bleuñvenn, ar vuoc'h fur-se, a gont pemp ha pevar a zivout doareoù he buhez hag hor buhez-ni war ar memes tro... Gwell e vefe ganti kaout d'ober gant koleoù botoù-karn kastrek eget gant koleoù botoù-lêr o strinkelloù artifisiel... Ha ne fell ket dezhi euvriñ bleud loened marv, gant gwir abeg !

Ne zisplij ket da Vleuñvenn fringellat avat, ken e vo dilennet da Viss ar Saout. Gant-se e vo kaset d'he c'holl, rak dañjerus eo entanañ betek re ur juri koleoù ! Herri ar Borgn a zegas da soñj deomp neuze eus Marilyn Monroe, Romy Schneider pe eus Neda bet drouklazhet e Teheran... Fin al levr a zo kalz teñvaloc'h eget ar pennadoù kentañ, intret gant mousfent anezho.

N'eo ket didamall *Bleuñ-venn mam buoc'h* a bep si moarvat. Un tammig pounner a-wechoù, pe re skort ar prederiadennoù, tost da glichedoù. Plijus-kenañ e vo kavet ar yezh

avat gant ar re a zo dedennet gant brezhoneg ar Skorv. Ur mestr eo Herri ar Borgn war ar rannyezh-se, a ouzer a-walc'h.

MBdB

**Frankiz, gant
Goulc'han Kervella &
Ar Vro Bagan,
Skol Vreizh,
116 pajenn, 8€**

Goude *Divroa*, setu testenn un eil pezh-c'hoari en un trifezh gouestlet da vuhez ar Vretoned dre ar bed. Eus brezelioù e vo anv gant *Frankiz*, brezelioù ma oa bet enluet ar Vretoned en desped dezho. Afer kamp Konli, ar brezel-bed kentañ, ar brezel e Madagaskar, en Aljeri, en Indez-Sina... a-enep pobloù o sevel o chouk hag a nac'he chom pelloc'h dindan yev impalaeriezh Bro-C'hall, bro ar preder hag ar frankiz hollvedel.

Taolennoù an hini eo a vez leurennet gant Goulc'han Kervella, ma vez diskouezet spouronioù ar brezelioù, ha pobloù oc'h en em gannañ evit adkavout o frankiz. Peadra da lakaat Breizhiz d'en em soñjal diwar-benn stad reuzeudik o gwirioù war ar memes tro, ha war ideologiezh vestroniour hag hollvelour ar Stad c'hall.

Savet eo bet testenn ar pezh-c'hoari e galleg hag e brezhoneg, mesk-ha-mesk, en ur yezh aes da gompren gant an holl. Traoù a vo desket gant

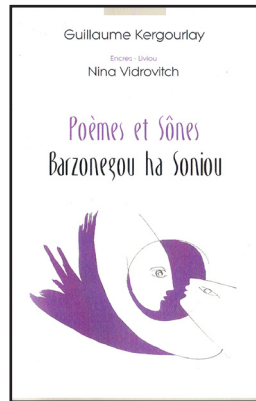
an holl diwar an oberenn bedagogel-se. Eeun, efedus, ha taer a-walc'h eo ar gemenadenn bolitikel. Lennit *Frankiz* ha kit d'e welout ma n'hoc'h eus ket graet c'hoazh, pe e vefec'h tud deuet, krennarded

pe bugale. Peadra da gontañ kaoz goude an arvest !

Golo al levr, kaer-meurbet, a zo bet ijinet gant Fañch Henaff.

MBdB

**Poèmes et Sônes/
Barzonegou ha Soniou,**
gant Guillaume Kergoulay,
liviou gant Nina Vidrovitch,
120 Pajenn, 15,90€

Ur meulgan d'ar vuhez eo teskad barzhonegoù an dramaour Yann Kergoulay : « Kousked. C'hoarzin. Eva/ Mervel. Beva. Kredi. »... Ha gant ar vuhez e teu « imor vad, joa-beva, gardisted, likentez, spered seder ha fent ». Piv n'en deus ket dalc'het soñj eus fent *Bitekile*, ur pezh-c'hoari bet lakaet e brezhoneg gant Rémi Derrien ? Savet e oa bet war hir dermen an hanter-kant barzhoneg pe son a ya d'ober e deskad. Ul lodenn vat anezho

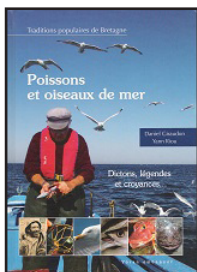
a zo bet tennet eus e bezhioù-c'hoari, ar re all a oa bet savet war-eeun evitañ e-unan pe evit e vignoned, peotramant evit mont gant pezhioù livet brav e wreg Nina Vidrovitch. Ar re-se a gaver puilh el levr, evit hor brasañ plijadur. N'eus bet resisaet deiziad ebet gant pep barzhoneg, met santout a reer eo emdroet spered an arzour a-hed ar bloavezhioù. Dizunvan ha dizingal eo ar barzhonegoù hag ar sonioù. Priz al liesseurted eo. Reoù zo a zo

klasel ha lourennek betek re. Reoù all a zo lakonekoc'h, donoc'h ha bravoc'h, evidon-me : *Ar hêriou bras*, da skouer, pe *Neuial en noz*. Ganto e vezer tost da spered Armand Robin, a oa kizidik ken-ha-

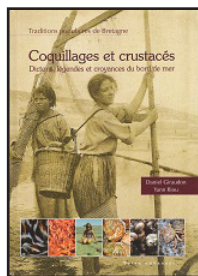
ken, hag a ouie kevredañ glanded an natur gant glanded an denelezh en e frankiz : « Ur gleizenn eo ma askell, / Eñvorenn goz eun huñvre steuziet »...

MBdB

**Coquillages et crustacés,
Dictons, légendes et
croyances du bord de mer,**
gant Daniel Giraudon
ha Yann Riou,
Yoran Embanner,
272 pajenn, 29€

Setu daou levr “brav” evel ma lavarar e bed al levrioù kinniget deomp gant *Yoran Embanner*. War bajenn gentañ an eil hag egile e kaver daou dra na gaver ket war ar golo : *Traditions populaires de Bretagne* ha *Faune populaire du bord de mer en Bretagne et pays celtiques*. Anat n'int ket

**Poissons et oiseaux de
mer, Dictons, légendes et
croyances...**
gant Daniel Giraudon
ha Yann Riou,
Yoran Embanner,
272 pajenn, 29€

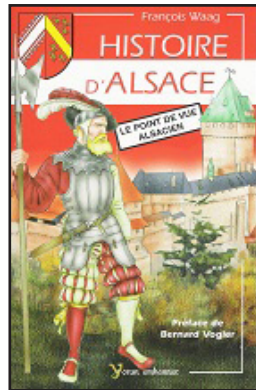
levrioù biologiezh met levrioù etnografiezh. Penaos e veze anvet al loened-se, petra e veze kontet diwar o fenn, peseurt plas a gemerent hag a gemeront c'hoazh e sevenadur annezidi aodoù Breizh hag ar broioù keltiek. Kinniget eo ar pennadoù dre dodenn ; gellout a reer lenn anezho o heuliañ e

c'hoant eta. Mard eo plijus ar skrid ez eo kaer-kenañ ar skeudennoù. Unaneusperzhioù

dibar al levrioù hag a zo kinniget kaer.

HL

**Histoire d'Alsace,
Le point de vue alsacien,**
gant François Waag,
Yoran Embanner,
336 pajenn, 12€

Ur pennadig 'zo e kinnig dimp Yoran ur rummad levrioù istor gant un eil titl alies “*Le point de vue...*”. Ur sell breizhat war istor Breizh, korsat war hini Korsika, flandrezat war istor Flandrez... hag amañ elzasat war istor Bro-Elzas.

Levrioù berr int. Reiñ a reont un damsell klok a-walc’h evit kompren an traoù, un nor evit mont pelloc’h d’ar re a fell dezho. Tuet int ivez, disklêriet eo.

Kregiñ a ra levr François Waag gant ur ger digeriñ a-berzh Bernard Vogler, kelenner emeritus istor Bro-Elzas eus Skol-veur Strasbourg. Reiñ a ra

ur sell digor war pezh a zo, hervezañ, perzhioù dreist ha gwan an oberenn : un tamm re duet marteze gant ar pouez lakaet war ar ^{XVI}^{vet} kantved pa oa Bro-Elzas en Impalaeriezh Alaman c’hoazh ha prantad ar *Reichsland* (1871-1918, oad-vezh aour Bro-Elzas) met ur sell sklaer war draoù bet kuzhet pe distumet gant an “istorourien ofisiel” (ar soudarded elzasat er Wehrmacht, politikerezh yezh drastus ar Stad c’hall etre 1919 ha 1939 hag abaoe 1945). Deskiñ a reer kalz traoù all evel-just : doareoù spontus armeoù Loeiz XIV, da skouer, plas Elzas en Impalaeriezh,

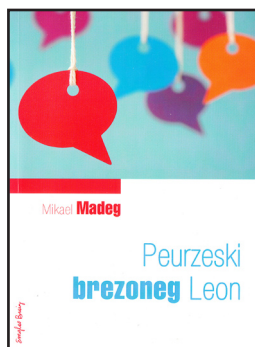
pouez ar c'hêrioù, ar vuhez politikel ha sokial er prantadoù tostañ... Kentelius.

E fin al levr e kaver ur pennad hirik a-walc'h (pp 269-307) gant Yoran a-zivout e sell war Bro-Elzas a anavez mat. Ouzhpenn e kaver testenioù

diwar-benn darvoudoù skrijus : an implij graet eus ar *Stuthof* gant ar C'hallaoued goude an eil brezel bed, merzherenti bugale elzasat e kamp Margueritte e Roazhon e-kerzh goañv 1944-45 ha dielloù all.

HL

Peurzeski brezoneg Leon,
gant Mikael Madeg,
Emgleo Breiz,
60 pajenn, 11,90€

Notennoù yezh a bep seurt a ya d'ober *Peurzeski brezoneg Leon*, da heul al levr en doa embannet Mikael Madeg e galleg e 2010 diwar-benn distagadur brezhoneg *Gwalarn* : *Traité de prononciation du breton du Nord-Ouest*. En e levr nevez, bet savet e brezhoneg penn-da-benn ar wech-mañ, e vo kavet mesk-ha-mesk kuzulioù distagadur (diwar-benn ar sandhi da skouer pe diwar-benn an doare da grenañ gerioù zo er yezh komzet),

notennoù diwar-benn fazioù an deraouidi, listennoù troiennoù pe berzhioù dibar a gaver e Bro-Leon, resisadurioù a-zivout al liveoù yezh... En tu all d'an notennoù yezh e vez kinniget ur bern titouroù diwar-benn levrioù, enrolladennoù, geriadurioù, kement ha mont pelloc'h gant studi brezhoneg Leon.

Kustum eo Mikael Madeg da vont war an dachenn gant tud ar vro. Degaset en deus evezhiadennoù dedennus

diwar-benn emzalc'h ar vrezhonegerien a-vihanik. « Da ziwall zo : brezonegerien zo a hell respont “war don” gant frazennoù levezon ar galleg warno ». Lod all a ra gant eilstummoù ar barrez-mañ-parrez d'ar pemdez, hag a oar mat petra eo ar stumm “klasel”. Da lavarout eo e vestroniont meur a stumm brezhoneg. A-hend-all, pinvidikoc'h eo geriaoueg ar vrezhonegerien a-vihanik eget ar pezh a ziskouezont pa vezont aterset, pa

int bet desavet d'ur poent ma oa « ar snoberez-yez vrasa e-mesk an dud lakaad, dres, gerioù galleg ». Hervez Mikael Madeg « e oar ar pep brasa euz ar vrezhonegerien a-vihanig hirroh a herioù brezoneg, hag a droioù-lavar, eged ar pezh a implijont da bemdez. An dalh eo e ouezont ivez galleg hag e teu êsoh ar gerioù galleg ganto eged ar gerioù brezoneg ispisiallaet betek re. »

MBdB

Annaig fri-furch,
gant Anne Vinesse,
emb. Berlobi,
62 bajenn, 8€

E 1943 emaomp, e Tregorn. En ur bourmen gant he c'hiez hag he gavr he deus merzet Annaig, ur plac'hig nav bloaz anezhi, e ya kuit he amezeg Tugdual Manac'h eus e di-feurm alies... D'ober petra ? Gant he c'hendirvi Yannig ha Perig e tispenn Annaig roudoù hec'h amezeg evit dirouestlañ ar gudenn... Bed ar brezel oc'h en em gavout gant bed ar

vugaleaj neuze. Ur istor berr hag eeun ma ne c'hoarvez ket maread a zarvoudoù, met intret gant un aergelc'h dudius. Anne Vinesse he deus skrivet al levrig dilorc'h-se evit kontañ hec'h eñvorennoù brezel d'he bugale-vihan. Lakaet eo bet an danevell e brezhoneg gant Maguy Kerisit, a zeu ganti ur brezhoneg yac'h ha c'hwek.

MBdB

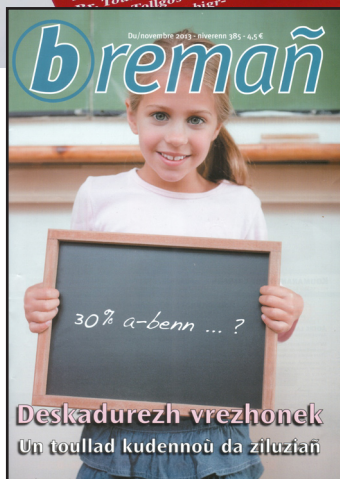
**Moutig ha Dandu
o c'hoari bleiz,
gant Yann-Bêr Kemener
ha Ganlor,
Skol Vreizh,
42 pajenn, 10€**

Kresket eo dastumad
Moutig gant ur pevare levrenn :
*Moutig ha Dandu o c'hoari
bleiz/Moutig et Dandu jouent
au loup*. Divyezhek eo, diouzh
spered an dastumad-se, met ar
brezhoneg a zeu da gentañ
gant lizherennoù un tamm mat
brasoc'h eget an destenn
c'halleg. Evit tremen an amzer,
emañ an deñved o c'hoari
bleiz. Ur c'hoari plijus ha
dizañjer, gant ma ne vo ket
lammet dreist ar gloued. Neuze

ez adkemer an natur he
c'hreñv... Livet flamm eo an
albom nevez-se, ha kontet en
un doare pedagogel, ken
e-keñver ar brezhoneg (dre ma
'z eer war-raok kammed-ha-
kammed, gant frammoù adim-
plijet meur a-wech) ken
e-keñver an natur hag ar vigno-
niezh.

Evit bugale dindan 10 vloaz
MBdB

Malo BOUËSSEL du BOURG
Jerom OLIVRY
Tudual HUON

> Bremañ (385)

Er rann *Etrebroadel* niverenn 385 **Bremañ** ez eus kaoz eus *Emastenn takadoù an amprevaned noazus*. Er broioù tomm e vez klevet alies eo bet distrujet an eostadoù gant mirc'hed-raden da skouer. Met zoken en Europa e c'hellomp kaout aon rake. Reuz a oa bet c'hoazh en hon takad, hag emastenn o endro a c'hellfe

lakaat anezhe da zistreiñ en hor broioù. Kaoz a zo ivez eus dilennadegoù diwezhañ Bro-Aostria. Ma n'eo ket bet cheñchet kalz tra e c'heller gwelet aze deroù ur c'hemm bras er gevredigezh. Evit echuiñ al lodenn-se ez eus anv eus *Alternatiba*, hag o doa aozet e Baiona, d'ar 6 a viz Here, ur fest bras. O fal dezhe : saveiteñ ar blanedenn en ur cheñch hon doareoù da vevañ.

Kaoz a zo ivez, evel-just, eus an ekotaos, un dañjer bras evit hon armerzh bresk.

Teuliad an niverenn a zo gouestlet d'an deskadurezh vrezhonek. Sevel goulennoù

en deus bet c'hoant skipailh *Bremañ*. Da gentañ da *Ofis Publik ar Brezhoneg*. Fulup Jakez, rener an *Ofis*, a grog en ur zegas da soñj eus o c'hefridiou : kelaouiñ, brudañ, heñchañ, ambroug, kizidikaat. Pep hentad a zo disheñvel, gant ezhommoù disheñvel. War an diouer a skolaerien e lâr dimp ez eus un diforc'h bras etre an ezhommoù hag ar c'hinnig. Ne vez ket stummet tud a-walc'h, ha poent eo cheñch an doare da aozañ ar stummadurioù evit ar skolaerien hag ar gelennerien. Kemer skouer diwar Vro-Gorsika hag Euskadi a vefe ur respont efedusoc'h : stummañ war an divyezhegezh ar skolaerien hag ar gelennerien a zo c'hoazh o labourat. Digeriñ skolioù, klasoù nevez a zo pouezus-kenañ ivez. 6% eus skolidi Penn-ar-Bed a zo en hentad divyezhek pe Diwan, pa vefe ret kaout etre 20 ha 30% eus ur rummad oad o komz brezhoneg evit ma chomfe bev da vat hor yezh. Serge Guégo, prezidant *Diwan Breizh*, a zispleg deomp penaos e vez titlet skolaerien ha kelennerien e Diwan, ha perak ez eus eus kement a ziouer. Krouiñ skolioù

nevez a zo un dachenn vras evit *Diwan Breizh*. Evitañ eo ar “goulenn sokial” ar pep pouezusañ : « Seul kreñvoc'h e vo hemañ seul vrasoc'h ha seul gempouesoc'h e vo an diorren ».

Ur pennad a gaver diwar-benn *Ubapar*. 30 vloaz he deus tizhet ar gevredigezh. Ma 'z eo anavezet evit he stummadur buhezourien hag he c'hampoù vakañsoù ez eo *Ubapar* ouzhpenn se : lakaat an holl dud a youl-vat da labourat asambles. Al lec'hienn *Labourzo* a zo deuet da vezañ ur benveg pouezus evit o fal.

Ugentvet saloñs Levrioù bugale a oa bet dalc'het e Pluguen d'an 23 ha 24 a viz Du. Un digarez da gontañ kaoz gant Gweltaz ar Fur, kadoriad ar saloñs-se.

Un dibab pladennoù sone-rezh amplaet bet embannet er bloaz-mañ a gaver. 2013 a vo ur bloavezh pinvidik bras e-keñver seurt sonerezh er bed a-bezh. Pladenn ziwezhañ David Bowie a zo bet merzet (ha gwerzhet) forzh pegement. Anvioù anavezet a vo kavet er pennad-se (Bowie, Wire, The Fall...) met un toullad anvioù

nevez ivez, evel Miss Kittin, er C’hwec’hkorn, pe c’hoazh Savages eus Bro-Saoz gant o fladenn gentañ, *Silence Yourself*.

El lodenn *Lenomp* e heulier c’hoazh (trede lodenn) Fabrice Cadou, aet kuit war varc’h-houarn betek Euskadi (Hendaia) dre ar *Vélodysee*, un

hent savet a-ratozh-kaer evit ar c’hezeg-houarn, a ya eus Rosko betek Hendaia.

Echuiñ a ra an niverenn gant ur pennad diwar-benn *Breizhit*, ur c’hoari-stroll evit ar vrezhonegerien bihan ha bras !

JO

> Hor yezh (275)

Ul lodenn vras eus ar gelaouenn a zo gouestlet en dro-mañ da eil lodenn ar *Geriaoueg krennvrezhoneg* aozet gant Herve Bihan. Diazezet eo e labour war skridoù pe arroudennoù krennvrezhoneg ha dielloù niverus adalek ar bloaz 1100. Goude-se e c’heller lenn ivez navet rannbennad *Geriaoueg Treger, Goueloù hag ar marzoù* gant Emile Ernault ha renket gant Herve Bihan. Notennoù yezh a zo e dibenn ar gelaouenn gant Divi gKervella. Kaoz zo gantañ eus an droienn “*Degemer mat*”, un droienn anavezet a-gozh.

Un eskemm plijus ha dedennus a zo ivez war ar yezh a-vremañ : penaos e vo lavaret

e brezhoneg “*vapoter*”, butuniñ sigaretennoù elektronek. Divi gKervella a ginnig “butuneliñ”, lod all “butunaezhiñ”. Penaos treiñ e brezhoneg : “*Je vous le passe*” pa vezer o komz ouzh unan bennak er pellgomz. “Reiñ a ran al linenn dezhañ/dezhi”, a ginnig Martial Menard.

Emañ *Skol an Emsav* o paouez reiñ lañs d'ur gelaouenn nevez : *#Brezhoneg / le magazine pour progresser en breton*. Ur gelaouenn savet a-ratozh-kaer evit an deraouidi. Evit kement pennad kinniget eo merket al live yezh diouzh divizoù Europa live A1-A2-B1-B2. Liesseurt ar pennadoù evel-just : un dro-vale a c'heller ober e kostez An Alre, lenn ur

pennad-kaoz gant Padrig Drean, skrivagner ha gant Samuel Julien, rener *Dizale*. Labourat war ar yezh (deskiñ distagañ mat, da skouer) a c'heller ober ivez, deskiñ troioù-lavar ha kaout un tamm dudi gant ar c'hoarioù hag ar bannoù-treset.

2,50€ e koust ar c'houmanant dre lamadenn.

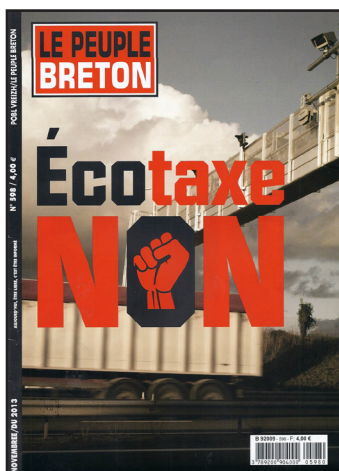
TH

> Le Peuple Breton (598)

Reuz bras a zo savet e Breizh en-dro d'an taos ekologel ha Gael Briand a zispleg d'al lennerien perak eo an taosse un "taos-kastiz" e gwirionez evit ar Vretoned rak evit kalz a dud ez eo iskis gwelet ar Vretoned o vont enep un taos hag a zo ekologel. Prederiañ war an ekologiezh e Pariz a zo brav met dav gwelet penaos e ya an traoù en-dro war an dachenn pell diouzh kêrbenn Frañs. P'eo kreizennet pep tra e rank ar marc'hadourezh tizhout Pariz, ha Penn-ar-Bed a zo pell mat ouzh pep tra. Piv en devo c'hoant da staliañ ul

labouradeg laezh da skouer, eme G. Briand, e Penn-ar-Bed pa vo sur da dapout un taos uhel da baeañ ? Den ebet, se zo splann !

Prosezioù a zo war-wel enep *Ai'ta*, eme *Le Peuple Breton*, ha dav e vo skoazellañ

an dud barnet. Patrick D. Morvan a zispleg deomp perak ez eo ken pouezus mirlec'h Mor Irwazh evit amzer da zont hor Bro.

Anv zo ivez eus *Malizenn Skouarnig* aozet gant *Div-skouarn*, ul levr-stur evit an dud a zegemer ar vugale vihan en ur framm divyezhezek. Skoazell *Ar Redadeg* o deus bet evit aozañ ar valizenn-se.

El lodenn vrezhonek e c'heller lenn pennad Paul Molac diwar-benn ar raktres lezenn a vo lakaet da dalvezout dizale e Kaledonia-Nevez. Muioc'h a c'halloud a vo gant gouarnamant Kaledonia-Nevez. Ur galloud lezenniñ o devo ivez. « Digor eo ar Republik war an tiriadoù tramor met skouarn vouzar a ra evidomp-ni dirak hor goulennoù reizh, » eme Paul Molac. « Pa welomp pegen diefedus eo kreizennañ pep diviz e Pariz gant ar c'hentañ maodiern pe ar vaodierned en ur bed ken luziet e soñj deomp eo poent cheñch penn d'ar vazh, » emezañ c'hoazh.

Gant Paol ar Meur ez eus kaoz eus efedoù noazus ar gwagennoù elektromagnetek

er pellgomzoù hezoug da skouer.

Mael Verot en deus savet ur pennad kentelius war an doare ma vez meret afer mantrus ar bezhin glas e Breizh. Peadra zo da goll kalon !

En e rubrikenn *Du ha gwenn ha plas da lenn* en deus Herve Lannuzel lennet ha burutellet 6 levr. *Traoù nevez* gant Yann Gerven, *Keal Doue war-lerc'h Auschwitz* gant Fañch Kerrain, *Kan ma bro* gant Yann Bijer, *Redek a rin keit... ha kanaouennoù all* gant Mark Kerrain, *An tamm pilhoù* gant Stéphane Servant, Cécile Bonbon ha Nolwenn Guignard ha *Koll-Atav* gant Gégé Gwenn.

El lodenn istor e c'heller lenn diverrañ rentañ-kont ar Gembreiz a oa bet e Breizh hag e Pariz e 1947 evit un enklask war stad ar yezh hag ar sevenadur e Breizh. N'eo ket kemmet a galz tro spered an dud o ren e Bro-C'hall.

Levr ar miz dibabet gant Jean-Jacques Monnier a zo *Les Huguenots bretons en Amérique du Nord* gant Olivier Le Dour et Grégoire Le Clech (*Les Portes du Large*).

TH

> Brud Nevez (300)

Tarza plomennou ! a vez embannet hardizh war talbenn ar gelaouenn. Evit lidañ 300^{vet} niverenn ar gelaouenn en deus bet c'hoant ar skipailhig-ren kas anezhi ! Liv ar fest war ar gelaouenn neuze, gant un dornad koñfeti enbarzhet dindan ar golo. Ur mennozh mat. Engortoz edon eus un danvez dic'hortoz ha diroll, gant diougan an titl brezhonég-galleg vitaminet-se, mat da zesachañ tud yaouank moarvat. Rip d'ar bourrapl ! 'M eus aon ne vo ket roet a-walc'h d'al lennerien war ar

poent-se avat. Aet eo mil d'ober kant... N'eo ket displejus danvez ar gelaouenn evit kelo, met klasel a-walc'h dre vras. Daoust pe zaoust, gant 300 niverenn, hag en tu all da 350 pa vez ouzhpennet niverennoù ar gelaouenn *Brud* bet savet e 1957, sed ur sapre labour bet kaset da benn memestra. E-touez ar pennaadoù dedennusañ e kaver ingal pennadoù-kaoz abaoe un dek vloaz bennak er gelaouenn. Ar-wech ez eus bet lakaet emgav gant Manu Mehu, paotr ar radio, paotr ar yoga ha meur a dra all. Ur paotr a feson, pa lavarín mat. Komz a ra eus Armand Robin da skouer, aozer *La fausse parole*, hag en doa komprenet p'edo e Rusi penaos e c'hell ar galloud klask cheñch talvoudegezh ar gerioù. « Ar re o deus ar galloud, eme vManu Mehu, o-deus c'hoant ive da gaoud eul langaj a zervicho anezo. » Tud yaouank o deus tapet krog en o c'hreion ivez, evel Anna Madeg ; reoù all a vez lakaet ar gaoz war o emzalc'h : « ha koll o skiant o-defe greet skolidi Sant-Gurvan? ». Gant Annaig Daouphars e vez displeget penaos eo bet

savet kêr c'hGourin-City er C'hanada (Alberta), e-lec'h ma vo aozet ur staj deskiñ brezhoneg e fin ar bloaz. JC Miossec a ginnig deomp ur gentel a furnez gant ur gontadenn bet savet diwar ur vojenn eus Afrika. A bep seurt danvez a gaver e rann ar c'helaouiñ evel kustum : titouroù diwar-benn doare

nevez an abadenñ *Mouchig-dall*, pe diwar-benn ul levr bennak : *Traoù nevez*, gant Yann Gerven, hag ur pikol levr skrivet a-stroll, bet renet gant Georg Kremnitz gant skoazell Fañch Broudig, hag a bled gant *Histoire sociale des langues de France*.

MBdB

> Les Bonnets Rouges (40)

E giz boaz ez eus ur pennad e galleg gant Anne-Marie Kervenn hag unan all e brezhoneg gant Frédérique Le Nedellec, kuzulierez Kêr Vrest. Kaoz a zo eus kêr Vrest a zo bet degermeret da Veurgêr a-drugarez da zileuridi Breizh an tu kleiz. Anv zo ivez eus 80^{vet} deiz-ha-bloaz *Ar Falz* e Brest. Krouet e oa bet *Ar Falz* gant Yann Sohier e 1933. Kalz zo bet kaoz eus Yves Person aet da Anaon e 1982. Ouzhpenn ma oa dedennet gant Breizh hag e yezh e oa un arbennigour war istor Afrika. *Samori, une révolution Dyuka* a oa tezenn veur Y. Person diwar-benn

trevadenñouriezh Bro-C'hall en Afrika. Ur pennad all e brezhoneg a zo er c'hannadig e koun Pierre-Yves Moign aet da Anaon er bloaz-mañ.

TH

> Dazont Breizh (508)

Anv zo gant Thierry Jigourel en e bennad-stur eus stourm ar “Bonedoù Ruz”. 30 000 den a oa bet o vanifestiñ e straedoù Kemper d’an 2 a viz Du evit ma c’hellfe an dud labourat, kemer divizoù ha bevañ e Breizh.

Ur bajennad e brezhoneg a zo en niverenn-mañ hag aozet eo bet gant Fañch Kerrain. Kaoz zo gantañ eus ul levr istor nevez-embannet gant *Coop Breizh : Histoire d’un siècle - Bretagne 1901-2000*.

Michel Denis a oa sañset kas ar raktres da benn vat, siwazh e oa marvet ar c’helen-

ner brudet e 2007, sed m’en doa ranket Jean-Jacques Monnier kemer penn an traoù. Kenlabourerien a-feson a zo bet avat : Claude Geslin, Patrick Corlay ha Ronan ar C’hoadig.

TH

> Pages de Bretagne (34)

En niverenn-mañ ez eus bet lakaet ar gaoz war an dud nammet hag o darempred gant al lenn, ar skrivañ. Abder Ragui, un den dall hag a labour gant ur gevredigezh a ro skoa-zell evit al lenn, a lavar eo kentoc’h al levrioù da selaou a implij rak ar *braille* a zo diaes da zeskiñ evit tud ha n’int ket

yaouank ken. Tri foltred a zo kinniget ivez : hini ar skriva-gner ha troer Albert Bensoussa. 150 levr en deus troet hag en o zouez levrioù Maria Vargas Llosa. Hini Michèle Le Braz, skeudennerez a vicher hag hini un embanner nevez e Breizh : Ivan Apostolo hag e di-embann *Presque Lune*.

Peseurt dazont a zo evit levraouegoù ar c’hêrioù bras ? Un takad degemer evit an holl

e rankint dont da vezañ, evit ar re n'o deus tamm lojeiz ebet, evit ar re a rank tapout internet en un tu bennak, evit ar re n'o devez ket arc'hant evit prenañ pe lenn levrioù. Dav e vo bezañ gouest da zegemer a bep seurt

tud disheñvel, estrenien, studierien, tud dilabour...

N'eo ket kresket al lodenn vrezhonek er gelaouenn. Ur pennad berr a zo diwar-benn Mich Beyer hag a zispleg penaos e oa kroget da skrivañ. Treiñ skridoù e brezhoneg he doa graet e penn kentañ ha lavarout a ra : « Ur skoilh a zo e brezhoneg, n'eus ket eus ur stummadur war an treiñ ».

Kaoz a zo ivez eus programm treiñ *Ofis Publik ar Brezhoneg*, eus ar raktres *Levrioù e brezhoneg, mar plij !* hag eus ul levr divyezhek bet skrivet gant Angèle Jacq *Dre vertuz ar graoñenn* embannet gant *Coop Breizh*.

TH

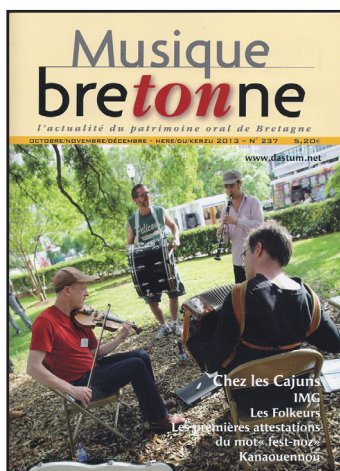
> Musique bretonne (237)

Ar gelaouenn-mañ a bled gant sonerezh Breizh hag enni e kaver er penn kentañ un toullad brav a geleier, a zeiziadoù gouelioù, festoù-noz ha divizoù aozet e Breizh. Keloù marv John Wright, soner violoñs ganet e Bro-Saoz, a roer deomp ivez. Hemañ en

doa bet un tamm brav a levezon war sonerien rebed e Breizh-Uhel dreist-holl hag ivez war kanaouennoù an dud a vor, pa oa un arbennigour war ar *chanteymen*.

Kaoz zo eus sonerien rebed c'hoazh pa oa bet pedet al Louisiana evit 38^{vet} gouel *La Bogue d'Or*.

Ur pennad dedennus a zo ivez war orin ar ger *fest-noz*,

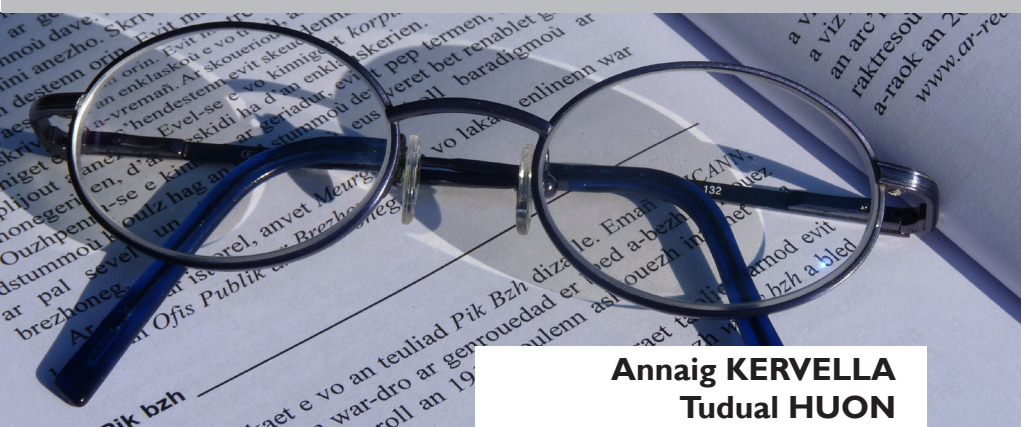

gwirieket adalek ar XVII^{vet} kantved. Emañ Patrick Malrieu o tidoueziañ dielloù Polig Montjarret hag emañ *Dastum* o prientiñ un trede levrenn goude div levrenn *Toniou Breizh-Izel*. Ar wech-mañ avat eo kanaouennoù eo a vo kin-niget rak dastum kanaouennoù a rae Polig Montjarret ivez.

Emañ *Dastum Bro-Dreger* o paouez lakaat embann ur bladenn arc’hant nevez *Goude an oferenn*. Un torkad istorioù fentus kontet brav gant tud ar vro.

TH

NOTENNOÙ

Annaig KERVELLA
Tudual HUON

PROFOÙ

Miz Gwengolo : Michel LE ROY ; Pierig AN DIGERC'HER ;
Per LAVANANT ; Jeannot FLAGEUL ; Lucien NOZZI ; Jan-Mañ
ha Mañ-Gristin GWERNHALEG ; Lanwenn LE CORRE ; Glaodig
LIABEUF-LE MAGUER ; Didier AR BELLER ; Pêr DREZEN ;
Valentin LE CAER ; Daniel CARRE ; Jean-Pierre FOUILLE ;
Mari-Soaz AR C'HOZH

— War un dro : 165€

Miz Here : Bernez AR MOULLEG ; Jean-Claude ha Marite LE
BERRE ; Armel LE SEC'H ; Roland MOGN ; Alain BOUVET ;
Gwenael BARON ; Mikael & Jisket FLOC'H ; Tremeur
GUILLAUMIE

— War un dro : 136€

Miz Du : Yann-Loeiz KABELL ; Alan AR GAL ; Hubert
ARZEL ; Gilles LE BOURLOUT ; Gilbert KEROUANTON ; Roje
AN DU ; Thierry MADEC ; Ivon AR GAG ; Georges GUEVEL

— War un dro : 110€

*Mil drugarez a lavaromp ur wech ouzhpenn
d'hor skoazellerien.*

Pevar Breizhad a oa bet enoret gant *Karkan an Erminig* e Sant-Nikolaz-an-Hent d'an 9 a viz Here 2013 :

Jean-Jacques Monnier : istorour ha kelenner. Savet en deus bet meur a levr istor embannet e ti *Skol-Vreizh* peurliesañ. Klask a ra treuzkas istor ar vro d'an dud hag evit se e kenlabour gant kenseurted, tud eus bed ar c'hleweled... Dilennet eo e ti-kêr Lannuon.

Yves-Pascal Castel : istorour war an arz relijiel e Breizh. Beleg a orin eus Bro-Leon. Arbennik war glad relijiel ar vro. Savet en deus meur a levr, en o zouez *Atlas des croix et calvaires en Finistère* a zo bet brudet bras.

Tangi Louarn : bet e-touez saverien *Diwan*. Oberiant-kenañ war an dachenn bolitikel ha sevenadurel. Kemer a ra perzh e kevredigezhioù breizhek ha frammoù publik Rannvro Breizh. Studiañ ha heuliañ a ra pizh ar pezh a c'hoarvez e Breizh.

Martial Ménard : gerialdurour ha yezhoniour. Bet skolaer, krouer ha rener an ti-embann *An Here*. Nevez zo en deus savet ur pezh gerialdur galleg-brezhoneg.

ANNA VREIZH ENORET E 2014

D'an 9 a viz Genver 1514 e varvas Anna Vreizh. Ur poellgor a zo bet savet evit kenurzhiañ ha reiñ lañs d'an darvoudoù, abadennoù, gouelioù ha lidoù a bep seurt a vo aozet a-hed 2014.

Roet e vo lañs d'un timbr gant servijoù Post Frañs d'an 09/01/2014 en Naoned. War roll an darvoudoù e vo : diskouezadegoù, divizoù, Gouel Levrioù Gwened, un oratorio skrivet a-ratozh gant Roland Becker, ur sonadeg e Sant-Maloù a ginnigo sonerezh obidoù Anna Vreizh, opera rock Alan Simon a vo sonet e Gwened. Ar c'hêrioù o doa bet degemeret Anna Vreizh da vare he zro Breizh a zo pedet da vont er jeu ha da ginnig ivez lidañ 500^{vet} bloavezh marv an dugez.

Poellgor Anna Vreizh 2014 – BP 70815 – 56108 An Oriant Cedex
– plg : 02 97 64 12 76

KATALOG NEDELEG KUZUL AR BREZHONEG _____

Bep bloaz e kinnig *Kuzul ar Brezhoneg* ur roll levrioù a c'hellit prenañ evit ho profoù Nedeleg pe Galanna, pe evidoc'h hoc'h-unan evel-just. Levrioù nevez pe marc'had-mat-kenañ. Katalog da c'houlenn digant *Kuzul ar Brezhoneg* pe da bellgargañ war o lec'hienn.

Kuzul ar Brezhoneg – 14 straed Louzaouenn-an-Hañv – 22300 Lannuon – 02.96.48.03.00 – kab@brezhoneg.org – www.brezhoneg.org

PRIZIOÙ 2014 AN DAZONT _____

Lidet e vo Prizioù an Dazont e Pont-'n-Abad d'ar Gwener d'abardaez 24 a viz Genver 2014. Kenaonet eo gant abadennoù brezhoneg *France3 Breizh* hag *Ofis Publik ar Brezhoneg* e anv Rannvro Breizh. Skignet e vo an abadenn d'ar Sul 26 a viz Genver etre 11eur ha kreisteiz war ar chadenn bublik. Ha gelllet a raio tud Liger-Atlantel kaout un tañva klok eus Prizioù 2014 ?

GOUEL LEVRIOÙ BREIZH E KARAEZ _____

Graet en deus berzh ur wech c'hoazh. Niverus al levrioù nevez ha stank ar weladennerien.

400^{vet} niverenn *Al Liamm* a zo bet lidet war meur a don. D'ar Sadorn 26 ha d'ar Sul 27 a viz Here. Un diskouezadeg a oa kinniget d'ar valeerien, dielloù prizius war ar stalennoù : niverennoù kozh, skeudennoù, dornskridoù, lizhiri hag all... War stand ar gelaouenn e c'helled kavout levrioù nevez ha kozh, lakaat skrivagnerien da sinañ levrioù zo, kaout e niverenn 400, kaout ur sell war ul lec'hienn nevez dediet da Ronan Huon, bet rener ar gelaouenn hag aet da Anaon dek vloaz zo. Kaset eo an oberenn-mañ gant e vab Riwal gant skoazell

Brieg Huon ha Gwenn Meynier. N'eo ket peurechu c'hoazh, met war an hent mat emañ. Roet e vo keloù dre ma yelo an ober war-raok.

Anv al lec'hienn : ronanhupon.net

Goude ar Prizioù bet roet d'ar Sadorn goude merenn e oa bet 2 skignadenn eus ur film bet sevenet e 1972 gant Per-Jakez Helias diwar benn Ronan Huon. Niverus e oa deuet an dud. Lod evit adkavout tud o doa anavezet mat moarvat ha tud all evit deskiñ hag ober anaoudegezh gant un den hag ur prantad eus istor *Al Liamm* hag al lennegezh vrezhonek.

Ur c'hendiviz a oa bet aozet e sal ar sinema d'ar Sul beure. Herve Bihan eus Skol-veur Roazhon 2, ha Tudual Huon, rener *Al Liamm* a oa bet pedet gant Erwan Hupel hag Annaig Kervella eus skipailh *Al Liamm*. Un eskemm talvoudus a zo bet gant ar saliad tud. *Al Liamm hag al Lennegezh, skrivañ hirie an deiz : petra hag evit piv ?* Ledan ha pinvidik an dachenn preder.

Mignoned *Al Liamm* a oa bet pedet war ar stand evit ur banne a-enor a-raok en em gavout er sal-debriñ. Ur prantad marvailhat ha kontañ kaoz, distanus ha laouen.

Goude merenn e oa bet roet lañs d'al "Lennadeg" gentañ (deomp da c'houzout), ul *lennathon* bet aozet etre 2eur hanter ha 5eur d'abardaez. 34 den a oa deuet da lenn dirak an dud, a vouezh uhel, un destenn bet dibabet ganto en un niverenn bennak eus *Al Liamm*. Fromus, fentus, skrijus, lañsus... darn eus an testennoù a zo bet dic'hortoz evel hini Fañch Jestin p'en doa dibabet en notennoù roll ar broferien. Pemp bugel a oa e-touez al lennerien, an hini yaouankañ o vezañ 6 vloaz. Frealzus ken-ken eo bet evit an aozerien. Ur meneg ispisial a fell deomp reiñ d'ar familh an Intañv eus Plounevez-Moedeg, p'int deuet holl, kerent ha bugale, pemp anezho, da gemer perzh. Ra vint gourc'hemennet int-i hag an holl lennerien. Kalonekaus meurbet eo bet evit skipailh *Al Liamm*.

MOJENNOÙ BREIZH

Sed aze ur c'hoari kartoù nevez bet ijinet gant skipailh brezhonegerien *Oaled Landelo* ha skoazellet evit an embann gant arc'hant *Ar Redadeg*. Aozet eo ar c'hoari en-dro da vojennoù Breizh ha pal ar c'hoari a zo evel-just lakaat nevez-vrezhonegerien da gomz brezhoneg asambles en ur implij mojennoù Breizh evit se. Pep kartenn a zo warni ur pennger, gerioù al'hwez hag ur frazenn evit sikour da vroudañ awen an danvez barzhed. War ar blog *mojennouarbarzh.wordpress.com* e kaver ugent mojenn bennak diverraet da bellgargañ. N'hon eus gellet tapout nemet div avat : *An daou dort* hag *Ar c'hi du*. Moarvat e vo reoù all da zont diwezhatoc'h.

POSTOÙ-LABOUR HA BREZHONEG

D'an 20 a viz Du 2013 e oa bet dispaket studiadenenn *Ofis Publik ar Brezhoneg* war « ar brezhoneg e marc'had al labour e 2012 ». An eil enklask bet kaset da benn gant servij arsellva implij ar yezhoù eo.

1300 post-labour brezhonek a zo bet renablet e 2012. E 2006 e oa bet renablet 900 post, 400 ouzhpenn a gaver e 2012, ar pezh a ra ur c'hresk en tu-hont da 40%. Gant ar c'helenn e ya ar brasañ niver : 79,7% (4 fost war 5 eta). Goude se e teu merañ ar frammoù 8,8%, mediaoù 3,5%, sevenadur 2,8%, arzoù hag arvestoù 1,4%, greanterezh, artizanerezh ha kenwerzh 1,4%, yec'hed ha servijoù d'an dud 0,9%.

E departamant Penn-ar-Bed e kaver tremen an hanter eus ar postoù-labour brezhonek e 2012. E kement departamant ez eus bet ur c'hresk met un diforc'h startijenn a weler splann ivez : er Mor-Bihan eo 63 fost-labour ouzhpenn a zo bet krouet padal n'eus nemet 49 en Aodoù-an-Arvor. Pouezus eo menegiñ eo bet daougementet an niver a bostoù el Liger-Atlantel etre 2006 ha 2012. Hervez studiadennoù an Ofis e c'hallje bezañ etre 1500 ha 1900 post a-benn 2017.

MIZVEZH AN TEULFILMOÙ

Tro hor bez bep bloaz e miz Du, a-drugarez da *Daoulagad Breizh*, da welet a bep seurt filmoù e salioù sinema ar vro. E-touez ar filmoù e brezhoneg eo moarvat *Lann Vraz* a zo bet skignet an aliesañ. Berzh en deus graet ha bewech o deus gellet an arvesterien komz gant Soazig Danielloù, ar sevenerez pe gant Aziliz Bourges, ar c'hoarierzh pennañ. Ar filmoù all a oa holl teulfilmoù : *Maout ha n'eo ket kog* poltred Jean Lallour gant Ronan Hirrien, *An hini a savas* diwar benn Polig Monjarret kaset da benn gant Gérard Uginet ha Bernez Quillien, *Hentoù 70* gant Mathieu Herry ha Roland Michon. Pouezus kenañ eo reiñ tro d'ar filmoù bezañ gwelet e salioù bras pe vihan, dre ar vro, ha reiñ buhez dezho gant eskemm ha diviz goude ar skignadenn.

DEIZIOÙ

« Tommder ar brezhoneg e-kreiz ar gouiañv e Bro an Oriant ». Adalek an 11 a viz Genver betek ar 6 a viz Ebrel e vo kinniget gant *Emglev Bro an Oriant* ur bern degouezhioù, emgavioù, filajoù, abadennoù dañs ha kan...

Sellout ouzh ar blog : blog.deiziou.com

Al Liamm - Tír na nÓg

Dastumadenn sevenadurel daouviziek

(6 niverenn ar bloaz)

KOUMANANT ADKOUMANANT

- ☐ Koumanantiñ a ran da **AL LIAMM** evit ur bloaz
☐ Adkoumanantiñ a ran da **AL LIAMM** evit ur bloaz

☐	Breizh ha Bro-C'hall	(35 €)	 €
☐	Studier, Dilabour	(19 €)	 €
☐	Niverel	(15 €)	 €
☐	Broioù all	(40 €)	 €
☐	Skoazell (<i>testeni tailhoù evit ur prof-a-us da 15€</i>)		 €

Sammad =

- ☐ Setu amañ ur chekenn war anv **AL LIAMM**
☐ Treuzvankadenn (titouroù da leuniañ war ar bajenn da heul)
☐ Moneiz

Anv :

Anv Bihan :

Chomlec'h :

Niv. Bost : Kêr :

Bro :

Postel : @

Deiziad : Sinadur :

RIB Boutin AL LIAMM - TIR NA NOG

Bank	Dorikell	Kont	Alc'hwez	Lec'h
15589	22805	03621372040	03	CCM LANNUON

IBAN Etrebroadel :

FR76 1558 9228 0503 6213 7204 003 **BIC : CMBRFR2BARK**

AL LIAMM

14 straed Louzaouenn-an-Hañv

(*rue du Muguet*)

22300 LANNUON

alliamm.tirnanog@gmail.com

www.alliamm.com

Follenn adkoumanant

Abonnez-vous
par prélèvement

KOUMANANTIT DRE LAMADENN

Aotre lamadenn

Me hag a sin amañ dindan a ro
an aotre da Al Liamm da lemel
ur wech ar bloaz diwar ma c'hont
evit ma c'houmanant :

Autorisation de prélèvement

*Je soussigné, autorise Al Liamm
à prélever une fois par an sur
mon compte au titre de mon
abonnement la somme de :*

— — — — €

Perc'henn ar gont / Titulaire du compte

Anv / nom

Anv bihan / prénom

Chomlec'h / adresse

.....

Kod-post / CP Kêr / ville

Lamet e vo ar paeamant diwar ar gont-mañ / compte à débiter

|_|_|_|_|_|_|_|

Bank / banque

|_|_|_|_|_|_|_|

Dorikell / guichet

|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

Niv. Kont / N° du compte

|_|_|_|

Alc'hwez / clé

Bank / banque

Chomlec'h / adresse

.....

Kod-Post / CP Kêr / ville

Kas ur RIB dre ret / joindre obligatoirement un RIB

E / à

Sinadur / signature

D'an / le

Niv Embanner / N° Emetteur

459175

AL LIAMM

14 strada Louzaouenn-an-Hañv

(rue du Muguet)

22300 LANNUON

alliamm.tirnanog@gmail.com

www.alliamm.com

Ingal e teu bep miz abaoe ouzhpenn 30 vloaz...

Bremañ

Koumanantit buan !

50€ / bloaz - Skoazell, estren : 60€

25 str. Pierre Martin - 35000 Roazhon - Pellg. 02.99.38.75.83

WWW.BREMAN.ORG

ROC'H DIWAN : font-debarzhadur Diwan.

**Degemerout a ra ho legadennoù ha roadennoù
evit raktresiñ dazont Diwan.**

Roc'h Diwan, Z.A. Sant-Ernel, BP 147, 29411 Landerne Cedex. Pg 02 98 21 33 69
postel : diwan.breizh@wanadoo.fr

Bep tri miz lennit

Al Lanv

Liesdoare : politikerezh etrevroadel,
stourmadoù ar vro, sevenadur

Koumanant : 30€ / bloaz - Skoazell : 40€

59 hent Kerdronioù Vihan - 29000 Kemper

Deskit brezhoneg pe gembraeg dre lizher !

Skol Ober

14 straed Louzaouenn-an-Hañv - 22300 Lannuon

Pellg. 02.96.48.03.00

WWW.SKOLBER.COM

Barzhonegoù

Ur vag..., gant G. IHUELLOU
Pedenn d'ar Goañv, gant P. TABUTEAU
Luskellerez al lenner, gant S. CARPENTIER

Danevelloù

Ar c'harnedig ruz, gant M. BOUËSSEL DU BOURG
400 kanaouenn, gant J. OLIVRY
Ma 400^{vet} deiz-ha-bloaz, gant M. KREBS
Andoche, gant Y. GERVEN
C'hoari memor, gant K. DAVID
DHB, gant M. KERIST
Bis Repetita, gant T. LEGAVRE
Ar c'honter ludu, gant G. AR BIHAN

Prizioù

Prizioù an diskar-amzer, gant A. KERVELLA

Heklev Sevenadurel

A-dreuz lenn
Petra nevez ?
Kelaouennoù
Notennoù

Evit koumanantiñ skrivit da :

Al Liamm
14 straed Louzaouenn-an-Hañv (rue du Muguet)
22300 LANNUON
Pgz 02.96.48.03.00
Postel : alliamm.tirnanog@gmail.com

Koumanant bloaz, Breizh ha Bro-C'hall.....35€
Koumanant bloaz, Broioù all..... 40€
Koumanant bloaz, Studieren, tud dilabour 19€
Koumanant bloaz, Niverel..... 15€

Ti-moullañ
Ouestélio - BREST

I.S.S.N.
0024-1733 (paper)
2268-5278 (niverel)

7€